

RAUTJÄRVEN ASEMANSEUDUN KULTTUURIHISTORIALLINEN SELVITYS

Tmi Traditionaali / FM kansanperinteen tutkija Mikko Europaeus

Rautjärven Asemanseudun vetovoimasuunnitelma -hanke 2013

SISÄLLYS

JOHDANTO	2
PIENOISARTIKKELIT:	
1. PERINTEISIÄ ELINKEINOJA.....	5
2. HELISEVÄNJOKI.....	8
3. RAUTJÄRVEN KIRKKO JA PITÄJÄNTUPA YMPÄRISTÖINEEN	13
4. VEDENTAKAISTEN KIRKKOMATKAT RAUTJÄRVELLÄ	17
5. VANHA RUOKOLAHDEN – RAUTJÄRVEN TIE	20
6. HANNIN (PELLISEN, HENTTOSEN) MYLLY	24
7. VIIMOLAN ENTINEN KOULU (LEIRIKESKUS).....	27
8. RAUTJÄRVEN RAUTATIEASEMA JA ASEMA-ALUE	30
9. SOTAHISTORIALLISTA KOHTEITA RAUTJÄRVEN YMPÄRISTÖSSÄ	34
10. ASEMANSEUDUN TAAJAMARAKENNE.....	38
11. RAUTJÄRVEN SAHATOIMINTA	42
EHDOTUKSIA JA HUOMIOITA.....	47
LIITE 1: Asemanseudun liikennesuunnittelun aluerajaus ja osayleiskaava	53
LIITE 2: Rakennuskohteita.....	54
LIITE 3: Henkilöitä.....	82
LIITE 4: Asemanseudun messupäivän 31.8.2013 haastattelujen referaatit	86
LIITE 5: Aineistoluettelo	88

JOHDANTO

Rautjärven Asemanseudun kulttuurihistoriallinen selvitys toteutettiin Rautjärven kunnan Asemanseudun vetovoimasuunnitelma-hankkeen toimeksiannosta. Selvityksen tavoitteeksi linjattiin kulttuurihistoriallisesti oleellisen tiedon (mm. kohteet, tapahtumat, henkilöt) yhteen kokoaminen ja tarkoitukseksi tukea Asemanseudun kehitystä ja tarjota tietopohjaa mm. kehitykseen, kaavoitukseen, matkailuun ja palveluille. Hankkeen aloittamisen yhteydessä määriteltiin kohdealue, joka vastaa Asemanseudun liikennesuunnittelun ja osayleiskaava-alueen rajausta (liite 1). Selvitys kohdentuu siis tälle tilaajan määrittelemälle rajatulle alueelle.

Aluerajaus käsittää Asemanseudun ja Rautjärven kirkonkylän, reuna-alueilta myös Jurvalan, Kopsalan, Viimolan ja Untamon asutukset. Seutukunnan luonnollisten yhteyksien vuoksi selvitys kattaa siis huomattavan osan ns. kanta-Rautjärven eli vanhan Rautjärven kunnan alueesta. Selvitys tehtiin erikseen määriteltynä noin kuukauden mittaisena jaksona elo- ja syyskuussa 2013. Työn toteutti Tmi Traditionaali / FM kansanperinteen tutkija Mikko Europaeus.

Työn aikana tutustuttiin kohdealueeseen ja sen kohteisiin säännöllisellä kenttätyöllä pääosin Asemanseudun ja Rautjärven kirkonkylän, osin myös Viimolan ja Untamon sekä Kopsalan ja Jurvalan alueilla. Kohdealuetta tarkasteltiin jossain määrin myös valtatie 6:n linjaukselta sekä vanhan Rautjärven ja Ruokolahden kirkot yhdistävän tien osalta myös osin Ruokolahden alueelta. Kenttätyövaihe koostui kohteiden tutkimuskäynneistä, paikallisten ihmisten tapaamisista, suullisten tiedonantojen ja muiden tietojen keruusta sekä erilaisesta dokumentoinnista.

Erikseen järjestettiin yhteistyössä Rautjärven kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja Marjaana Tykkyläisen ja hankkeen kanssa yleinen haastattelutilaisuus Rautjärven pitäjäntuvalla Asemanseudun messupäivän yhteydessä 31.8.2013. Siihen osallistui 5 henkilöä paikallisen muistitiedon kertojina. Päivä tuotti neljä erillistä äänitettyä ja osin videoitua haastattelua, joista äänitetyt haastattelut referoitu ja liitetty osaksi tätä selvitystä (liite 4).

Tutkimus- ja kirjoitusvaiheeseen kuului aineiston käsittelyä ja alueeseen liittyvän tausta-aineiston kokoamista eri lähteistä. Tuloksena on tilaajan edellyttämä luettelo kohdealueeseen liittyvistä selvityksistä, tutkimuksista ja muusta kirjallisuudesta tai dokumentaatiosta (liite 5).

Selvityksen runko koostuu pienoisartikkeleista. Jokaisessa niistä esitellään kohde tai ilmiö, jonka on katsottu ilmentävän kohdealueen kulttuurihistoriallisia ominaispiirteitä merkittävällä tavalla. Joukossa on konkreettisia säilyneitä rakennettuja kohteita ja ihmisen kulttuurisen toiminnan jälkiä sekä tapahtumasarjoja, jotka ovat jääneet pääosin historiaan, mutta vaikuttavat välillisesti tai luonnehtivat eri tavoin kohdealuetta. Artikkelit etenevät väljässä kronologiassa.

Lisäksi työhön kuuluu osa, johon on koottu työn perusteella jatkokäyttöön tarjottavia ehdotuksia kohdealueen ominaispiirteiden ja paikallisten historiasisältöjen hyödyntämisestä nykyajassa. Mukana on myös kulttuuriympäristön yleiseen kohentamiseen liittyviä huomioita.

Runko-osan lisäksi selvitykseen sisältyy luettelo työn aikana todetuista rakennuskohteista, joihin liittyy historiallista, rakennushistoriallista tai maisemallista arvoa (liite 2) sekä luettelo henkilöistä (liite 3), jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi tai näkyvästi aikansa yhteisöissään Asemanseudulla, Rautjärven kirkonkylässä tai selvityksen kokonaisalueella.

Työn peruslähde on ollut vuonna 2004 ilmestynyt Eero Majurin kyläkirja Ristikirkko ja rautatie. Teos on toiminut lähtökohtana Asemanseudun ja kirkonkylän historiallisten vaiheiden, rakennetun ympäristön ja elinkeinohistorian tarkastelussa. Kyläkirjan ja toisaalta selvityksen tekijän aiempien sekä työn aikana saatujen paikallisten yhteyksien avulla on löydetty myös paikallishistoriasta eri tavoin perillä olevia henkilöitä. He ovat antaneet tekijälle arvokasta apua ja täydentäneet ja tarkentaneet kirjallisten virikkeiden perusteella suoritettua kenttätöitä.

Lähde pohjaa ovat rikastuttaneet merkittävässä määrin monet suulliset tiedonannot, joita on hyödynnetty erityisesti rakennuskohteiden tutkimuksessa, mutta osin myös rungon artikkeleissa. Rakennusperinnön kohdalla Etelä-Karjalan museon Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon kohdeinventoinnit ovat olleet tärkeä lähde. Sahahistorian ja erityisesti Rautjärven Sahan osalta keskeinen lähde on ollut Kauko Örmärkin teos Saha Rautjärven rannalla (1987). Lisätietoa alueesta ovat tarjonneet myös eräät paikalliset julkaisut. Alueen historian yleisteoksena on hyödynnetty lähinnä Jääsken kihlakunnan historiasarjaa.

Arkistoaineistojen hyödyntäminen on työhön käytettävissä olleen kokonaisajan takia ollut hyvin rajallista. Alustavia selvityksiä on tehty Internet-pohjaisten arkistohakujärjestelmien ja Digitaaliarkiston kautta yleensä Rautjärveä ja esimerkiksi asemaa ja Helisevänjokea koskevista aineistoista Kansallisarkistossa ja Mikkelin maakunta-arkistossa. Rautjärven kunnanarkisto on selvitetty kohdealueen osalta ja Mietttilän Kuntalassa säilytteillä olevasta aineistosta on saatu Rautjärven kunnan tietohallintosihteeri Päivi Kujantola-Nupposen selvitys. Etelä-Karjalan museon, Sota-arkiston ja Kantapuu-tietokantaan koottu valokuva-aineisto on selvitetty. Yksityisiä kuva- ja asiakirjalähteitä on myös jossain määrin hyödynnetty osana työtä.

Kenttätöyövaiheen aikana ilmeni useita maastokohteita, joihin ei ollut mahdollisuutta perehtyä tarpeeksi tai purkaa niiden tietoja ja luonnetta selvityksen osaksi. Näistä mainittakoon esimerkiksi Valolan kivikautisen asuinpaikka, Rautjärven rantavyöhyke, Tulilammenojan mahdollinen raudannosto- ja sulattamopaikka, ns. Sysikuopat, tiiliruukit, nahkurin liottamo ja eräät myllypaikat. Joissakin mainituissa kohteissa kuitenkin käytiin tekemässä alustava katselmuksena johon kohteiden tarkempi tutkimus saattaisi mahdollisesti tuoda lisäarvoa ja kiintoisaa tietoa.

Lisäksi paikannimistön keruu ja tutkimus, jota on vain pinnallisesti sivuttu osana työtä, voi antaa arvokasta lisätietoa kohdealueesta. Asutushistorian kannalta on esimerkiksi mielenkiintoista, että kanta-Rautjärven alueelta löytyy kolme kylänimeä, Kopsala, Viimola ja Kokkola, jotka esiintyvät jo Vatjan viidenneksen verokirjassa vuodelta 1500 ja tunnetaan myös Hiitolasta. Onko kyseessä sattuma, vai tässäkin yksi osoitus Etelä-Karjalan pohjoisosalle tyypillisistä Laatokan muinaiskarjalaisten keskusseudujen vaikutteista, on toistaiseksi epäselvää.

Selvityksestä puuttuu lähes kokonaan suullisen perinteen osuus, josta on esitettävissä tässä vain muutamia satunnaisia huomioita. Rautjärveä koskevissa vanhimman suullisen perinteen kerääjäkokoelmissa (Suomen Kansan Vanhat Runot) ei esimerkiksi näytä olevan kalevalamittaisia kansanrunoja selvitysalueen mainituista kylistä. Sen sijaan mielenkiintoinen on tyyliltään kalevalainen rahvaan- tai tilapäärunoksi luokiteltava ”Muistoruno Rautjärven kirkon palosta ynnä muuta”, joka on painettu arkkina Viipurissa 1881, säilynyt Rautjärven kirkkoheranviraston arkistossa ja julkaistu myöhemmin Kauko Örmarkin teoksessa Rahtu Rautjärven historiaa (2001). Joitakin sanontoja ja kaskumaisia pieniä kertomuksia, joukossa myös paikalliskronikointia, murrasanoja ja paikannimiä, on julkaistu edellä mainituissa teoksissa Ristikirkko ja rautatie ja Saha Rautjärven rannalla, joissa muistitiedolla on muutenkin tärkeä osuus. Etenkin ensiksi mainitun taustalla on lähtökohtaisesti yhteisöllinen panos.

Paikalliskulttuurin aineksia on sovellettu myös luovaan toimintaan. Paikallisia viittauksia on runoissaan käyttänyt esimerkiksi Laina Matikka, joka Rautjärven Marttojen paikallisliiton puheenjohtajana toimiessaan on suunnitellut myös Rautjärven emännän puvun (1976). Kuvataiteen keinoin ja esittävän taiteen innoittajina paikallista kansanperinnettä, henkilöhistoriaa ja tapahtumia on hyödyntänyt Marjaana Tykkyläinen, joka toimii myös Rautjärven kotiseutuyhdistyksen puheenjohtajana. Aiheet ovat koonneet ja kiinnostaneet ihmisiä yli kuntarajojen.

Tämän työn aikana on pyritty hahmottamaan yleiskuva Asemanseudusta ja Rautjärven kirkonkylästä lähialueineen. Asemanseudun kehittyminen jokseenkin syrjäisestä ja harvaan asutusta Korjolan kylästä Rautjärven toiseksi kuntakeskukseksi on tapahtunut verrattain myöhään 1900-luvulla, erityisesti rautatien ja aseman sekä pienteollisen sahatoiminnan vaikutuksesta. Rautjärven kirkonkylän tunnettu asutus palautuu ainakin 1540-luvulle. Se on muodostanut vielä 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa tunnusomaisen kirkonkylän kauppoineen ja yhteisöllisine toimintoineen sekä symboleineen. Kirkonkylän dynaamisin vaihe näyttää päättyneen vähitellen, kun Rautjärven aseman ympäristö on alkanut kehittyä taajamaksi. Viimolan asutus on historiallisista juuristaan huolimatta tiivistynyt sidoksissa sahan alueeseen. Untamon pien-taajaman määräävä tekijä sekä synnyssä että sittemmin myös taantumisessa on ollut rautatie.

Miettilän kylällä on ollut historiallisesti vahva asema (kasarmialue, kunnallistoiminnot, posti, pankki jne.) kanta-Rautjärven epävirallisena keskuksena. Se on mitä ilmeisimmin luonut epäselvyyttä kunnan eteläosan keskukselta ja lisännyt lähtökohdiltaan erilaisten kyläasutusten eriytymistä. Miettilän vanhastaan vahva asema näkyy esimerkiksi kuutostieltä Rautjärven kirkolle tullessa, jolloin tulija kääntyy hieman yllättäen Miettiläntielle. Rautjärventie johtaa Asemanseudulle ja sieltä edelleen kirkolle. Näyttää myös siltä, että Rautjärven paikallisyhteisöjen sosiaalisessa dynamiikassa jännitteet asettuvat osin historiallisista syistä edelleen Miettilän ja Asemanseudun ja kirkonkylän, ei niinkään viimeksi mainittujen välille.

Rautjärven kyliä ja niiden kokonaisuutena muodostamaa aluetta luonnehtii historiallisesti kerrostunut omaleimaisuus, joka muodostuu erilaisista tekijöistä. Tämä kulttuurihistoriallinen selvitys pyrkii kohdealueensa osalta nostamaan näitä entistä paremmin esille.

Lappeenrannassa 23.9.2013

FM kansanperinteen tutkija Mikko Europaeus

PIENOISARTIKKELIT

1. PERINTEISIÄ ELINKEINOJA

Esihistoriallisena aikana Rautjärven alue oli Karjalan keskuseuduilta katsottuna eräaluetta. Pitkään vallitsi ilmeisesti kausipyynti, kalastus ja metsästys, joka hukkuteli vähitellen myös pysyvämpää asutusta. Varhaisena eräasemana, jonka löydöissä on myös viljelyesine (sirppi), on pidetty Hirnilän viikinkiaikaista kalmistolöytöä. Tämän selvityksen kohdealueella varhaisimman elinkeinovaiheen jälkiä on Rautjärven pohjoisrannan kivikautinen asuinpaikka. Se liittyy lähinnä kalastuksella eläneen pyyntiväestön elämään ja kulkuyhteyksiin. Myös simpukat, joita löytyy yhä esimerkiksi Tulilammesta, ovat voineet olla keräilyravintoa. Järvimalmin nosto, jota on harjoitettu jopa puoliammatillisesti Rautjärvestä vielä 1800-luvun lopulla, voi ilmiönä sekin palautua esihistoriaan. Rautamalmilöytöjä on myös Tulilammenojasta, jonka varrella on voinut olla harkkohytti-sulattamo.

Kappale rautakuonaa Tulilammenojasta.
Löytö on Hannu Lempiäisen hallussa.

Kulttuuri- ja elinkeinohistoriallisesti seuraava merkittävä vaihe on ollut kaskitalous. Kaskenpolton paikallisina muistoina on pidetty esimerkiksi Korjolan paikannimistön Tuli-johteisia nimiä: Tulimäki, Tulilampi, Tulilammenoja. Tulilammenmäen koivuesiintymät voisivat tukea tätä, joskin yhtenäistä vanhaa kaskikoivikkoa on vähän. Rasimäki kirkonkylällä ja Rasirinta Kyyrönmäen lähellä kuuluvat kaskinimistöön (rasi = kuivumaan kaadettu, vielä polttamaton kaski). Kopsalasta on tallennettu vuonna 1909 oheinen kuva kaskenpolttajien tilapäisestä suojasta, kaskikokosta.

Rautjärvi on pitkään ollut perinteinen maatalouspitäjä ja maanviljely ja karjanhoito sen hallitsevia elinkeinoja. Vielä 1900-luvun alkuvuosina maatalousväestön osuus oli 95 %. Muutokset tapahtuivat vasta sotavuosien jälkeen. Etenkin kirkonkylällä maanviljely jatkui pitkälle sotien jälkeen. Vanhasta karjatalouden ajasta on Asemansseudulla muistona Taipaleen- ja Saikkosenmäen välissä paikannimi Opatta, (vrt. muoto opotta), joka on merkinnyt hakamaata, päättilasta erillään olevaa peltoaluetta (ks. kuva oikealla).

Asemanseutu on kuitenkin syntyvaiheestaan 1930-luvulta saakka erottunut elinkeinorakenteeltaan kirkonkylästä. Ensin rautatien tuoma vaikutus mahdollisti rakennustöitä ja varhaisten palveluiden, kuten kahvilatoiminnan kehittymistä. Sotien jälkeen Rautjärven saha ja muut sahat muovasivat Asemanseutua tarjoten suoria ja välillisiä työpaikkoja mm. lastaus- ja pur-

kutöissä. Modernit palvelut, kuten parturi-kampaamo, kotiutuivat ensin tänne ja ammattien eriytyminen alkoi.

Käsityöläisammateissa kirkonkylällä on Asemanseutua lähes sata vuotta pidemmät, mutta toisaalta yksipuolisemmat perinteet. Vanhinta erikoistyötä edustivat molemmissa nahkurit, joilla saattoi olla kysyntää laajasti. Myös suutari- ja puusepäntöitä harjoitettiin, joskin käsityöläisyys oli ilmeisesti monelle sivutyö. Kauppiastoimintaa kirkonkylällä oli niin ikään jo 1800-luvulla. Asemanseudulle syntyi aikanaan kohtuullisen monipuolisesti käsityöammatteja. Vanhaa kerrostumaa käsityöläisten joukossa edustavat sepät, joita oli jo 1800-luvulla, tosin mylläri on koko seudulla myös hyvin vanha toimi ja palautuu ainakin sivutyönä jo 1700-luvulle. Asemanseudulla toimi 1900-luvun alkupuolella ja/tai vielä sotien jälkeen ainakin seuraavia erikoistyöläisiä: suutari, räätäli-vaatturi, seppä-tinuri, kirvesmies, muurari, kaivonrakentaja, satulaseppä ja puuseppä. Lisäksi erityinen sotainvalidien villakarstaamo työllisti muutamia ja toimi 1940-luvun lopulta vuoteen 1960. Asemanseudulla kauppatoiminta näyttää olleen kirkonkylään nähden selkeämmin yleisten tukkuliikkeiden kenttää.

Kyyrönmäen tilalla on säilynyt Lempiäisen sukuperintönä suutarin arkku lesteineen.

Kanta-Rautjärven elinkeinojen murros ajoittui 1950 – 60-luvuille, jolloin palkansaajien osuus kasvoi ja maanviljelijöiden osuus alkoi laskea. Pienteollisuus, kauppa, liikenne ja suuntaus kunnan ulkopuolelle mm. Imatran paperiteollisuuteen on sittemmin yhä muuttanut tilannetta.

Vaatturi Eemil Lempiäisen mittakirjoja 1940-luvulta.

LÄHTEET:

- Kähtävä-Marttinen, Minna: Rautjärven kunnan arkeologinen inventointi 1007. Museovirasto.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Suullisia tiedonantoja: Lempiäinen, Hannu, Lempiäinen, Marja, Rita, Ville.

KUVAT:

- 1,3,4,5: Europaeus, Mikko.
- 2: Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996. (SKS / kansanrunousarkisto).

1. Perinteiset elinkeinot, karttaliite

- Kivikautinen asuinpaikka (Valola) 1
- Tulilammenoja 2
- Tulimäki 3
- Rasimäki 4
- Rasirinta 5
- Opatta 6

Karttopohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

2. HELISEVÄNJOKI

Jo kadonneen alamylyn kohdalla Huuhankoskessa on yhä kynnys ja pieni sulku.

Helisevänjoen vesistö (250 km²) saa alkunsa Ruokolahden pohjoispuoliselta järviolueelta ja siihen kuuluu lukuisia pienjärviä. Suurempia järviä 6-tien pohjoispuolella ovat Vuorijärvi, Nurmijärvi ja Vaahterus, eteläpuolella Rautjärvi ja Purnujärvi. Vedet virtaavat vaihtelevaa joki-järvi-joki-reittiä kaakkoon, alittavat 6-tien ja laskevat Rautjärveen. Rautjärvestä Helisevänjoki laskee pidemmän matkan jokimaisena Purnujärveen ja ylittää valtakunnan rajan Niska-Pietilässä. Valtaosa joesta on Venäjän puolella. Helisevänjoki kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen ja laskee Helisevänjärvestä rajan takana kahta reittiä Vuoksen pohjoishaaraan. Joen kokonaispituus Suomen puolella Jaatisenlammesta rajavyöhykkeelle on hieman yli 20 km.

Helisevänjoen vesiluonnolla on joitain erityispiirteitä. Siihen kuuluu ns. EU-direktiivilajina esimerkiksi kirjojokikorento (*Ophiogomphus cecilia*) ja joki on myös uhanalaisluokituksessa vaarantuneeksi nimetyn koskikaran (*Cinclus cinclus*) talvehtimisaluetta. Sen sijaan vaelluskalojen kannalta joella ei ole ainakaan nykyisellään vastaavaa merkitystä kuin esimerkiksi Hiitolanjoella, mutta Laatokan yhteyden takia sillä on potentiaalia myös vaelluskalojen luonnonsääntymiselle. Kalaston on katsottu koostuvan lähinnä tavallisista kalalajeista (ahven, hauki, särki), mutta varmaa tietoa asiasta ei ole. Epäselviä arveluja on ilmeisesti esitetty joskus jopa harjuksesta ja taimenesta. Sähkökalastuksissa (2007, 2010) saaliiksi on kuitenkin saatu vain ahvenia, särkiä ja kivisimppuja. Niiden perusteella ei ole kyetty arvioimaan Helisevänjoen

kalataloudellista tilaa ja tutkimustietoa uupuu. Kalastuksen merkitys joella on vähäinen rajoit-
tuen lähinnä mato-ongintaan ja katiskoihin.

*Vanha myllynkivi ja ilmeisesti kivisurvimia
Hannin Myllyn pihassa.*

Kesäistä virvelöintiä Hannin myllyn yläpuolella.

Kurrosen myllyrakenteiden jäänteitä.

*Vanha sillanpaikka on korvattu kevyellä sillalla
Hannin Myllyn tuntumassa.*

Helisevänjoki on Rautjärven eteläosan alueella keskeinen virtavesi, joskin kokoluokastaan johtuen (keskivirtaama 4,9 m³) se ei ole erityisen huomiota herättävä vesistöelementti. Käyttö- ja kulttuurihistorialtaan joki on kuitenkin merkittävä. Sen käyttömuotoina voidaan erottaa ainakin kulku- ja kuljetusreitti, vesivoima, kalastus, purkuvesistö ja virkistyskäyttö.

Vanhinta kerrostumaa Helisevänjoen käytössä edustanee kalastuksen ohella kulkeminen. Helisevän vesireitti Laatokalta sisämaahan on mahdollistanut monenlaisia yhteyksiä. Rautjärven alueelta on joitain muinaislöytöjä, joiden sijoittumista on mahdollista selittää ainakin osin Helisevänjokireitin näkökulmasta. Näitä ovat Valolan kivikautinen asuinpaikka Rautjärven pohjoisrannalla, ehkä jopa Herajärven Hirnilän viikinkiaikainen kalmisto ja Purnujärven useat viimeaikaiset rautakautiset löydöt. Joki olisi siten voinut toimia kulkureittinä jo pitkän ajanjakson kivikaudelta rautakaudelle. Kulkemisen etu olisi epäilemättä ollut koskien vähäisyys.

Pähkinäsaaren rauhan rajan (1323) on esitetty katkaissees Helisevänjokireitin käytön, jolloin vesiliikenne loittoni täältä itään ja länteen päin. Jos vesiliikennettä Helisevänjoella on ammuin ollut, vesikulkuneuvoista sille ovat soveltuneet lähinnä ruuhet ja haapiot tai pienet veneet.

Historiallisesti seuraavaa kerrostumaa Helisevänjoen käytössä edustaa esiteollinen vesivoima. Joessa on ollut useita vesimyllyjä ja niiden historia ulottuu ainakin 1700-luvulle, kuten Niskalan koskella Niskapietilässä. Vanhan Suomen aikana (1721 – 1812) myös Korjolan kylässä oli kaksi verolle pantua myllyä. Myös Helisevänjoen alajuoksulla on ollut myllyjä ainakin Kirvun Tietävälän kylässä. Myllyjen rakenteita ei ole tarkkaan tutkittu, mutta niiden tyypeissä lienee eri aikoina ollut kaikkia tunnettuja vesimyllytyyppejä: härkin- eli hierinmyllyjä, ratasmyllyjä ja turbiinimyllyjä.

Yläjuoksulla nykyisen Asemanseudun, kirkonkylän ja Viimolan alueelta tunnetaan parhaiten Kurun mylly, Kymäläisen mylly, Hannin mylly, Alamyly. Nämä vesimyllyt esiintyvät verotai muissa asiakirjoissa 1800-luvulla. Myös Kurrosen mylly alempana lienee sijainnut vanhalalla myllykoskipaikalla. Tiettävästi myös Koskela-tilan lähellä on sijainnut mylly (Kymäläisen myllyjä?) Vaaherjoen laskukohdassa Helisevänjokeen sekä vaatimaton purohärkinmylly Tullammenojan – Helisevänjoen laskukohdassa. Myllyjen yhteydessä on paikoin toiminut vesisahoja, kuten Hannin ja Kurun myllyissä. Joistakin myllyistä on vielä vähäisiä rakennejään- teitä jäljellä. Hannin mylly on nykyisellään ainoa säilynyt mylly Helisevänjoessa.

Helisevänjoen Suomen puoleisella alajuoksulla Niskapietilässä oli 1900-luvun alkupuolella vesivoiman ympärille kehittyneitä pienteollista toimintaa. Täällä toimi Vilpukosken vanhan myllypaikan ohella Purnujärven mylly ja saha 1920-luvulla, koivukeppeihin erikoistunut Iisakki Ahtiaisen saha, tynnyri- ja tiilitehdas ja sota-aikana puuhiiltä hääpönttöihin tuottanut miilulaitos. 1930-luvulla joen varteen syntyi pieni teollisuustaaajama asuinkasarmeineen, joka työllisti noin 30 työntekijää eri kylistä. Sittemmin alueella oli vielä hirsirakennusten valmistusta 1960-luvulta 1990-luvulle. Helisevällä on ollut siis aikanaan myös teollista merkitystä.

Oman vaiheensa Helisevänjoen käytössä muodostaa uitto. Se suuntautui Rautjärven alueella Niskapietilän sahalle ja alajuoksulla myös Kirvun sahoille. Uitot järjestettiin pääasiassa keväällä, jolloin vesi oli korkeimmillaan. Jokivarren myllyjen ja sahojen ohi uitot suoritettiin uittoränneillä. Helisevänjoen uittojen merkittävintä aikaa olivat sotia edeltävät vuosikymmenet. Uitoilla oli jonkinlaista merkitystä myös Rautjärven sahalle, joskin lähinnä paikallisen järviuiton kautta. Helisevänjoesta on perattu jopa 80 %, ilmeisesti uiton ja osin jo myllyjen vuoksi. Joen luonnontilaa muuttanut perkaus tehtiin vielä vuonna 1963 tulvasuojelun takia.

Kalastuksen merkitys Helisevänjoelle lienee ollut aina lähinnä kotitarvekalastuksessa. Tietoja ei ole esimerkiksi jalokaloista tai niiden myötä kehittyneistä kruununkalastamoista. 1900-luvun puoliväliin käytettiin erilaisia pyydyksiä koski- ja paunipaikoissa ja saaliiden on kerrottu olleen hyviä. Ravustuksella sen sijaan on aiemmin ollut merkitystä jopa kaupallisena sivulinkeinona ja Helisevän rapuja vietiin 1900-luvun alussa tiettävästi Viipuriin ja Pietariin asti. Joessa oli joitain kalanviljelylaitoksia ja kirjolohialtaita vielä taannoin 6-tien tuntumassa.

Helisevänjoki on toiminut myös jätevesien purkuvesistönä. Asemanseudun puhdistamo lopetti toimintansa vuonna 2003 ja jätevedet johdettiin Imatralle. Näin yhdyskuntajätevesikuormitus Helisevänjokeen loppui. Kuormitusta ovat aiheuttaneet ja aiheuttavat yhä kuitenkin myös haja-asutus, maa- ja metsätalous ja Vapon Paljasuon turpeennostotyömaa. Joen ympäristöasioille omistautui vuosina 1982 – 1996 Helisevän vesistön suojeluyhdistys, jonka toiminta on kuitenkin siis lakannut. Helisevänjoen ekologinen tila on tyydyttävä, mutta veden laatu on hyvä.

Virkistyskäyttö on nykyisin tärkeimpiä Helisevänjoen käyttömuotoja. Helisevänjoen laakso on osayleiskaavassa varustettu merkinnällä MU (maa- ja metsätalousalue, ulkoilun ohjaamistarvetta tai ympäristöarvoja). Myös Helisevänjokeen laskevien purojen kohdat (Tulilammenoja, Vaaherjoki) ovat tärkeitä. Melonta on yksi virkistyskäytön muoto. Helisevänjokea esitettiin taannoin maakuntakaavaan melontareitiksi, mutta se ei paikallisesta vastustuksesta johtuen toteutunut. Melonnan kannalta joesta ja sen eri osuuksista on esitetty joitakin vaihtelevia arvioita. Melontaa harjoitetaan Helisevässä, tosin vähäisessä määrin ja satunnaisesti.

Helisevänjokea on pidettävä koko kanta-Rautjärven alueen keskeisenä virtavesimuodostumana ja erityiskohteena. Luonnonarvojen lisäksi sillä on paikallista ja kulttuurihistoriallista merkitystä. Joki muodostaa luonnonrajan Korjolan (Asemanseudun) ja kirkonkylän välille.

LÄHTEET:

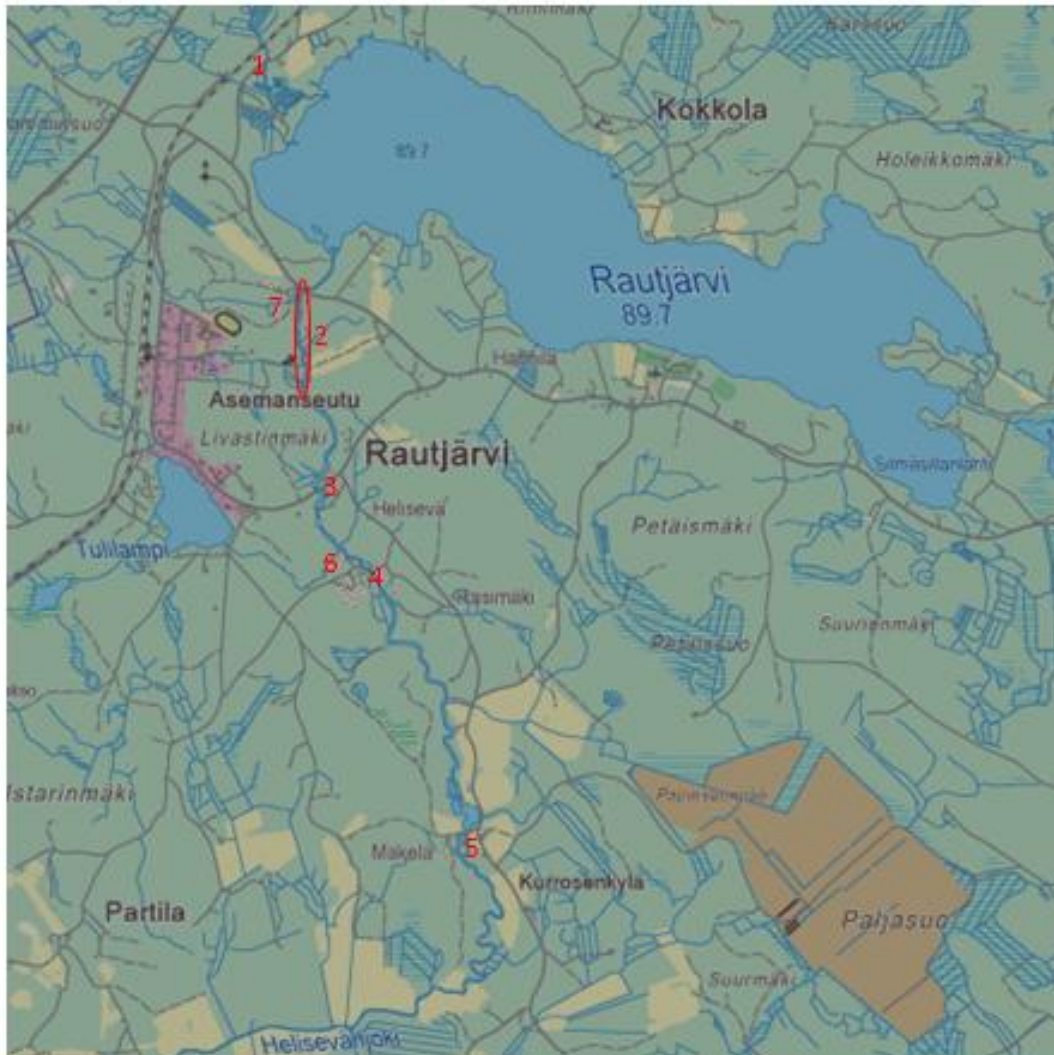
- Europaeus, Mikko: Hiitolanjoki – latvavesiltä Laatokalle. Tampere 2012.
- Hakulinen, Matti: Helisevänjoki: viikinkiajan kevyen liikenteen väylä Laatokalta Saimaalle? Museo-viesti. Etelä-Karjalan maakuntamuseon tiedotuslehti 2013.
- Kaakkois-Suomen ELY-keskus / Niittyniemi, Kauppi, Ihaksi, Höytämö & Ojanen 2010: Kaakkois-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2010 – 2015 (Inet).
- Karjalainen, Kimmo: Selvitys Torsa-, Silamus-, Helisevänjokien sekä Nurmijärven – Rautjärven-vesireitin melontamahdollisuuksista. Lisäksi vielä Hiitolanjoen loppuosan melonta. 8.10.2009.
- Kähtävä-Marttinen, Minna: Rautjärven kunnan arkeologinen inventointi 1007. Museovirasto.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Muistutus: Vapo Oy:n Paljasuon turvetuotantoalueen ympäristöluvan lupamääräysten tarkistaminen, Rautjärvi ja Ruokolahti. Etelä-Karjalan luonnonsuojelupiiri / Tiedotus 4.5.2011 (inet).
- Niskapietilän alueen kylät: Kaakkois-Suomen metsätilat OY LKV/ Myytävät kohteet/ Tontit. (Internet)
- Paljasuon turvetuotantoalueen ympäristöluvan lupamääräysten tarkistaminen: Rautjärvi, Ruokolahti. Etelä-Suomen Aluehallintoviraston päätös Nro 243/2011/4 Dnro ESAVI/12/04.08/2011. Annettu julkipanon jälkeen 23.11.2011 (inet).
- Rautjärven kunnanhallituksen pöytäkirja 18/2009 (Inet).
- Rautjärven kunta: Simpele – Änkilän osayleiskaava, Asemanseudun osayleiskaava, Laikon osayleiskaava. Kaavaselostus 19.5.2004.
- Suhonen, Rauli: Helisevänjoki peilaa kyläläisten historiaa Ylä-Vuoksi 16.4.1989.
- Suullisia tiedonantoja: Husu, Olli, Javanainen, Aarre, Sairanen, Petter.
- Verta, Mikko: Kirvun sahat ja myllyt. Pitäjä pitäjältä – Kirvu. Karjalan N:o 13 1971 Liite 15 (Inet).
- Vesistöjen käyttökelpoisuusluokitus 2000-2003. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu (inet).
- Voimakkaasti muutetuksi nimeäminen ja hydro-morfologisia olosuhteita parantavien toimenpiteiden kuvaukset VHA 1: Muistio/30.11.2009 . Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu.(Inet).

KUVAT:

- 6 – 10: Europaeus, Mikko.

2. Helisevänjoki, karttaliite

- Kurun mylly 1
- Kymäläisen mylly , Koskelan mylly (arvioitu summittainen vesialue) 2
- Hannin mylly 3
- Alamyylly (Huuhankoski) 4
- Kurrosen mylly 5
- Tulilammenoja 6
- Vaaherjoki 7

Karttapohja: Maanmittauslaitos/Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

3. RAUTJÄRVEN KIRKKO JA PITÄJÄNTUPA YMPÄRISTÖINEEN

Rautjärven ympäristö on yksi nykyisen Rautjärven kunnan vanhimmista asutuksista. Kivikautinen asuinpaikka tunnetaan järven pohjoispäästä Viimolan entisen koulun eli leirikeskukseen tuntumasta (Valola). Myös järven etelärannan asutus on paikallisissa oloissa vanhaa. Pakanuuden aikaisesta kerrostumasta on osoituksena järven kaakkoispäässä paikannimi Hiidenniemi (Hiidenniementie), joka voi viitata esimerkiksi muinaiseen uhri- tai kulttipaikkaan

Asutuksen vakiintumisella nykyisen kirkonkylän paikkeille on voinut olla jokin yhteys rautamalmin nostoon järvestä. Rautjärven kylässä on vuoden 1543 maakirjan mukaan ollut kaksi taloa (Utriainen, Kopsanen), mutta asutusta on voinut olla jo aiemmin. Kylää ei kuitenkaan mainita esimerkiksi Novgorodin Vatjan viidenneksen verokirjassa (1500) ja vielä 1660-luvulla ensimmäisen kirkon aikaan täällä oli vain muutamia tiloja.

Ruotsalaisajalla Rautjärvi oli alun perin hallinnollisesti keskiaikaiseen Jääsken kihlakuntaan kuuluneen Ruokolahden seurakunnan (1572) alainen kappeliseurakunta, joka perustettiin vuonna 1654. Itsenäisenä Rautjärven seurakunta aloitti vuonna 1859 ja kunta vuonna 1861.

Rautjärven nykyinen kirkko on jo kuudes kirkko väliaikaisetkin rakennukset mukaan lukien samannimisen järven rannalla. Kirkkojen vaiheisiin liittyvät oleellisesti tulipalojen hävitykset. Ensimmäinen kirkko rakennettiin vuonna 1667. Sen polttivat venäläiset vuonna 1741. Seuraava väliaikainen kirkko valmistui 1744, varsinainen uusi kirkko 1776 – 1777. Tämäkin tuhoutui palossa vuonna 1872. Nykyinen kirkko valmistui joitakin vuosia palvelleen väliaikaisen lautakirkon jälkeen vuonna 1881. Kaksi ensimmäistä kirkkoa rakennettiin vanhan hautausmaan alueelle, kolmas nykyisen kirkon paikalle. Myös kellotapuleita on ollut useita.

Rautjärven kirkon on piirtänyt arkkitehti A.J. Jansson. Kirkko on päätytornillinen tasavartinen ristikirkko, jonka keskustassa kohoaa viisteiden varassa suuri kupoli. Kuorisakaran päässä on runkokuonetta matalampi sakaristo ja vastakkaisen sakaran päässä on nelikerroksinen torni. Kirkkoa on korjattu pienin muutoksin vuosina 1938 – 39. Alttaritaulu on E. Lehikoisen maa-laama ja Iisakki Ahtiaisen lahjoittama. Kirkon kiviaita on tehty 1910-luvulla. Rautjärven kirkko muistuttaa Ruokolahden kirkkoa (Ernst Lohrmann 1854), eroja on vain yksityiskohdis-sa. Rautjärven kirkon erityispiirteitä ovat kupoli, barokkimaiset yläikkunoiden koristeet kahdessa sakarassa ja ulko-ovien pellitys molemmin puolin ulkopuolelta. Kirkko on järvimaisemassa, rannan välissä on hautausmaa.

Kirkon miljööseen liittyy oleellisena elementtinä Rautjärven pitäjäntupa Pitäjän- tai kunnantuvat ovat toimineet mm. tilana pitäjänkokouksille ja yleisille tilaisuuksille ja toisaalta tarjonneet maja- ja lämmittelypaikan pitkästä matkasta tulleille kirkonkävijöille. Perimätiedon mukaan ensimmäinen pitäjäntupa rakennettiin Rautjärven rantaan jo 1700-luvun jälkipuolella. Nykyinen pitäjäntupa on rakennettu vuonna 1905. Se on luonnonkiviperustalla seisova, pie-

nellä kuistilla varustettu kookas punamullattu hirsirakennus, jonka yläosan seinät on pystypeiterimoitettu. Katto on nykyisin peltikatto.

Rakennus on kunnostettu vaiheittain vuosina 2005 – 2008 Rautjärven kotiseutuyhdistyksen järjestämänä suururakkana, joka rahoitettiin julkisella ja yksityisellä tuella. Korjaustoimenpiteinä on kengitetty hirsiiä, uusittu lattia ja katto, vaihdettu ikkunapuitteita, muurattu varaava takka tupaan ym. Ulkopuolelle on tehty myös salaojitus, perinneaita, vinttikaivo ja huussi.

Pitäjäntupa on toiminut yli sadan vuoden aikana monessa eri käytössä. Alun perin se rakennettiin kuntakokouksia varten, joita pidettiin vuosina 1905 – 1922, kunnes ne siirrettiin Mietttilään. Sittemmin pitäjäntuvassa on toiminut kunnan kirjasto sekä ennen ja jälkeen sotien miesten käsityökoulu ja naisten kiertävä kotiteollisuuskoulu. Jatkosodan aikana rakennuksessa oli armeijan lääkintähuoltoyksikkö, josta siviilitkin hakivat apua ja sodan jälkeen vuosina 1945 – 1946 myös kouluopetusta. Kotiseutumuseo pitäjäntuvalla perustettiin vuonna 1978 Rautjärven kunnan ja kotiseutuyhdistyksen voimin. Rakennuksen kunto-ongelmien takia kotiseutukokoelman esineistö on siirretty Mietttilän terveystaloon, jossa osa niistä muodostaa kotiseutunäyttelyn. Pitäjäntuvan nykytoiminta on monipuolista sisältäen esimerkiksi vaihtuvia taidenäyttelyitä, musiikkia, näytelmiä ja perinteisen Hämärän juhlan itsenäisyyspäivänä. Tiloissa on myös pieni kotiseutukirjakokoelma.

Hinkkasen kaupan rakennusryhmä on maamerkki kirkonkylällä Purnujärven- ja Mietttiläntien haarassa.

Rautjärven kirkon ja pitäjäntuvan lähistöllä tien toisella puolella toimivat aiemmin apteekki ja sekatavarakauppa. Lisäksi lähellä on yksi vanhimmista kirkonkylän rakennuksista, ns. Kuosan torppa. Rakennukset ovat nykyisin tyhjillään – tosin Kuosan mökkiä käytetään satunnaisesti kesä-aikaan – ja kunnostamattomina rapistuvina myös ilmeisen uhanalaisia. Jos nämä kunnostettaisiin, koko kirkon miljööstä arvokkaan saisi näyttävän kokonaisuuden, kuten Etelä-Karjalan museon Pitäjäntupaa koskevassa lausunnossa jo vuonna 2004 todettiin. Kuntotilanne vaikuttaa vuonna 2013 kuitenkin jo heikolta etenkin kaupan kohdalla. Sen piharakennuksista navetta on jo sortunut ja menetetty.

Kirkon ympäristöön lähellä liittyy osaltaan vanha ns. Ryönin hoviin kuulunut asuttu Rantanman tila rakennuksineen, joihin lukeutuu mm. ilmeisesti vanhin kirkonkylällä säilynyt aitta. Se on tiettävästi peräisin jo 1700-luvulta. Paikalta on myös vuonna 2012 löydetty joukko 1600-luvun rahoja. Lähistöllä hieman Mietttiläntietä itään päin syrjemmässä ovat Rautjärven pappila ja sen vanha kivi-navetta sekä ns. yläpappila. Kirkon ympäristössä ja hautausmaalla on myös useita paikallisia muistomerkkejä.

Rautjärven sankaripatsas on Veikko Jalavan teos *Herää uhri – nouse maa* (1963).

Itse kirkkoaukio on laajahko hiekkakenttä, jolla ei ole rakennuksia. Se on ilmeinen kirkonkylän keskus ja avarin maisema, joskaan siltä ei ole selvää näkymää tai pääsyä järvelle.

Kirkonkylän ilme on rakennuskannaltaan historiallinen ja paikoin maisemiltaan luonnonkaunis. Miettiläntien kaartuminen väliin nousevissa, väliin laskevissa pinna-

muodoissa tuo tien välittömään ympäristöön vaihtelevuutta. Vanhimpien rakennusten kuluneisuus ja toisaalta tienvarsi-

maisemien umpeenkasvu vahvistavat toisaalta ilmeistä syrjäisyyden vaikutelmaa, vaikka kyse on vanhasta kirkonkylästä, johon voi liittää mielikuva keskuksesta. Rautjärven kirkko ja kunnostettu pitäjätupa luonnonmaisemineen ja rakennettuine ympäristöineen muodostavat kuitenkin koko Rautjärven kunnan alueella merkittävän rakennetun kulttuurimaiseman. Miljööllä ja mainituilla rakennuksilla on ilmeistä rakennushistoriallista, historiallista ja maisemallista arvoa, jota on syytä pyrkiä ylläpitämään. Rautjärven kirkon ympäristö on luokiteltu kulttuurimaisema-alueeksi ja maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi (2010).

Johannes Häyhän (1839–1913) muistomerkki.

LÄHTEET:

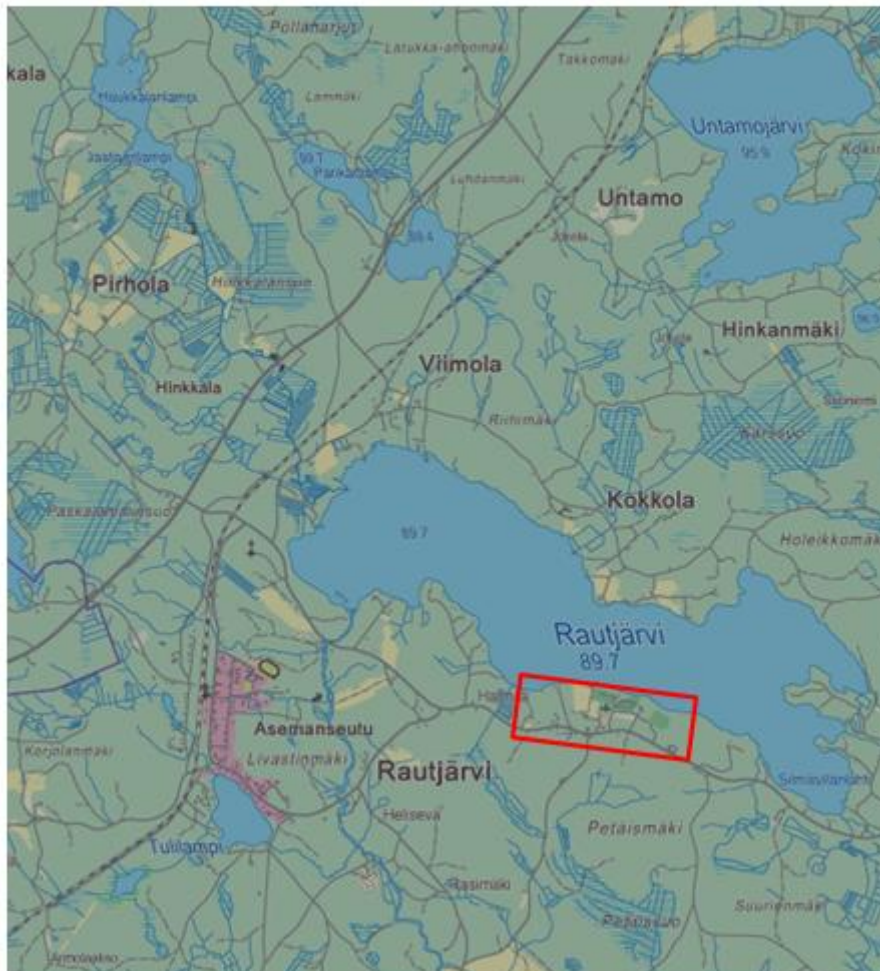
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Rautjärven kotiseutuyhdistys: Pitäjätupa (Inet).
- Ronimus, J.V.: Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Yliopistollinen väitöskirja. Joensuu 1906.
- Rautjärven Pitäjätuvan kunnostuksesta. Etelä-Karjalan museon rakennustutkimuksen vs. amanuessi Tellervo Saukoniemen lausunto Rautjärven kunnan sivistystoimenjohtaja Eila Toppi-selle 20.9.2004.
- Rautjärven rantayleiskaavan muutos ja laajennus. Kaavaselostus. 11.5.2011. Ramboll Finland Oy.
- Ruokolahden kirkko. Wikipedia (inet).
- Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon kohdeinventointilomakkeet: Rautjärven kirkko ja Pitä-jätupa. Etelä-Karjalan museo.
- Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I. Vuoteen 1700. Imatra 1957.

KUVAT:

- 11 – 16: Europaeus, Mikko.

3. Rautjärven kirkko ja pitäjätupa ympäristöineen, karttaliite

Maakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (kaavamerkintä ma/km) ja kulttuurimaisema-alue (vrt. Asemanseudun osayleiskaava ja Etelä-Karjalan maakuntakaava).

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

4. VEDENTAKAISTEN KIRKKOMATKAT RAUTJÄRVELLÄ

Suomalaisten kirkkoveneiden esikuvana on pidetty suuria skandinaavisia viikinkiveneitä, joiden mukaan jo pakanauden aikana rakennettiin kookkaita veneitä meri-, järvi- ja jokiliikenteeseen. Järjestäytynyt kirkkovenelaitos palautuu Suomessa 1600-luvulle, jolloin uskonpuhdistuksen jälkeen kirkko alkoi vaatia niiden ylläpitoa. Tämä selittää veneiden laajan levinneisyyden. Kirkkoveneen rakennuttajana ja omistajana oli usean talon veneyhtiö, jonka osakkaita olivat maata omistavat talonpojat, joskus yksi suurtalo tai kylä. Tilattomat saattoivat lunastaa paikan eri korvauksilla tai palveluksilla. Osakkailla oli yleensä airo tai airopari, vanhin isäntä piti perää arvokkaimmalla paikalla. Kirkkomatkoihin liittyi usein erilaisia perinteitä, kuten yhteislaulua ja kilpasoutua.

18
Säilyneet kirkkoveneet ovat harvinaisuuksia, mutta niitä on rakennettu vielä nykyaikana Etelä-Karjalassakin. Kuvassa joutsenolaisen ITE-taiteilija Matti Martikan tekemä kirkkovene Joutsenon pitäjätupamuseolla.

Rautjärven alueelta on säilynyt joitakin tietoja kirkkoveneiden käytöstä. Kaikki kirkot ovat täällä sijainneet suunnilleen nykyisen kirkon paikalla ja Rautjärven rannalla. Koska kirkko ei siis ole keskellä pitäjää, historiallisetkin rajat huomioiden, edellytti kirkonkäynti pitkää matkaa erityisesti Torsansalon ja Laikon suunnalta. Torsansalolaisten kirkkovenereitti on tallennettu Viipurilaisen osakunnan (1935) muistiinpanona, joka on tästä kohtuullisen tarkka, joskin jälkijättöinen kuvaus. Kirkkovenematkat päättyivät noin vuosina 1918 – 1920 ja myös veneet hävisivät pian sen jälkeen. Ratkaisevaa tavan hiipumisessa näyttää olleen Torsanjärven ja Pien-Torsan välisen Simolansalmen sillan valmistuminen, jolloin matkaan käytiin maitse hevosilla tai tyydyttiin radiokuunteluun.

Kirkkovenereitti edellytti kolmen järven, Torsan, Nurmijärven ja Rautjärven ylitystä. Jokaista järvimatkaa varten oli varattu omat veneet eli vetotaipaleita ei käytetty ja niiden välit (Torsanjärvi – Nurmijärvi noin 3 km, Nurmijärvi – Rautjärvi noin 7 km) kuljettiin jalan. Torsalla käytettiin lyhyessä (noin 1,5 km) järvimatkassa 5-hankaisia noin 50 henkeä kantavia veneitä, mutta suuren Nurmijärven yli kuljettiin 7- tai 8-hankaisilla 70 hengen veneillä. Veneissä oli *tyyrit* eli peräsimet. Torsan kylän *yläpääläisillä* ja *alapääläisillä* oli omat veneensä ja Nurmijärven vielä näiden lisäksi Kekäläniemen ja muiden kylien veneitä. Viimeistä Rautjärven järvietappia varten ei ollut niin paljon veneitä, että kaikki olisivat päässeet yli kerralla, vaan väki ”lautattiin” pienillä veneillä kirkkorantaan toisten odottaessa vuoroaan. Kirkkovenematkoja tehtiin tällä tavoin kymmenenkin kertaa kesässä raskaiden töiden lomassa. Niitä pidettiin ilmeisesti virkistävänä vaihteluna työhön, toisaalta ne olivat aikansa sosiaalisia tapahtumia ja mahdollistivat monenlaisia seurustelumuotoja.

Pitäjän vanhoilla kirkkovenematkoilla oli tiettyjä perinnäisiä tapoja, kuten virsien veisaamista. Nurmijärvellä käytiin kilpasoutua. Nurmijärvellä noin

17
Torsanjärven aavaa, joka kirkkosoutajien oli ylitettävä ensimmäisellä etapillaan.

kilometrin päässä kirkonpuoleisesta rannasta oli myös ns. *Loakeri* (Laakeri < vrt. lager = leiri), jossa syötiin päiväateria vasta paluumatkalla. Kirkkoeväinä oli kalakukkoa, kalarovetta, omena (s.o. peruna-) ja ryynipiiraita, lehtikakkaroita ja munavoita. Juotavaa ei viitsitty kuljettaa, vaan juotiin hatuista ilmeisen puhdasta Nurmijärven vettä.

Kirkkovenematkoja tehtiin samalta suunnalta aiemmin myös Parikkalan kirkolle Simpelejärveä ylittäen. Näillä matkoilla veneiden on kerrottu olleen suurempia ja purjeillakin varustettuja. Myös Parikkalan pohjoispäästä Saaren suunnalta käytiin kolmen järven (Pien-Rautjärvi, Suur-Rautjärvi, Simpelejärvi) ylittäviä kirkkovenematkoja. Rautjärven vanha kirkkovenereitti, jonka pituudeksi voi summittaisesti arvioida noin 30 km, liittyy osaltaan sekä kirkkovenematkojen yleiseen perinteeseen, että paikalliseen vesistön monipuoliseen käyttöhistoriaan, jolla on ainakin vuosisataiset perinteet. Venematka on taitettu kokeiluluontoisesti uudelleen poiketen joiltain osin alkuperäiseltä reitiltä vuonna 1990.

Kaakkoisseutu teki reportaasin kirkkomatkasta.

LÄHTEET:

- [Anne]: Kirkkoon veneellä ja jalkaisin: Torsansalolaiset tutustuivat vuosisataiseen kirkkotiehen. Kaakkoisseutu 21.6.1990.
- Kirkkovenen historia. Sulkavan Vene Oy / historia (inet).
- Vahter, Tyyni: Muistitietoa Rautjärven vedentakaisten kirkkomatkoista. Viipurilaisen osakunnan julkaisu Kaukomieli VII 1935. Viipuri 1935.
- Vilska, M.: Parikkalan historia, I osa. Käkisalmi 1926.

KUVAT:

- 17-19: Europaeus, Mikko. (Kuvan 19 alkuperäiskuvat lehtiartikkelissa).

4. Vedentakaisten kirkkomatkat Rautjärvellä, karttaliite

- Punainen nuoli = vesietappi
- Musta nuoli = maataival

Reitti on kuvattu pääpiirteissään suuntaa antavasti.

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avaimien aineistojen tiedostopalvelu.

5. VANHA RUOKOLAHDEN – RAUTJÄRVEN TIE

Rautjärven asutuksella on erityisesti nykyisen Asemanseudun suunnalla ollut yhteys Ruokolahteen ja vanhan Korjolan kylän osa on sijainnut Ruokolahden puolella. Voidaan olettaa, että Ruokolahden kirkon asutusten suunnalta on jo satoja vuosia sitten koettu tarvetta liikkua tälle alueelle ja myös syvemmälle kanta-Rautjärvelle esimerkiksi kaskenpolton ja viljeltävien kaukopalojen, yleisen kaupankäynnin tai muiden asioiden hoidon yhteydessä. Lisäksi postinkuljetus ja sotaväki tarvitsivat kulkuyhteyksiä. Vanhimmat kulkuväylät ovat useimmiten yleensä vesireittejä, mutta sellaista ei itä-länsi-suunnassa Ruokolahden ja Rautjärven välillä ole. Niinpä kysymykseen on tullut jonkinlainen kulku-ura, vähitellen länsi-itä-suunnassa kohtuullisen suorasuuntaiseksi vakiintunut maantielinja.

Ruokolahden kirkolta Rautjärven kirkolle johtavalla tiellä on ollut paitsi näiden pitäjien välisiä paikallisia, myös laajempaan liikennöintiin liittyviä yhteyksiä. Jääsken kihlakunnan alueella vanhimmat tiet ovat johtaneet kaupungista toiseen. Vuonna 1865 kihlakunnan tiet olivat seuraavat:

- 1) Vanhin tie oli Viipurista Antrean ja Kaukolan kautta Sortavalaan johtanut reitti, joka on ollut käytössä jo 1600-luvulla, vielä 1840-luvulla tosin vain talvitienä ja yleisenä tienä 1860-luvulla.
- 2) Toinen vanha tie oli Viipurista Ruokolahden Siitolan kautta Puumalaan johtava tie, joka Ruokolahdella haarautui itään johtaen Rautjärven Miettälästä joko Käkisalmi – Sortavala-

tielle tai Parikkalan kautta Savonlinnaan johtavalle tielle. Se oli käytössä ainakin jo ennen vuotta 1807.

3) Kolmas vanha reitti oli Viipurin – Jääsken – Kirvun – Kaukolan – Käkisalmen tie, joka tunnettiin sivupostilinjana jo 1630-luvulta, mutta muuttui yleiseksi tieksi vasta 1800-luvun lopussa.

Ruokolahden ja Rautjärven alueella kulkee lisäksi paikallinen Niskapietilän museotie vanha tie, joka on muotoutunut pääosin nykyiselle linjalleen jo ennen Uudenkaupungin rauhaa (1721).

*Vanha tie erkanee Kopsalaan
Asemanseudun mutkasta...*

Vanha Ruokolahden – Rautjärven kirkot yhdistävä tielinja on siis osa toista Viipurista pohjoiseen lähtenytä tiestöä ja sen itäinen välihaara ennen etelä-pohjoissuuntaisia vaihtoehtoja. Tielinja kääntyi Ruokolahden kirkolta itään Kärkinjärven pohjoisrantaan myötäillen ja kulki nykyisen Rautjärven alueella myös Kopsalan ja Korjolan, nykyisen Asemanseudun ja kirkonkylän halki ja täältä edelleen Miettilään ja edespäin. Nykyinen tie vaikuttaa vastaavan lähelle vanhaa karttalinjausta ainakin jo vuosina 1840 – 1865 laadituissa pitäjänkartta-aineistoissa.

Samainen tielinjaus yhdysteineen oli myös osa postitieverkostoa. Vuoden 1876 Ruokolahden kuntakokouksen päätöksellä perustettiin postiasema pitäjään. Kirkonkylässä oli kestikievari, joka toimi postinajajien levähdyspaikkana. Toinen tien varrella ollut kestikievari oli perimätiedon mukaan Kyyrömäen kohdalla Jurvalassa. Lappeenrannan – Parikkalan vanhan postinkululinjan kyytimiehet määrättiin ajamaan 9 virstaa pitemmän matkan poikkeamalla Rautjärven silloisessa kirkonkylässä. Täältä linja jatkui edellä kuvattua Käringin tietä edelleen Rautjärvelle ja Parikkalaan.

*... ja muuttuu hiekkatieksi
alittaessaan junaradan.*

*6-tien ylitys Ruokolahden suuntaan
on viitoitettu Hörkkölään.*

Vielä ennen rautatietä nykyisen Asemanseudun alueelle tai Rautjärven kirkolle pääsi lännestä lähes yksinomaan Ruokolahden kirkolta alkaneen tien kautta. Kun valtatie 6 valmistui 1950-luvulla, jäi vanha yhteys syrjätieksi. Tie kääntyy Rautjärvelle ns. Kuokkalammen risteyksestä, viitassa: Heinärikkilä/Kopsala. Sen varrella on säilynyt etenkin Ruokolahden puolella vanhaa laidunmaisemaa ja joitain vanhoja rakennuksia paikoin jopa erämaisen Kärinkijärven tienoilla. Vanhan tien pituus kirkolta kirkolle on noin 18,5 km.

Vanhan tien kulttuurimaisema Käringin kohdilla on paikoin kuin eteläkarjalaisesta postikortista.

Ote 1800-luvun pitäjänkartasta, jossa tie kulkee Rautjärven kirkon ohi ja Tulilammen pohjoispuolelta kuten nykyäänkin. Jurvalan kohdalle on merkitty myös vanhat Lempiäisen ja Kymäläisen tilat.

LÄHTEET:

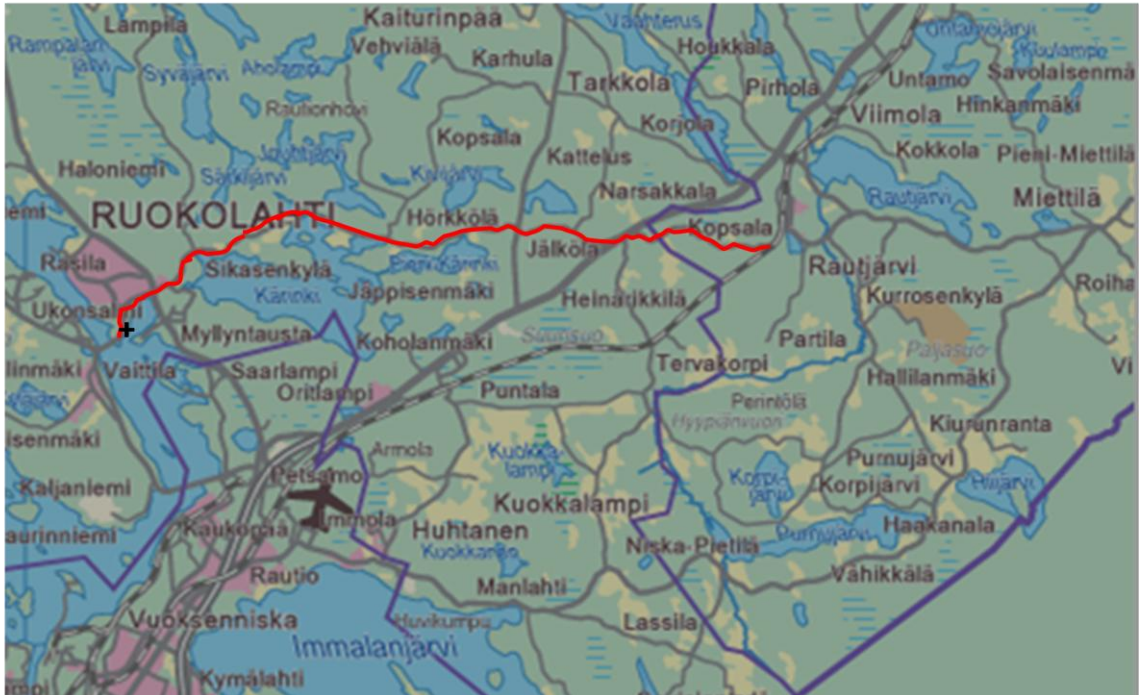
- Digitaaliarkisto: Maanmittaushallitus / Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-aineisto (kokoelma) / Pitäjänkartasto: Rautjärvi.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Paappa, Eero & Ropponen, Jyri: Jääsken kihlakunnan historia III 1860 – 1980. Pieksämäki 1992.
- Postin kehitys Ruokolahdella. Siitonen, Sulo (toim): Ruokolahden kotiseutulukemisto VI. Ruokolahden seura. Imatra 1997.
- Suulliset tiedonannot: Lempiäinen, Marja.

KUVAT:

- 20-24: Europaeus, Mikko.
- 25: Pitäjänkartasto: Rautjärvi (ks. lähteet yllä).

5. Vanha Ruokolahden – Rautjärven tie, karttaliite

Tielinja on korostettu Asemanseudun radanalituksesta Ruokolahden kirkolle.

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

6. HANNIN (PELLISEN, HENTTOSEN) MYLLY

Helisevänjoki on aikojen saatossa toiminut kanta – Rautjärvellä ja entisen Kirvun pitäjässä monien vesimyllyjen voimanlähteenä. Nykyisin näistä on jäljellä enää yläjuoksulla Asemanseudun ja Rautjärven kirkolle vievän eteläisen tien tuntumassa sijaitseva Hannin mylly. Myllystä käytettiin myös nimitystä kirkonkylän mylly, sillä myllytontin maat kuuluivat kirkonkylässä sijainneeseen Hannin tilaan. Myöhemmin mylly tunnettiin omistajiensa mukaan Pellisen myllynä ja sitten Henttosen myllynä, joka nyt vaikuttaa olevan paikallisesti yleinen nimitys.

Mylly on pantu verolle 1800-luvulla, jolloin omistajaksi on merkitty Antti Melto. Karttapiirroksen mukaan mylly on sijainnut Helisevänjoen kirkonpuoleisella rannalla lähes vastapäätä jo kadonnutta ns. Kymäläisen myllyä. Myllyn vanha omistuspohja on ilmeisesti epäselvä, mutta ainakin jo 1930-luvulla mylly on ollut kyläläisten yhteisomistuksessa. Yksityisomistukseen mylly siirtyi, kun mylläriksi ryhtynyt Hugo Pellinen osti osuuksia osakastilojen omistajilta ja anoi padotusoikeuden vuonna 1949. Pellisen myllynä se siirtyi 1950-luvulla Heikki ja Martta Henttoselle ja vuonna 1978 Aili ja Toivo Henttoselle, joka toimi viimeksi myllärinä. Hänen aikanaan myllyn yhteyteen rakennettiin sirkkelisaha. Myllytoiminta päättyi vuonna 1990. Myllyn tontteineen omistaa nykyisin Olli Husu, joka ei harjoita paikalla elinkeinotoimintaa. Myllytonttiin kuuluu myös 1900-luvun alkupuolella rakennettu entinen Hugo Pellisen talo apurakennuksineen, joka on annettu vuokralle.

Nykyinen myllyrakennus on tiettävästi lähes sadan vuoden ikäinen ja rakennettu alun perin noin vuonna 1915 kyläläisten yhteismyllyksi. Hirsirunkoinen myllyrakennus on punamullattu ja satulakattoinen. Siihen liittyy joen suunnassa lautarakenteinen sahan siipirakennus. Katteet ovat peltiä. Kosken niskalla on vanha siltapaikka luonnonkiviharkkoineen ja Helisevänjoen ylittävä kevytrakenteinen puusilta. Sulkurakenteet ovat näkyviltä osiltaan puisia. Myllykanava on yläveden puolelta betonia, alavesikanava on erotettu pääuomasta luonnonkivillä. Myllyn yläosaan johtaa parvisilta, josta on irrotettu erillinen kiskorakenne. Kiskoa lienee käytetty viljasäkkien siirtoon erityisellä resiinavaunulla tai muulla apuneuvolla. Myllyn alaosaan on erillinen sisäänkäynti.

Hannin mylly edustaa koneistoltaan 1900-luvun vaihteessa yleistyntä, härkin- ja ratasmyllyä seurannutta turbiinimyllyä. Näissä veden virtaus käytettiin maksimaalisesti hyödyksi sijoittamalla turbiini putkeen, jonka läpi vesi johdettiin. Hannin myllyssä on toiminut noin 40-hevosvoimainen turbiini, jota pyörittävä veden voima siirtyi valta-akselin ja hihanpyörien välityksellä myllyn jauhin-

koneistoon ja sahan koneistoon. Koneisto näyttää säilyneen pääosin toimintakuntoisena, tosin turbiinin juoksupyörä on irrotettu. Pakkasen jäätävän vaikutuksen on todettu haittaavan toimintaa talvisaikaan. Padossa ja perustuksissa todettuja (1998) pieniä vaurioita lukuun ottamatta mylly on koneistoineen yhä hyvässä tai vähintään tyydyttävässä kunnossa. Myös saha on osiin purettuna yhä kohtalaisessa kunnossa, joskin sen osin avoin seinärakenne altistaa jatkossa rapistumiselle. Sahan eteläseinällä on runsas villihumalakasvusto, joka viittaa mahdollisesti vanhaan viljelyhistoriaan.

Hannin mylly on vesimyllyjen historian ja erityisesti Helisevänjoen esiteollisen vesivoiman ja myllyhistorian

konkreettisena muistomerkkinä merkittävä kohde. Rautjärvellä se on Torsanjoen Hinkkasen myllyn ja Sarajärven – Alusjärven Pusankosken myllyn ohella merkittävä ja kanta-Rautjärvellä ainoa myllykohde. Hannin mylly on toiminut paikallaan yli sadan vuoden ajan ja kosken myllyhistoria ulottunee kauemmaksikin. Vanhalta siltapaikalta johtaa Helisevänjoen yli nykyisin vaatimaton tieura, jota on pidetty tiettävästi jopa 400 vuotta vanhana.

LÄHTEET:

- Hämäläinen, Sirkka: Hannin mylly jauha yhä. Vielä kuuluu kivien kolke. Etelä-Saimaa 20.4.1990.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo: Hannin myllytontti 1/2-2/2. Etelä-Karjalan museo.
- Suullisia tiedonantoja: Olli Husu.

KUVAT:

- 26-30: Europaeus, Mikko.

6. Hannin mylly, karttaliite

Nuoli osoittaa yhdistetyn mylly-saha-kompleksin. Rajauksen sisällä ovat myös myllytilan asuintalo apurakennuksineen.

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

7. VIIMOLAN ENTINEN KOULU (LEIRIKESKUS)

Rautjärven kunnan rantaosayleiskaavan muutoksen ja laajennuksen yhteydessä vuonna 2011 on tehty maastoinventointi kulttuurihistoriallisten rakennusten selvittämiseksi (Ramboll 2011, liite 7). Asemanseudun osayleiskaava-alueelle näistä sijoittuu kaksi kohdetta: Lukkarinmäki ja Viimolan leirikeskus. Nämä molemmat on varustettu sr-2-merkinnällä (paikallisesti arvokas rakennuskohde). Viimolan koululla, myöhemmällä seurakunnan leirikeskukseksi, on ollut näistä enemmän yleistä ja julkista merkitystä (ks. Lukkarinmäestä tarkemmin liite 1).

Rautjärven kunnan toinen kansakoulu perustettiin kirkonkylään vuonna 1897. Koulu toimi aluksi vuokratiloissa. Vuoden 1898 piirijakoasetuksessa määriteltiin Rautjärven koulupiirin alue ja aloitettiin oman koulurakennuksen suunnittelu. Uusi koulu valmistui Viimolaan 1905 Rautjärven rannalle kirkkoa vastapäätä. Koulussa oli yksi luokkahuone ja opettajan asunto. Koulupiirin kautta rakennettu rautatie vilkastutti elämää ja koulu kävi ahtaaksi. Vuonna 1935 koulua laajennettiin kaksikerroksisella siivellä, jolloin saatiin kaksi luokkahuonetta lisää. Sota-aikana koulu toimi puolustusvoimien aliupseerikouluna ja kenttäsairaalana. Lisätilaa yhä kasvavalle oppilasmäärälle saatiin muuttamalla käyttämätön opettajan asunto opetustiloiksi. Koulupiiri jaettiin vuonna 1951, jolloin syntyi Simolanmäen koulupiiri. Sen nimi muutettiin myöhemmin Herajärven kouluksi.

Rautjärven eli Viimolan koululla ei ole tehty juurikaan remontteja, sillä peruskorjausta lykkäsivät suuriksi arvioidut korjauskustannukset ja 1960-luvun lopulla oppilasmäärän jyrkkä väheneminen. Kuntaliitos Simpeleen kanssa (1973) romutti korjaussuunnitelmat. Vuonna 1975

edellä mainitut koulupiirit taas yhdistettiin ja vuodesta 1979 koulutoiminta siirtyi kokonaan Heräjärvelle. Vuonna 1982 koulu siirtyi seurakunnalle, joka käytti rakennusta ja tilaa mm. rippileirien pitoon vuoteen 2000 saakka. Tältä ajalta on vakiintunut rakennuksen toisena nimityksenä kartoillakin näkyvä Leirikeskus. Pihassa on ollut koulun ja vanhan saunarakennuksen välissä sittemmin purettu ulkorakennus, jossa oli aittoja, halkokuuri ja käymälät. Vanha sauna on olemassa, muttei ilmeisesti enää käytössä. Rantaan on tehty uusi pyöröhirsinen sauna 1980-luvulla. Rakennuksen pihaan johtaa koivukuja Viimolantieltä.

Viimolan koulu edustaa vuosisadan alun koulurakentamista. Ajan patinoima rakennus erottuu ympäristössään huomattavan kookkaana maamerkinä vasta lähietäisyydeltä pihapiirissään ja myös järveltä käsin. Hirsirunkoinen ja vaakaponttilaudalla, päädyistä pystylaudoituksella vuorattu ja luonnonkiviharkoille/betonille pystytetty rakennus on väritykseltään kermanvaalea, vuorilaudat ruskeita, satulamallinen peltikatto on punainen. Erityispiirteitä ovat yläkerran uusgoottilaiset ikkunat. Rakennuksessa on pieniä ilmeikkäitä ulottuvuuksia: järvelle päin antavalla sivulla pieni klassinen portaali ja itäpäädyn sisäänkäynti viisteisellä katolla.

Paikan merkittävyyttä lisää Asemanseudun osayleiskaava-alueen ainut kivikautinen asuinpaikka. Se on sijoittunut ainakin kahdelle alueelle, joista toinen on rakennuksen edustalla kuuluneen rantaterassin päällä ja toinen siitä noin 140 m koilliseen olevalla pellolla rantatörmän päällä. Löydökset ovat kvartssia ja palanutta luuta. Alueelta on löytynyt myös rautakuonaa.

Viimolan koulusta käytiin 2000-luvun alkupuolella pienimuotoinen suojelukiista, kun Rautjärven seurakunta halusi purkaa rakennuksen vuonna 2002. Tuolloin mm. Etelä-Karjalan museo antoi suojelua puoltavan lausunnon ja koulu säästyi purkamiselta. Koulurakennus on sittemmin siirtynyt yksityisomistukseen. Vuoden 2013 elokuussa suoritetun paikalla käynnin perusteella omistaja on kalustanut pihapiiriä joukolla puutarhakalusteita ja pystyttänyt rantapenkille pienen huvikatoksen. Tietävästi nykyisellä omistajalla on ollut jonkinlaista matkailullista/ohjelmallista toimintaa tai sellaista on suunnitteilla. Rakennuksen nykykunto on epäselvä, mutta on ilmeistä, että jotain korjattavaa on. Vuoden 2011 inventoinnissa on viitattu rapistumiseen ja kuvattu pieni lahovaurio.

LÄHTEET:

- Kähtävä-Marttinen, Minna: Rautjärven kunnan arkeologinen inventointi 1007. Museovirasto.
- Museovirasto / Muinaisjäännösrekisteri / Rautjärvi: 689010006 Valola, asuinpaikat (inet.)
- Opettaja ja oppilaat muistelivat kouluaikojaan Viimolassa. Viimolan koulu on osa suomalaista rakennus- ja kulttuurihistoriaa. Kaakkoisseutu 27.3.2002
- Rautjärven kunnan rakennustarkastajan päätös Rautjärven seurakunnalle 1.10.2001 Viimolan leirikeskuskeskuksen purkamista koskevassa ilmoituksessa. (Sisältää mm. otteen Etelä-Karjalan museon lausunnosta).
- Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo: Viimolan leirikeskus (entinen koulu), Valola. Etelä-Karjalan museo.
- Tarvaskari, Niina: Viimolan leirikeskus muuttuu hiljaa Kultamaaksi. Purkupäätöstä rakennukselle oli jo haettu. Uutis-Vuoksi 26.9.2002.
- Vento, Päivi: Rautjärven seurakunnan purkusuunnitelmat vastatulessa. Etelä-Saimaa 21.2.2002
- Viimolan leirikeskuskeskuksen päärakennus. Purkamista vastustava allekirjoittajien adressi Rautjärven kunnalle 9.7.2001

KUVAT:

- 31: Europaeus, Mikko.

7. Viimolan entinen koulu (leirikeskus), karttaliite

Nuoli osoittaa koulurakennuksen, rajauksen sisällä myös apurakennukset ja osa kivikautisesta löytöalueesta.

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

8. RAUTJÄRVEN RAUTATIEASEMA JA ASEMA-ALUE

Karjalan rata rakennettiin alkujaan Viipurista Joensuuhun vuosina 1892 – 1894. Rata Antreas-ta Imatralle avattiin vuosina 1892 – 1895. Yhteys Imatralta pohjoiseen jäi taas myöhemmäksi.

Ratalinja Lappeenrannasta (jonne oli saatu yhteys Pietarin radalta Simolan kautta jo vuonna 1885, purettu 2003) Imatran kautta Elisenvaaraan avattiin vuosina 1934 – 1937. Tällöin ra-tayhteys kattoi siis myös koko nykyisen Rautjärven kunnan alueen. Tähän valmistuivat seu-raavat asemat: Rautjärvi (1937), Untamo (1937), Laikko (1937), Änkilä (1937) ja Simpele (1936). Koko Tainionkosken – Elisenvaaran rata sekä Simpeleen tehdasrata avattiin yleiselle liikenteelle marraskuussa 1937.

Rautjärven Asemanseudun taajaman synnyssä omalla asemalla ja ratalinjauksella oli ratkaise-va merkitys. Käytännössä hanke toteutettiin niin, että rataa ei rakennettu asutuksen luo, vaan asutus kehittyi radan varteen harvaan asutulle Korjolan kylän seudulle. Päätös oli kään-teentekevä myös Rautjärven painopistealueiden muuttumisessa: vaikka paikallisesti kunnassa halut-tiin radan kulkevan Rautjärven eteläpuolelta, Ratahallintokeskus pitäytyi linjauksessaan. Enti-set keskukset kirkonkylä ja erityisesti Miettälän kylä jäivät rautatien, myöhemmin myös valta-tie 6:n suunnasta syrjään. Tällä on ollut osaltaan vaikutuksensa näiden asutuksien eriyty-miseen Asemanseudusta.

Rautjärven asema on rautatiehallituksen rakennussuunnitteluosaston arkkitehdin Thure Hell-strömin (1857 – 1930) suunnittelema. Hellström piirsi useita vastaavia asemarakennuksia ja

33
Rautatierakennusten ryhmää
Asemanseudun pääsuoralla.

vertailukohtana lähes samoilla tyyppipiirroksilla on tehty esimerkiksi Vuoksenniskan, Immolan ja Puntalan asemat. Rautjärven aseman yhteyteen rakennettiin 1930-luvun jälkipuoliskolla myös tavaramakasiini ja pienimuotoinen rautatieläisyhdyskunnan alue. Siihen kuuluvia seuraavia, enimmäkseen pieniä punamullattuja puurakennuksia on yhä jäljellä taajamassa Rautjärventien ja junaradan välissä taajaman ytimessä: karjasuoja-puukuuri-huussi, maakellari-konehuone, palokalustovaja, tavarasuoja, karjasuoja-puukuuri-kaksoishuussi, sauna, huussi-halkovaja, sekä kaksi kahden perheen asuintaloa (asemamiehen ja sähköttäjän talo, ratamestarin virka-asunto). Suurin osa näistä on ilmeisesti ollut pitkään käyttämättömiä, vain uudistettu ratamestarin talo on asuttu ja kunnostettu. (Tosin syyskuussa 2013 myös asemamiehen taloon on ilmeisesti muutettu). Yhdessä asemarakennusten ja ratapiha-alueen kanssa ne muodostavat erityisen rakennushistoriallisen kokonaisuuden, joka erottuu muusta ympäristöstä ja jäsentää osaltaan Asemanseudun pääkatua. Rakennuskanta on vanhinta lähimmässä ympäristössään.

34
Entinen asemamiehen ja
sähköttäjän työsuhdeasunto.

Rautjärven asema oli henkilöliikenteen käytössä vuosina 1937 – 1989. Miehitettömäksi se muutettiin vuonna 1977. Tavaraliikenne lopetettiin vuonna 1990, mutta liikennepaikka avattiin uudelleen tähän käyttöön jo vuonna 1992. Liikennepaikka toimii edelleen kauko-ohjattuna junien kohtaamispaikkana. Asemarakennus, tavarasuoja ja muita rakennuksia siirtyi Senaatti-kiinteistöille vuonna 2007, mutta vuonna 2009 asema palautui takaisin Ratahallinnolle. Rakennus on mainittu niiden rautatieliikennepaikkarakennusten joukossa, joiden myynti on osoittautunut käytännössä mahdottomaksi mm. rakennuksissa olevien rasitteiden vuoksi.

Asema-alueella ja rakennuksilla on merkitystä Asemanseudun syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneena avainkohteena, jonka arvo on taajaman historiaolemuksen muistomerkkinä vahvasti symbolinen. Rakennusten arvo ei ole niiden ainutlaatuisuudessa, mutta niillä on alkuperäisellä paikallaan rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä. Viimeksi mainittuja tosin häiritsee aivan asemarakennuksen vieressä eri yhteyteen ja aikakauteen kuuluva linkkitorni.

35
Karjalan rataa pohjoiseen ja etelään Asemanseudulle saavuttaessa.

ASEMANSEUTU: rautatierakennusten asemakaavan havainnekuva

LÄHTEET:

- Digitaaliarkisto: Ratahallintokeskus / Rautatierakennusten piirustusarkisto / Rautjärvi (inet).
- Iltanen, Jussi: Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat. Karttakeskus. Helsinki 2009.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Senaatti-kiinteistöt myy uuden erän rautatiekiinteistöjä – myyntiin tulossa noin 80 kiinteistöä eri puolilta Suomea. 30.1.2009. Resiina-lehti / Artikkelit / Rautatieuutiset 2009 (inet).
- Suullisia tiedonantoja: Sirkku Saarenkylä.

KUVAT:

- 32 – 35 ja havainnepiirros: Europaeus, Mikko.

8. Rautjärven rautatieasema ja asema-alue, karttaliite

Rajauksen sisällä on osoitettu asema ja linkkitorni, nykyiset ja entiset apurakennukset sekä asemalle johtavat tieyhteydet (ks. tarkemmin artikkelin havainnepiirros).

Karttopohja: Maanmittauslaitos / Avointen aineistojen tiedostopalvelu.

9. SOTAHISTORIALLISTA KOHTEITA RAUTJÄRVEN YMPÄRISTÖSSÄ

Talvi- ja jatkosodan aika muodostaa Rautjärven historiassa vaiheen, johon liittyy paikallisyhteisön tavallisesta elämästä poikkeavia tapahtumia. Sotavuodet ovat suosittu muistelukohde, johon rautjärveläiset ovat osoittaneet paikallista mielenkiintoa ja myös järjestäytyntä harrastuneisuutta. Erityisesti jatkosodan hyökkäysvaihe vuonna 1941 ja sodan loppuvaiheet vuonna 1944 sisältävät dramaattisia tapahtumia, joiden paikallinen merkitys liittyy vahvasti myös yleiseen sotahistoriaan.

Rykmentin upseerit puhuttelussa ennen hyökkäystä Rautjärven Jurvalassa 3.8.1941.

Rautjärvi kylineen ei ollut sotatoimialueena talvisodassa, mutta sodan vaikutukset tuntuvat silti. Talvisotaan liittyy yhä muisti- ja perimätiedossa paikallisia kiinnekohtia, jotka maaston tai rakennusten muutoksista huolimatta osataan yhä usein ankkuroida melko tarkasti paikoilleen.

Tärkeää oli esimerkiksi eri tavoin suojautuminen pommituksilta. Yleisessä muistissa on ollut mm. valopommien ja -raketien pudottaminen Rautjärven aseman alueelle, jolloin esimerkiksi ns. Rintalan talon (Rautjärventien – Puusepänkadun risteyksessä) halkokuuri paloi osumasta. Rautatie, ratapiha ja sotilasjunat olivat ilmeisesti strategisia kohteita. Ne kuitenkin säästyivät.

Sotahistoriallista esineistöä Kari Luumin aitassa.

Myös evakkojen vaellus Miettälän, kirkonkylän ja Asemanseudun kautta monine vaiheineen ja vaativine järjestelyineen on osa tätä kertomusta. Evakkoihin liittyvänä paikallisena kiinnekohtana muistetaan yleisesti esimerkiksi pitäjäntupa ja alapappilan perheentupa (väentupa) väliaikaisena majoituspaikkana ja Hinkkasen kaupan pihapiiri kirkolla suurena karjan hätäteurastuspaikkana. Kirkkoon oli parhaimmillaan majoitettu jopa tuhat rintamalta tullutta työvelvollista.

Jatkosota kosketti Rautjärveä talvisotaa monipuolisemmin. Keskeisiä vaiheita ja ilmiöitä kanta-Rautjärvellä olivat rautjärveläisten evakuointi, sotilasalueen muodostaminen ja hyökkäysvaihe taisteluineen kesällä 1941, vankileirit, desanttitoiminta ja evakkovaellus Kannakselta 1944. Myös jatkosotaan paikkoineen ja tapahtumineen liittyy runsaasti paikallista muisti- ja perimätietoa.

Asemanseudun ympäristöön keskittyi erilaista sotaleiritoimintaa. Tulilammen eteläpuolella ja Partilan tien varressa oli suomalaissotilaiden telttä- ja parakkimajoitusalue. Asemanseudulla

ja lähistöllä oli toiminnassa taas useita venäläisiä sotavankileirejä, yksi näistä Tullilammen itärannasta noin kilometri Partilan kankaalla. Se oli aidattu ja sisälsi myös parakkeja. Sodan alkuvaiheessa Rautjärven asemalta käsin lähetettiin myös venäläisiä siivilivankeja työleireille. Kauppias Pajarin Osuusliike Imatran varastorakennus (nykyisen kioski Kipsan kohdalla) toimi täällä sotavankien ”välivarastona” ennen siirtoa suurempiin vankileireihin. Sotavankeja oli alueella useita satoja.

Asemanseudulla kauppias Pajarin keskeneräisessä kaupparakennelmassa (nykyisen Siwan paikalla) toimi vainajien lajittelu- ja arkutuspaikka. Todennäköisesti kyseessä oli evakuoimiskeskus vuonna 1941 Ruokolahdella sijainneen kaatuneiden evakuoimiskeskuksen (KEK) alaosasto, ”apukekki”.

Sotavankeja Rautjärven asemalla 4.8.1941.

Jatkosodan sotatoimet ja -tapahtumat painottuvat Rautjärven ympärille ja kirkonkylän lähistölle. Täällä oli joukkojen väliaikaisia sijoituspaikkoja, kuten Rautjärven vanha apteekki (ty-

Sirkku Saarenkylän hallussa oleva sotilasjakkara Partilankankaan parakkialueelta.

kistöosasto). ja vanha pappilarakennus, joka oli esikuntakäytössä (18 Divisioona / JR 27). Paikalla vieraili jopa ylipäällikkö Mannerheim heti hyökkäysvaiheen alkamisen jälkeen 1.8.1941. Hänen tiedetään tutustuneen tilanteeseen lähialueilla ja lounastaneen pappilan kuistilla. Myös yläpappilaan liittyi sotilastoimintaa, sillä tänne oli keväällä 1941 sijoittunut Osasto Vehniäinen (myöhemmin 1/ErP4) tiedusteluosasto, jonka toimenkuva muuttui myöhemmin kaukopartioinniksi. Toiminta oli luonteeltaan erittäin salaista ja paikallisväestöltä suljettua. Se ei kuitenkaan suuntautunut lähistölle.

Rautjärven etelä- ja pohjoispuoli olivat osaltaan jatkosodan sotatapahtumien näyttämöä. Venäläisten pommituksia osui tänne kuten Asemanseudullekin. Pommitukset olivat ilmeisesti kunnan alueella kuitenkin jokseenkin suunnittelemattomia, sillä suurempia tuhoja ne eivät aiheuttaneet. Esimerkiksi järven pohjoisrannalla Viimolan koulu, jossa sota-aikana kesällä 1941 toimi myös kenttäsairaala (18. Divisioona KS 39 A-osasto) sai vain maapenkaosumia. Huomiota herättänyt sotatapahtuma sen sijaan oli venäläisen pommikoneen alas ampuminen Rautjärveen 20.7.1941. It-patteri oli sijoitettu Kokkolan tien- etelä- ja pohjoispuolelle ja puotamispaikka Luuminniemen kohdalla. Tapahtumaa pidettiin jo tuoreeltaan merkittävänä sodan kannalta ja ampuja palkittiin osumastaan.

Erikoinen osa paikallista sotahistoriaa on desanttien toiminta. Tähän liittyen tunnetaan joitakin yksilöityjä tapahtumia ja venäläiset vakoilu-sabotöörit aiheuttivat ilmeistä vaaraa Rautjärvellä vuosina 1941 – 1944. Toiminnan salaperäisyydestä ja arkaluontoisuudesta johtuen tähän sota-ajan ilmiöön – kuten usein muihinkin sotatapahtumiin – liittyy kuitenkin sekä suullisten kertomusten että asiakirjojen todistuksia, jotka muodostavat osin erilaisia, jopa ristiriitaisia tapahtumakuvauksia. Aihepiiristä muistetaan ilmeisesti erityisesti kahden desantin kiinnijääminen ja kuolemantuomio kesällä 1941 (kenttäoikeus Pitäjätuvalla) sekä Rautjärven Hiiden-

niemen läheltä aselevon jälkeen 1944 yllätetyn desanttupartion taistelu ja itsensä tuhoaminen. Yksittäisiä desanttimuistoja lienee vielä muitakin ja niiden keruu alueella ehkä mahdollista.

Edellä esimerkkeinä mainittujen talvi- ja jatkosodan tapahtumien ja ilmiöiden kiinnittyminen Rautjärven Asemanseutuun, kirkonkylään ja järven ympäristöön sekä lähiseudulle on osoitus paikallisen mikrohistorian liittymisestä kansalliseen sotahistoriaan ja historiakuvaan yleensä. Moniin tapahtumiin liittyy suullista muisti- ja perimätietoa, joka on mielenkiintoista ja selvittämisen ja dokumentoinnin arvoista jo sinällään. Toisaalta se myös rakentaa sotavuosista kokonaiskuvaa sotahistoriallisten asiakirjojen ja tutkimuksen rinnalla ja toimii parhaimmillaan ainutlaatuisena lähteenä, jonka todistusvoima on kuitenkin aina ensi sijassa ymmärrettävä sen omista lähtökohdista ja lainalaisuuksista. Sitä voidaan silloin hyödyntää monin eri tavoin.

Rautjärven alueella on lukuisia muistomerkkejä, jotka pitävät osaltaan sota-ajan muistoja yllä ja kehottavat osaltaan tutustumaan lähemmin paikalliseen sotahistoriaan. Näitä ovat sankarihaudat, V. Jalavan sankaripatsas ”Herää uhri – nouse maa”, Mänttäläisten kivi, Osasto Vehniäisen kaukopartiomiesten muistomerkki, 23. Rajakomppanian muistokivi, Kollaa-museo, Moskovan rauhan 1940 muistomerkki, Muhamäen ilmavalvontatornin muistokivi, Sotavangin hauta, Lentäjän hauta, Ryöppäänrannan desanttihauta, Miettälän saunarakennuksen desanttihauta, Korpijärven tuliasema-muistomerkki ja Hallilanmäen it-asema-muistomerkki.

Rautjärven Reserviläiset ry on yhteistyökumppaniensa kanssa järjestänyt paikalliseen sotahistoriaan liittyviä tapahtumia, kuten Rajakävelyn eri kohteissa rajan pinnassa jo useana vuotena Rautjärven kunnan kulttuuri- viikolla. Myös Rautjärven ympäri on suunnitteilla sotahistoriallinen reitti, jota on pohjustettu tietoa ja aineistoja keräämällä sekä koekävelyillä. Yksittäisten ihmisten ja järjestöjen panos on merkittävä sotahistorian tutkimisessa ja esille tuonnissa. Se näyttää kiinnostavan myös eri sukupolvia ja yhdistävän eri kylissä asuvia rautjärveläisiä.

Ville Rita pitelee käsissään Rautjärveen pudotetun venäläiskoneen kappaletta.

LÄHTEET:

- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Suullisia tiedonantoja: Luumi, Kari, Saarenkylä, Sirkku, Rita, Ville.
- Desantit Rautjärven kirkonkylässä kesällä 1941. Salomaa Vesa. Hamina 2009 (käsikirjoitus).
- Luukkanen, Erik: Väärät saappaat veivät kuolemaan. Kenttäsaaraala, kenttöoikeus, kaukopartiomiesten tukikohta, desanttien hautauspaikka, lentäjän hauta. Parikkalan Sanomat 5.11.2012.
- Veijalainen, Matti: Rautjärven Hallilanmäki sai sotamuistomerkin. Etelä-Saimaa 16.9.2013.

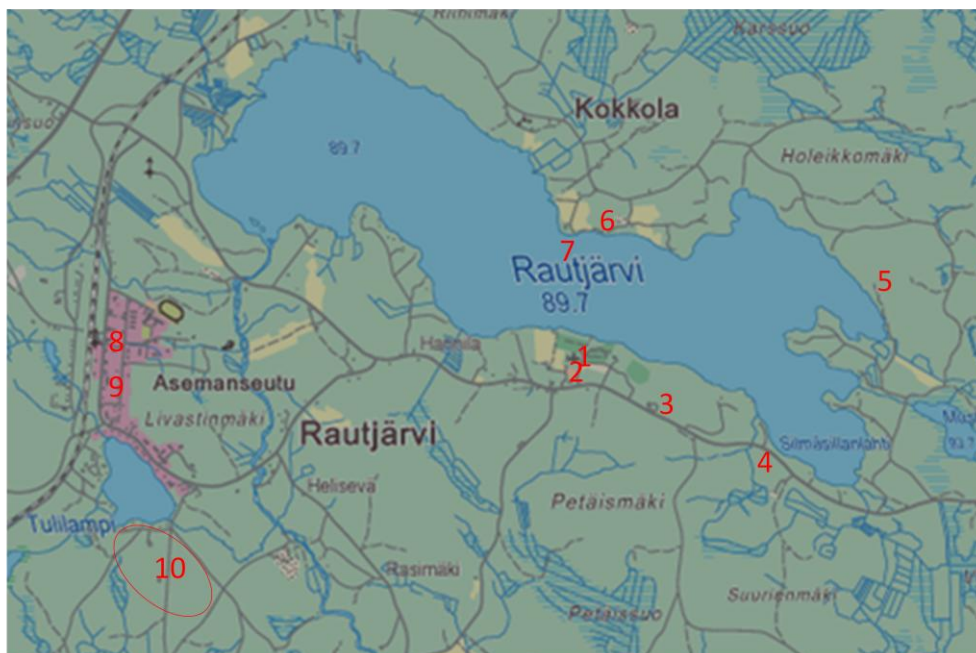
KUVAT:

- 36, 38:SA-kuva.
- 37, 39 – 40: Europaeus, Mikko.

9. Sotahistoriallisia kohteita Rautjärven ympäristössä, karttaliite

- Sankarihaudat ja sankaripatsas 1
- Mänttäläisten kivi 2
- Kaukopartiomiesten muistomerkki 3
- Ryöppäänrannan desanttihauta 4
- Desanttipartion tuhoutumispaikka 5
- Venäläisen lentäjän hauta 6
- Venäläisen pommikoneen putoamiskohta 7
- Kaatuneiden evakuoimiskeskus ("arkuttamo") 8
- Osuusliike Imatran varasto (vankien säilytyskohde) 9
- Partilankankaan vankileiri- ja sotilasalue (arvioitu summittainen raja) 10

Miettilän kohteita ja eräitä muita kohteita ei ole esitetty kartalla.

Karttapoljja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

10. ASEMANSEUDUN TAAJAMARAKENNE

Rautjärven aseman valmistuminen (1937) vaikutti aikanaan merkittävästi lähiympäristöönsä. Myös Rautjärven sahan toiminta 1940-luvulta 1960-luvulle ja pienten sahojen sijoittuminen aseman läheisyyteen lisäsivät osaltaan asutuksen ja palveluiden tiivistymistä ja vaikuttivat taajaman ilmeeseen. Valtatie 6 toi sen myös 1950-luvulla kasvavan liikenteen läheisyyteen.

Asemanseutu muodostaa toisen kuntakeskuksen Rautjärven eteläosassa. Nimityksenä se on kuitenkin nuori ja tullut käyttöön vasta Rautjärven ja Simpeleen vuoden 1973 kuntaliitoksen jälkeisenä aikana (kunnan asiakirjoissa 1971). Nimi on paikallisesti vakiintunut, muttei ilmeisesti vieläkään erityisen hyvin laajalti tunnettu. Osaltaan tähän vaikuttanee se, että paikannimenä se ei esiinny esimerkiksi valtatie 6:n opasteissa tai kaikissa kartta-aineistoissa (esim. GT-kartta). Eri puolella Suomea on joitain vastaavia taajamanimityksiä (esim. Alavus, Aura, Joroinen, Kauhava, Kempele, Laihia, Mynämäki, Salo, Seinäjoki), jotka sijaitsevat niin ikään rautatieasemien lähellä. Myös Asemakylä-nimityksiä on annettu perinteisesti rautatieaseman ympäryskylille eri kunnissa.

Asemanseudun historialliset juuret ovat vanhassa Korjolan kylässä, joka on siis edelleen asemanseudun virallinen kylänimi. Nimessä esiintyy vaihtelevuutta muodoissa Korjala/Korjola, joista ensin mainittu on tietävästi vanhempi. Korjolan kylä jakaantui historiallisesti vanhaan, Ruokolahden Tarkkolan kylän ja Kyyrönmäen alueen tiloista koostuvaan osaan ja uudempaan, lähinnä edellisistä lohkottuihin uudistiloihin. Nykyinen Asemanseutu on rakentunut

Tulilammen uimaranta on Asemaseudun virkistävä keidas. Vuonna 1965 paikalla oli vielä hyppytorni.

Korjolan uudemman osan maille 1930-luvulta alkaen. Taajaman yhtenä erikoispiirteenä on sen kehittyminen Ruokolahden ja Rautjärven rajoille: se on muodostettu pääosin muutamista entisen emäpitäjän Ruokolahden alueen ja toisaalta nykyisen Rautjärven kunnan tiloista. Vanha tunnettu kantatila on ns. Kymäläisen tila Korjolanmäellä (1842), joskin jonkinlaista asutusta Korjolassa näyttää olleen jo ainakin 1700-luvulla. Asemanseutu rajautuu Pirholaan, Viimolaan, Jurvalan Partilaan ja Rautjärven kirkonkylään.

Nykyisen Asemanseudun taajaman rakenne on esimerkki viimeistään 1950-luvulla jäsenyneestä rakennetun ympäristön kokonaisuudesta. Rautatien hallitseva merkitys ilmenee keskuskatujen Rautjärventien ja Mikonkadun sijoittumisessa junaradan suuntaisesti. Ensin mainittu näistä on Asemanseudun valtaväylä ja julkisten palveluiden keskittymä noin 500 metrin mittaisella suoralla, jälkimmäinen taas samanmittainen eri-ikäistä asutusta kokoava apukatu selvästi syrjemmässä. Tulilammen ympäristö muodostaa näistä keskusväylistä erillisen oman pientaloympäristönsä ja toisaalta uudet julkiset palvelurakennukset (mm. koulu, liikuntasali, paloasema) sijaitsevat erillään. Livastinmäki ja eräät muut korkeat mäet rajaavat maisemia.

Asemanseudun taajaman ytimen ilme on muutamista toimivista apteekki-, kauppa-, kioski- ja kahvilapalveluista huolimatta selvästi ”historiallinen”. Tämä johtuu siitä, että huomattava osa rakennuskannasta on rakennusaikaansa edustavia puutaloja (esim. K-kaupan talo, Siwan kauppatalo, entinen Näräsen kahvila, Muistolan talo, ns. kirjakaupan talo) tai edustaa tyypillisiltä rakennuspiirteiltään menneitä vuosikymmeniä (apteekki, entinen pankin rakennus, myös uudempi kioski-kahvila-kirjasto-kompleksi). Historiallisesti kerrostunutta kuvaa vahvistaa rautatieaseman 1930-luvun apurakennusten ryhmä, joka osaltaan rytmittää pääkatua tien ja radan välissä.

Sotainvalidien Villakarstaamo on jo kadonnut Rautjärventien ja Urheilijankadun kulmasta.

Taajaman ominaispiirre on myös tieyhteysien monisuuntaisuus. Asemanseutu jää ympyräkehän sisälle Rautjärven kirkonkylän suuntaan ja valtatiehen nähden. Muita tieyhteysiä ovat vanha Rautjärven – Ruokolahden tie Kopsalan ja Jurvalan kautta, Partilan tie ja Purnujärven tie.

Rautjärventie on suora, mutta jalankulku ja pyöräily on alistettu autoilun ehdoille.

LÄHTEET:

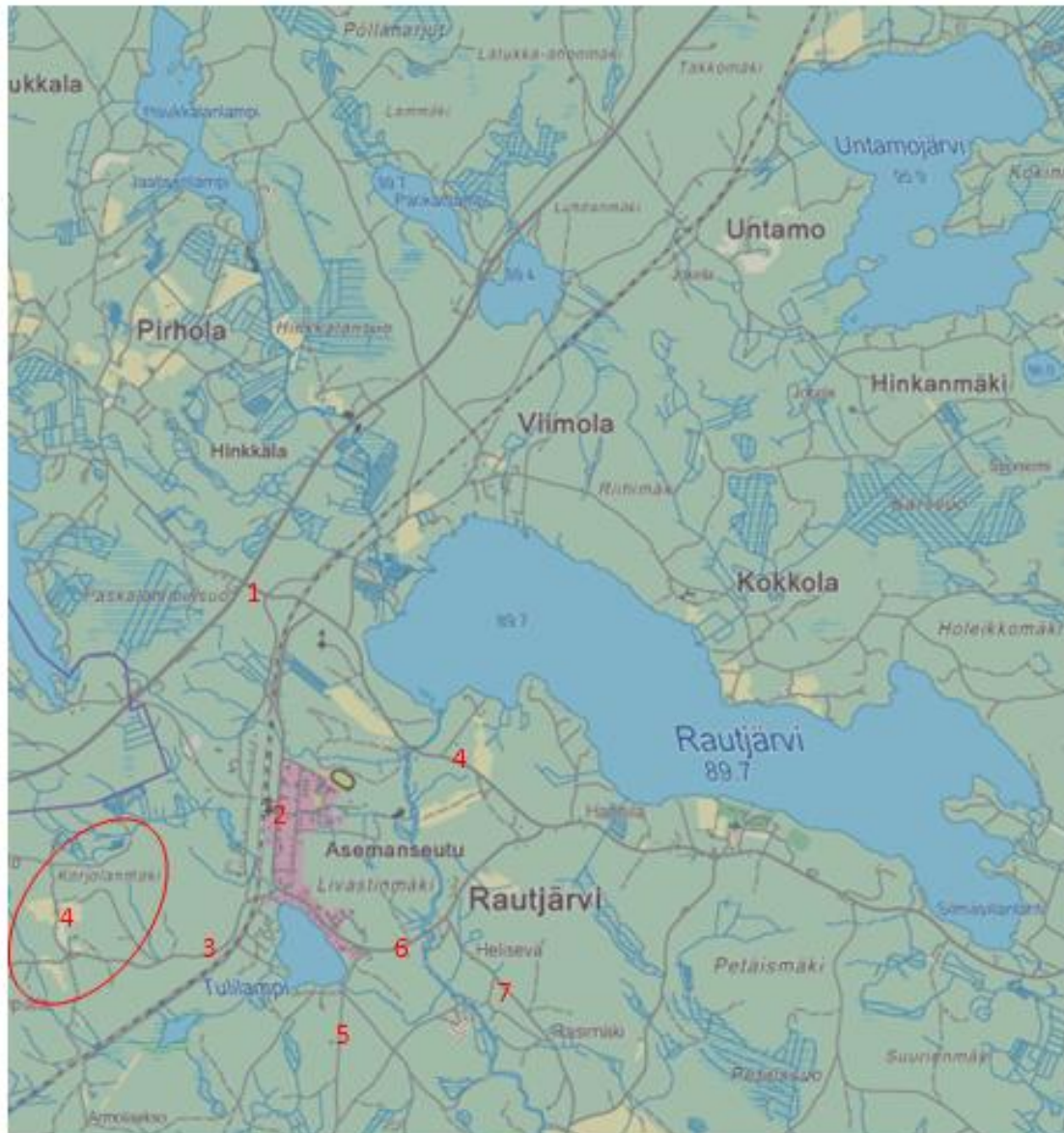
- GT Suomi Finland. Tiekartasto 1: 200 000. Genimap Oy / WSOY Tiekartastot. Vantaa 2003.
- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Suullisia tiedonantoja: Saarenkylä, Sirkku.
- Valtatie 6. Wikipedia (inet).

KUVAT:

- 42,42 ja 45: Europaeus, Mikko.
- 43: Saarenkylä, Sirkku.
- 44: Etelä-Karjalan museon kuva-arkisto.

10. Asemanseudun taajamarakenne, karttaliite

- Miettiläntie 1
- Asemanseudun pääkatu ja vanhat julkiset rakennukset (Rautjärventien suora) 2
- Vanha Ruokolahden – Rautjärven tie 3
- Korjolanmäen vanha kanta-asutus (summittainen raja) 4
- Partilantie 5
- Rautjärventie 6
- Purnujärventie 7

Karttopohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

11. RAUTJÄRVEN SAHATOIMINTA

Siinä missä rautatiellä ja Rautjärven asemalla oli vaikutus taajaman syntyyn ja maaseutukunnan elämän vilkastumiseen, oli pienteollisella sahatoiminnalla huomattava vaikutus työllistymiseen, elinkeinorakenteen muodostumiseen sekä rakennetun ympäristön ja asutuksen tiivistymiseen kanta-Rautjärven. Alue ei ollut teollistunut vielä ensimmäisessä aallossa 1800 – 1900-lukujen vaihteessa kuten Parikkalaan kuulunut Simpele naapurissa eikä tänne kehittynyt myöskään suurteollisuutta. Sahojen nousu ja toimiva vaihe ajoittui täällä verrattain myöhälle eli 1940-luvulta 1970-luvulle. Rautatieyhteydet, vesistöjen käyttö, syrjäisen sijainnin tarjoamat runsaat metsävarannot, idänkauppa sekä sotien jälkeinen jälleenrakennuksen aika mahdollistivat Rautjärven sahojen kehittymisen.

Merkittävin sahoista oli Rautjärven Saha Oy, joka perustettiin vuonna 1947 Viimolaan Tiussan kankaalle Rautjärven pohjoisrannalle. Perustajia olivat konsuli Walde Sario, rouva Marja Sario ja everstiluutnantti Yrjö Seppälä. Saha myytiin neuvostoliittolaisten omistamalle Silvana Oy:lle vuonna 1950 ja jo vuotta myöhemmin edelleen neuvosto-omisteiselle Haukivuoren Puutavara Oy:lle. Neuvostoliiton kaupallisen edustuston ja Enso-Gutzeitin keskinäisten yritysjärjestelyjen myötä Rautjärven Saha Oy:n omistus järjes-

Eero Lehiköisen juuri valmistunutta Rautjärven sahaa kuvaava teos (1947) on säilytteillä Pitäjätuvalla.

tettiin siten, että saha siirtyi vuonna 1956 Aunuksen Puuliike Oy:lle. Vuonna 1962 se sulautettiin Enso-Gutzeit Osakeyhtiöön. Sulautumisen jälkeen saha oli hallinnollisesti alistettu Tainionkosken ja myöhemmin Kaukopään tehtaisiin. Teknisesti se kuului Enso-Gutzeitin sahojen isännöitsijän vastuulle. Saha tuhoutui tulipalossa 1965 eikä sitä enää rakennettu uudelleen. Sahan henkilökunta sijoitettiin Enso-Gutzeit Oy:n Vuoksenlaakson tehtaille.

Rautjärven Sahan alue levittäytyi Pyöriälammesta Rautjärveen laskevan Jaakkimajoen molemmin puolin siten, että teollisuusalue sijaitsi Kokkolan kylän ja asuntoalue Viimolan kylän puolella. Sahalle johti Imatralta Savonlinnaan menevältä radalta Viimolan pysäkin lähistöltä noin 800 metrin mittainen pistoraide. Teollisuusalueena saha-alue oli pieni ja ahdas. Sahan lisäksi siihen kuuluivat keskeisinä osina pasonki eli tukkiallas, kuorimo ja tukkitransportti eli siirrinlaite (tavallisesti ketjukuljetin). Kesällä sahaus tapahtui suoraan Rautjärven rantavedestä, talvella jään päältä käsin.

Itse saha oli pieni puurakenteinen, huopakattoinen 2-kehäinen sahalaitos. Sahatukit varastoitettiin vedessä, josta ne uitettiin transporttiin ja edelleen sahaan sisälle. Sahauksen jälkeen sahatavara taaplattiin tai karkottiin eli varastoitettiin tapuleiksi lautatarhalle. Lastaus tapahtui joko alatarhalla karräten tai radanvarrelta suoraan rautatievaunuun pistoraidetta pitkin. Suurin osa sahatavarasta lastattiin kuivana vientiin, osa taas puolikuivana Neuvostoliittoon sekä hyvin

vähäinen määrä tuoreena kotimaahan. Kotimaahan ja omille tehtaille lähetettiin lisäksi utskott- (sekunda) ja vajaasärmätavara. Työ oli käsityön ja konekäytön yhdistelmää ja vaatimatonta oloista (ei tukkien lämminvesiallasta, konelajittelua, pieni muuntaja) johtuen etenkin rospuuttoaikaan hyvin raskasta.

Sahan ja sen asuntojen alueeseen kuului lähes parikymmentä apurakennusta tai muuta teknistä kohdetta, joista enin osa on purettu tai muuten hävinnyt. Nykymaisema muodostuu lähinnä eri-ikäistä puustoa kasvavasta mäntykankaasta ja jossain määrin puutarhamaisesta entisen konttorin lähiympäristöstä uudisrakennuksineen. Alkuperäisestä rakennuskannasta jäljellä ovat vielä sahan konttorirakennus, virkailijatalo, entinen Kiukaan kauppa ja ns. Tonttilan talo. Maastossa on myös joitakin jäänteitä, kuten pajan ja hevostallin perustukset. Maanvaihtojen ja täyttömaiden takia myös rantavyöhyke on muuttunut. Alueelle ei ole tieopastusta eikä rakennettu muistomerkkiä.

Sahan entinen virkailijatalo.

Vanhaa tienpohjaa saha-alueella.

"Ukkajen" arkkukiviä renkaineen.

Sahan entisessä konttorissa asuva Pertti Mutikainen osoittaa entisen transportin paikan.

Sahan vaikutus Viimolaan ja lähikyliin oli suuri. 1940 – 1950-luvuilla alueelle rakennettiin kymmeniä taloja ja pienkylästä kasvoi pieni taajama. Enso-Gutzeitilla oli Rautjärven sahan aikana henkilökunnan asuntoja myös paitsi Viimolassa, myös Kokkolassa ja Tulilammen rannalla. Näin myös Asemanseudun alue kasvoi ja muuttui osaltaan. Rautjärven sahalla työskenteli keskimäärin 50 – 60 henkilöä, lisäksi 10 – 20 tukinajajaa kausiluontoisesti. Suhdanteet ja

työvoiman liikkuvuus vaikuttivat sahan työntekijöiden kokonaismäärään. Työssäkäyntialueeseen kuuluivat Rautjärveltä Untamo, Uimola, Kokkola, Pirhola, kirkonkylä, Simolanmäki sekä vielä osa Ruokolahden kylistä.

Viimolan sahan ohella Rautjärvelle kehittyi myös muita piensahoja. Merkittävin näistä oli Suomen Ratapölkkykonttorin saha eli ns. Pöllikonttorin saha, joka aloitti toimintansa heti sotien jälkeen ja jatkoi sitä vuoteen 1967. Tämän lopetettua toimintaa jatkoi sahan hoitajana sen perustamisesta alkaen toiminut Eino Hännikäinen ja sahaa kutsuttiin Hännikäisen mukaan. Viimeiset vuodet se oli Korjolan saha. Toiminta päättyi vuonna 1976. Se sijaitsi Rautjärven aseman ratapihan eteläpäässä, sivuraiteiden välittömässä läheisyydessä. Sirkkelisaha työllisti parhaimmillaan 50 työntekijää ja harjoitti myös paikallista puukauppaa. Alkuaikoina sen tuotanto koostui pääasiassa ratapölkkyistä, sittemmin myös lennätin- ja sähköpylväistä ja rakennustarvikkeista sekä välitystuotteista.

Sotien jälkeen Rautjärven aseman seutu oli useiden sirkkelisahojen toiminta-alueita. 1940 – 1950-lukujen vaihteessa Aseman taustaan, ratapihan pohjoispäähän perustettiin Mäntytuote Oy:n saha. Se siirtyi Rautjärvelle Vuoksenniskalta Rönkän aseman tuntumasta. Tuotteisiin kuuluivat ratapölkkyt ja rakennustarvikkeet. Saha työllisti parhaimmillaan toistakymmentä henkilöä. Sahan omistivat Pekka ja Jaakko Odryzinski ja sitä isännöi Wulff Gourevitsch. Tämän lopetettua saha jatkoi toimintaansa vielä muutaman vuoden. 1950 – 1960-lukujen vaihteessa omistajana oli Aarne Siisiäinen.

Radan takana olevien asuintalojen ja ratapihan välissä toimi Armas Hokkasen vuonna 1956 perustama sirkkelisaha. Sen toiminta keskeytyi yleislakon (1956) ajaksi, mutta jatkui vuoteen 1961. Tukeista sahattiin erilaista puutavaraa ja saha työllisti parhaimmillaan lähes 10 henkeä.

Kiinteiden sahojen lisäksi Rautjärvellä toimi eri puolilla lähikylien alueilla pieniä siirrettäviä kenttäsiirkkeleitä. Niiden voimanlähteinä toimivat yleensä 1950-luvulla yleistyneet traktorit. Helisevänjoen myllyjen sirkkelisahat (Henttonen, Kuru) osallistuivat puutavaran sahaukseen.

Rautjärven sahoilla ja niihin liittyvällä pienteollisella toiminnalla oli merkitystä kunnan eteläosan elinkeinorakenteessa useiden vuosikymmenten ajan. Sahat olivat erityisesti jälleenrakennuksen aikana 1940 – 1950-luvuilla tärkeitä myös kotitarverakentajille. Aseman ympäristössä toimi sahojen kiihkeimpänä aikana samanaikaisesti kolme sirkkelisaha ja Rautjärven Viimolassa oma saha. Sahatyön ja siihen liittyneiden välillisen työllistävän vaikutuksen voidaan jossain määrin nähdä luoneen vastapainoa Simpeleen tehtaille nykyisen kunnan pohjoispäässä, joskin kyse oli täällä pienimuotoisesta toiminnasta. Rautatien ohella sahaustyö on muodostanut myös näkyvän osan taajamarakenteita ja kulttuuriympäristöä. Siihen ovat kuuluneet tyypillisinä maisemaelementteinä mm. suuret tukkilaanit, sahalaitteet ja lautatavarasta kootut taapelit sekä Rautjärven ympäristössä myös tukkilautat ja koko saha-alueen pienteollinen yhdyskunta taloineen ja apurakennuksineen.

Rautjärven monista sahoista ei ole jäänyt juurikaan konkreettisia rakenteita tai jälkiä, mutta välillisiä vaikutuksia näkyy yhä rakennetussa ympäristössä. Rautjärven sahan muistoja ja työhistoriaa on sen sijaan dokumentoitu ja koottu melko kattavasti kirjalliseen muotoon.

LÄHTEET:

- Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Suullisia tiedonantoja: Lempiäinen, Hannu, Mutikainen, Pertti, Varis, Martti.
- Örmärk, Kauko: Saha Rautjärven rannalla. Enso Gutzeit Oy:n Rautjärven saha 1955 – 1965. Lappeenranta 1987.

KUVAT:

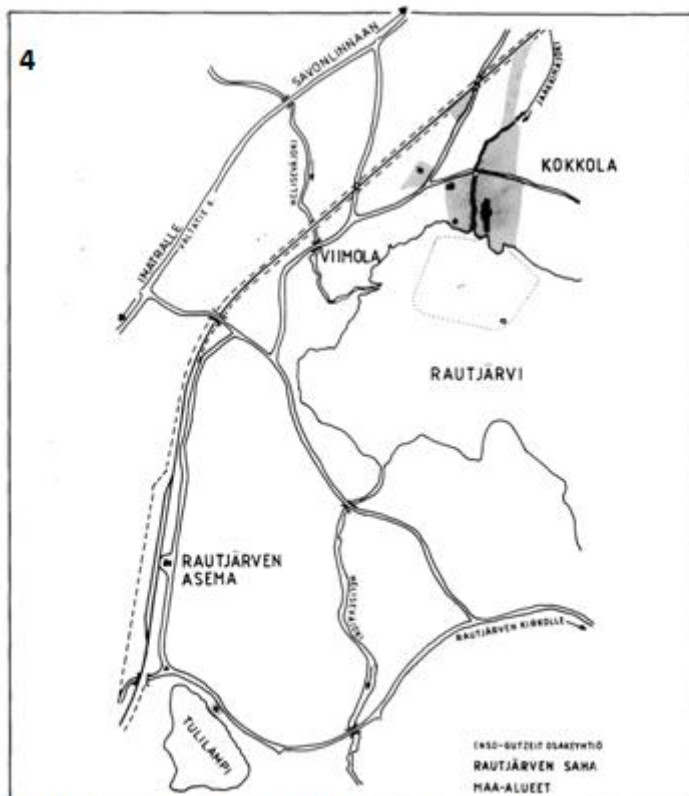
- 46 – 50: Europaeus, Mikko.

11. Rautjärven sahatoiminta, karttaliite

- Mäntytuotteen saha 1
- Armas Hokkasen saha 2
- Suomen Ratapölkkykonttorin, ”Pöllikonttorin” (Hännikäisen – Korjolan) saha 3
- Rautjärven sahan sijainti ja maa-alueet 4
- Rautjärven sahan asemapiirros 5

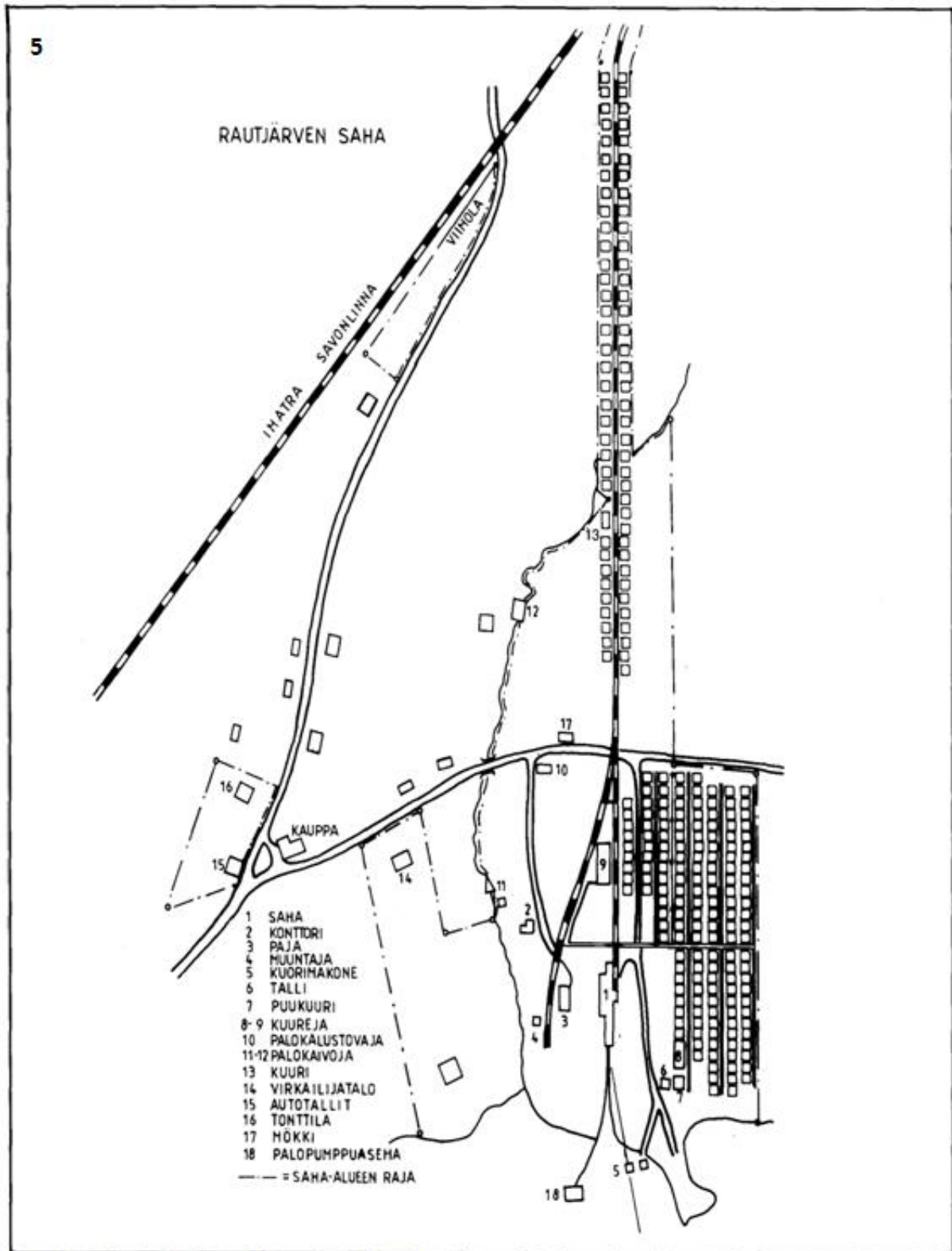

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avaimien aineistojen tiedostopalvelu.

Kartta: Örmärk, Kauko: Saha Rautjärven rannalla (1987).

5

Kartta: Örmark, Kauko: Saha Rautjärven rannalla (1987).

EHDOTUKSIA JA HUOMIOITA

Seuraavassa on käsitelty joitakin kulttuurihistoriallisen selvityksen pohjalta annettavia ehdotuksia ja muita huomioita. Ne esitetään erikseen listattuina ja perustuvat kenttätöyövaiheen aikana tehtyihin havaintoihin, olemassa olevaan paikalliseen kulttuuriperintöön ja selvitysalueesta työn aikana muodostettuun kokonaiskäsitykseen. Ehdotukset ja huomiot ovat luonteeltaan hyvin alustavia, mutta lähtökohdiltaan konkreettisia ja tavoitteellisia. Niissä on pyritty nostamaan esille mahdollisesti tarkemman tiedon keruun ja/tai tutkimuksen ja erilaisten sovelusten arvoisia kohteita, teemoja, paikallishistoriaa ja maisemapiirteitä sekä hahmottamaan niissä myös matkailullisia ja virkistyskäyttöön liittyviä lähtökohtia.

Helisevänjoen hyödyntäminen luonto- ja kulttuurimatkailukohteena

Helisevänjoella on ollut Rautjärvellä eteläosassa huomattava paikallinen merkitys joen melko vaatimattomasta kokoluokasta huolimatta. Käyttömuotoja, jotka ovat nykyisin jääneet pois tai ovat hyvin vähäisiä, ovat vesiliikenne, uitto, esiteollinen (vesimyllyt ja -sahat) ja pienteollinen toiminta, ravustus ja kalastus. Helisevänjoen painoarvo vaikuttaa olevan nykyistä selvästi suurempi historiallisesti ehkä kaikessa muussa kuin pienimuotoisessa paikallisessa rantamökkeilyssä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että joen rantamaisemat ovat monin paikoin umpeen kasvaneet eikä rantaan ole helppoa pääsyä. Myllyt, sahat ja teolliset toiminnot ovat enimmäkseen hävinneet eikä yleistä virkistyskäyttöä, kuten melonnan mahdollisuuksia tai rantapolkuja ole juurikaan huomioitu tai olemassa. Tiivis rantarakentaminen, rehevöityminen ja kuivana aikana myös melko pieni virtaama asettavat joen käytölle ilmeisiä haasteita, jopa esteitä.

Helisevänjoki on kuitenkin sijainniltaan ja vesimuodostumakokonaisuutena edullinen, sillä jokiverkosto tarjoaa sekä erämatkailuun soveltuvia luonnonmaisemia että kulttuuriympäristöjä. Sen saavutettavuus valtatie 6:lta ja toisaalta Asemanseudun paikalliskohteena on hyvä. Helisevänjoen paikallisen virkistyskäytön ja matkailullisen potentiaalın vuoksi olisi siksi syytä selvittää seuraavaa:

Melontareitti

Melojien huomiot ovat olleet vaihtelevia, joten erillisen tutkimusretkikunnan tai osin ehkä myös hyvin organisoidun talkootyöryhmän Helisevänjoen nykyisten vesistöolosuhteiden kartoitusretki selvittäisi jokiverkoston läpäisykyvyn yksityiskohtaisia mahdollisuuksia ja ongelmakohtia. Jos reitti osoittautuu ominaisuuksiltaan houkuttelevaksi ja lähtökohtaisesti vesillä liikkujille suositeltavaksi, tulee siirtyä reitin raivaus- ja kunnostustöihin. Tavoitteeksi tulee asettaa melontareitin ulottaminen mahdollisimman laajalle ja merkintä kaavoitukseen, matkailuesitteisiin ja muuhun tiedotukseen. Mahdollisia kumppaneita ja sidosryhmiä ovat mm. Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö, paikalliset osakaskunnat, kyläyhdistykset, Kaakkois-Suomen ELY-keskus ja melontaharrastajat. Myöhemmin tavoitteeksi voidaan asettaa jopa pitkä Helisevän vesistövaellus, jossa on luonnonmaisemien lisäksi matkan varrelle jääviä kulttuurikohteita (mm. Purnujärven rautakausi, myllykoskia, Uimolan Hirnilän viikinkiaikainen kalmisto Herajärvellä, Nurmijärven kalliomaalaus ja ”Loakeri” eli kirkkovenesoutajien leiri jne.).

Helisevänjoen polku ja Hannin mylly

Helisevänjoki on kiistaton Asemanseudun vetovoimatekijä ja etenkin ulkopaikkakuntalaisille ehkä jopa eksoottinen nähtävyys. Kuitenkin sen saavutettavuus rannoilta käsin on heikko, vain Hannin myllysellä ja vähän ylempänä Asemanseudun – Rautjärven kirkon eteläisen yhdystien ylityksillän kohdilla ja muutamissa vähäisissä paikoissa joen luo pääsee jalkautumaan aiheuttamatta riskejä liikenteelle tai joutumatta yksityisiin pihapiireihin. Vesireitin rakentamisen ohella olisi oleellisen tärkeää saada myös Helisevän rantaan jonkinlainen kävelijöiden ja osin ehkä myös pyöräilijöiden kulkuväylä – Helisevän rantapolku (myllypolku?). Sen liittymämahdollisuus esim. Asemanseudun uudelta frisbeegolfradalta tulisi selvittää erikseen. Polun suunnitteluun on ensisijaista saada alusta alkaen mukaan yksityiset maanomistajat myönteisessä hengessä, yhtä lailla myös Asemanseudun ja naapurikylien kyläyhteisöt ja yhdistykset, Rautjärven kunta ja Etelä-Karjalan virkistysalueasäätiö.

Helisevän polun kiinnostavimpia kohteita olisi Hannin mylly. Myllyn uusi omistaja Olli Husu on selvityksen aikana ilmaissut alustavan valmiutensa keskustella myllyyn liittyvän toiminnan yleisistä kehittämismahdollisuuksista. Mikäli hän tai joku muu jatkossa kunnostaa myllyn ja aikoo edelleen harjoittaa tulevaisuudessa jonkinlaista jauhatus- tai sahaustoimintaa, myllyn vetovoima lisääntyisi aivan oleellisesti nykyisestä. Satunnaiset vesimyllyn jauhatusnäytökset lähinnä kesäaikaan ja jauhojen paikallismyynti oheistapahtumineen, jopa kesäkahvila voisivat tällöin tulla kyseeseen. Aromikas humala, jota kasvaa pihapiirissä erityisesti sahan päädyssä, tulee ottaa huomioon ja myllyn jokirantaan voisi perustaa perinteisen humalatarhan salkoineen. Tämän käyttömahdollisuudet myös pienpanimoluiden valmistuksessa tulee selvittää. Kenttätyövaiheen aikana kävi ilmi, että myllyn tontilla entisessä Pellisen talossa nyt vuokralla asuvan miehen isä on kokeillut Ruokolahden Härskiänsaassa kasvavaa villihumalaa oluenteossa. Voisiko ”Hannin humalan” ja ehkä paikallisen/alueellisen juoman peräti tuotteistaa?

Myllyn yhteyteen voitaisiin koota Helisevänjokea, ehkä jossain määrin alueen vanhoja myllyjä laajemminkin esittelevä näyttely, jossa esillä olisi esimerkiksi vanhoja myllykarttoja, luontokuvia sekä myllyihin ja kalastukseen ja/tai ravustukseen liittyvää esineistöä.

Polku tulisi ulottaa ainakin Alamyyllylle (Huuhankoski) ja mahdollisesti jopa Kurrosen myllylle saakka. Sen virkistyskäyttöarvoa lisäisi mahdollisuus löytöretkiin vanhoja myllyrakenteita ja jäänteitä sisältävissä koskiympäristöissä. Polulle tulisi luonnollisesti tehdä apurakenteita, kuten pitkospuita, portaita ja esimerkiksi heittokalastus- ja ongintapaikkoja sekä opastus.

Rautjärven aseman ympäristön uusiokäyttö ja kohentaminen

Rautjärven asema, sen apurakennukset ja ratapiha-alue ovat aseman sulkeutumisen ja pelkän rahtiliikenteen vuoksi ilmeisessä vajaakäytössä. Kuitenkin ne ovat kiinnostava, patinoitunut ja historiallisesti merkittävä osa Asemanseudun taajamarakennetta ja sen rakennettua ympäristöä. Ilmeisesti vain kaksi entistä rautatiehenkilökunnan työsuhteasuntoa on asuinkäytössä, joukko apurakennuksia (ks. selvitysosan 8. artikkeli) on joko tyhjillään tai varastoina.

Asemaa ja apurakennuksia olisi ehkä mahdollista käyttää uusiin toimintoihin. Tämä edellyttää paitsi toimijoita ja kehityskelpoisia ideoita, luonnollisesti myös vuokraus- tai hallinnointisopimusta tai muuta järjestelyä rakennukset omistavan Liikenneviraston (sis. entinen Ratahallintokeskuksen) ja mahdollisten muiden omistajien/vuokralaisten (?) kanssa. Asemarakennuksen myynti on ilmeisesti pois suljettua siihen ja mahdollisesti joihinkin apurakennuksiin liittyvien rasitteiden osalta (?). Rakennusten nykytilanteen (omistus pohja/hallinnointi, kuntoarvio yms.) selvittäminen lienee siten ensisijaisesti selvitettävä tehtävä. Rakennukset edellyttävät todennäköisesti jossakin määrin kunnostustoimia ja ympäristönhoitotoita.

Uusiokäyttö ja ainakin vähimmäistason säilyttävä kunnostaminen edistäisi rautatierakennusryhmän säilymistä, mikä nyt näyttää jopa uhanalaiselta, jos tilanne jatkuu entisellään. Ideoimisessa voisivat osaltaan olla mukana Asemaseudun kyläyhdistys, Rautjärven kotiseutuyhdistys ja/tai muut yhteisöt ja yritykset. Julkinen hanketoiminta on myös yksi mahdollisuus. Olisiko mahdollista kehittää asemasta esim. jonkinlainen ”julkinen olohuone” tai monitoimitiloja yhdistyksille? Voisiko tiloissa voisi olla esillä myös näyttely yleisestä ja paikallisesta rautatiehistoriasta Karjalan radalla? Mitä toimintoja apurakennuksiin saisi? Miten rakennusten ympäristön ilmettä voidaan kohentaa? Onko VR:ltä ja Liikennevirastolta saatavissa apua?

Aseman lähiympäristöön ja samalla koko Asemaseudun taajamaan voitaisiin suunnitella myös opastuksia, jotka olisivat erikseen tilattavissa tai osa erilaisia paikallisia tapahtumia. Rautjärven tien, Asemaseudun pääsuora, on sopivan mittainen kokonaisuus etenkin kävelykierroksiin. Niiden yhteydessä voidaan kertoa mm. asutus- ja rautatiehistoriasta, sota-ajasta, kauppajen vaiheista (myös entisen K-kaupan kunnostus ja käyttömahdollisuudet on huomioitava), seudulta jo kadonneista käsityöläisammateista, Tulilammen rautalöydöistä, vanhasta Rautjärven – Ruokolahden tiestä jne. Kierrosta voitaisiin elävöittää erilaisilla autenttiseen paikallishistoriaan liittyvillä erikoisuuksilla (esim. talvisodan aikainen ilmahälytys rataa kolistamalla, resiina-ajelu, rooliopastus ym.). Koko alueen ympäristön hoitotyöt (mm. niittäminen, valaiseminen, kevyen liikenteen kulun helpottaminen jne.) ja toimivien palveluiden (kauppa, kioski-baari, kirjasto ym.) osuus on syytä myös huomioida.

Rautjärven rauta-aiheinen matkailutoiminta ja tuotteistaminen

Rautjärven nimeen ja sen historiaan oleellisesti liittyvä *rauta* on ilmeisen huonosti hyödynnetty kunnan matkailussa. Toistaiseksi se on havaittavissa lähinnä yleisinä mainintoina historioidissa, kuntaesittelyissä ja paikallisen kunniaemännän eli ”Rauta-akan” nimikkeessä. Raudanosto nimikkojärvestä, mahdollisesti myös Tulilammesta ja muista alueen järvistä on kiehtova ja mahdollisesti jo esihistoriaan ulottuva osa paikallista kulttuuriperintöä. Samalla se edustaa Rautjärven muista alueista erottavaa omaleimaisuutta. Raudan ympärille olisi mahdollista luoda monipuolista ja jopa laajamittaista tuotteistamista, joka voidaan aloittaa vaiheittain.

Kyseeseen voisivat tulla opastetut kierrokset, joissa liikuttaisiin erityisesti esimerkiksi Rautjärven ympäristössä ”raudan jäljillä”. Rautakuonaa ja jopa kivikautinen asuinpaikka on löytynyt Viimolan entisen koulun/leirikeskuksen rannasta. Järven ja Tulilammen (erityisenä löytöpaikkana myös Tulilammenojan) ympäristön inventointi saattaa tuottaa uusia löydöksiä, joi-

den pohjalle voitaisiin rakentaa erilaisia käyntikohteita. Talonpoikaiset harkkohytit, raudan sulattaminen, seppien työ ja rautaesineiden jatkojalostus ovat kiinnostavia aihepiiriin liittyviä ilmiöitä, joita voidaan myös havainnollistaa konkretisoida mm. kokeellisen arkeologian keinoin. Ne olisivat ehkä jopa uuden erikoistapahtuman tai esim. ainakin markkinoiden, messujen tms. jo olemassa olevien tapahtuvien vetonauloja. Paikallisia yhteistyökumppaneita voisivat olla erityisesti esim. metallinilmaisinetsijät, kirkonkylän peltiseppä, Simpeleen Änkilän seppä-yrittäjä ja vuosittain valittava Rauta-akka, ”raudan mannekiini”. Esimerkkejä laajamuotoisesta rautaan liittyvästä matkailutoiminnasta voi hakea erityisesti Ilomantsin Möhkön ruukkialueesta ja muista teollisuusperintökohteista sekä kokeellisen arkeologian kohteista.

Äärimmäisenä visiona voisi olla esimerkiksi erillinen tai Rautjärven kulttuuriviikon yhteyteen liitetty rauta-aiheinen suur tapahtuma, joka kokoaisi historia- ja perinnekäsityöharrastajien ohella suuren yleisön raudan ympärille rakennettuun ja pitkälle tuotteistettuun laajamittaiseen kyläjuhlaan. Sen osaksi voitaisiin liittää esittävää taidetta ja raudanjalostusyritysten esittelyjä yms. Tuotemyynti, opasretket, näytökset ja markkinointi toimisivat ympärivuotisesti.

Vanhan Ruokolahden – Rautjärven tien hyödyntäminen ja profiilin kohottaminen

Vanha, luultavasti ainakin jo 1700-luvulle palautuva Ruokolahden ja Rautjärven kirkot yhdistävä tie alustavine historiallisine ja maisemallisine arvoineen on esitelty tämän kulttuurihistoriallisen selvityksen yhteydessä (ks. 5. artikkeli). Tien paikallisen ja seutukunnallisen huomioarvon kohottamiseksi tulisi tehdä Ruokolahden ja Rautjärven kuntien ja kyläyhdistysten ym. toimijoiden välistä yhteistyötä. Oleellista on myös tiehistorian tarkempi tutkimus ja dokumentointi. Tavoitteeksi tai ainakin tutkittavaksi voisi ottaa aluksi tien liittämisen jollain tavalla suosittuun paikalliseen Päivä museotiellä -tapahtumaan. Jatkossa kunnianhimoisempaan tavoitteena voisi olla myös jonkinlaisen itsenäisen opastetun tapahtuman järjestäminen tällä tiellä. Kyseeseen voisi tulla esim. juoksu-, pyöräily-, ratsastus-, hevosajelu- tai perinnetoristitapahtuma. Tien kohteet tulee kartoittaa ja opastus niille järjestää. Tien paikoin jopa idyllisten perinne- tai muiden maisemien tarpeellinen kohentaminen tulee suunnitella tapahtuman yhteydessä tai erillisenä projektina ja selvittää tieviranomaisten ym. mahdollinen apu.

Rautjärven sotahistorian hyödyntäminen matkailutoiminnassa

Rautjärven sotahistoriaan liittyy konkreettisia kiinnekohtia, joita on mainittu tämä selvityksen osana (ks. 9. artikkeli). Paikallinen sotahistorian harrastuneisuus näyttää saaneen jo organisointuneita muotoja etenkin reserviläisten toiminnassa. Rautjärven ympärille on jo kehitelty osittain ilmeisesti Rajakävely-tapahtuman innoittamana erityistä paikallista sotahistoriallista ”jotosta”, joka kokoaisi jollain tavalla aiheesta kiinnostuneita paikkakunnalle. 1900-luvun sotahistorian kannalta yleisesti ja paikallisesti merkittävimmän tapahtumasarjan muodostaa jatkosodan hyökkäysvaihe kesällä 1941.

Rautjärven ja lähialueen sotahistorian tutkimista ja tutkimustulosten, löydösten ja sota-aihepiiriin liittyvän toiminnan organisoimista tulee jatkaa ja kehittää. Tavoitteena on pidettävä

ainakin mainitun ”jotoksen” muodostamista vakiintuneeksi retkeksi tai tapahtumaksi. Myös rauta-aiheen yhdistäminen sotahistoriakohteiden kiertämiseen Rautjärven ympäristössä ja sotateemaan yleensä tulee selvittää, samoin entisen Viimolan koulu (leirikeskukseen) liittäminen mukaan kierroksen välietappina. Aihepiiriä tulee esitellä eri tapahtumissa, mm. Lappeenrannan taistelun vuosipäivän seminaarissa, joka kokoaa vuosittain elokuussa (23.8) yhteen maakunnan historian ja erityisesti sotahistorian harrastajia yhteen. Myös markkinointi sotahistorian eri foorumeilla, esimerkiksi sotahistoriallisten yhdistysten julkaisuissa on tärkeää.

Rautjärven kirkon ympäristön kohentaminen

Rautjärven kirkon alue on aiemmin (1993) ollut mukana Museoviraston ja ympäristöministeriön tietyin kriteerein määrittelemien valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen joukossa. Uudemmassa luettelossa (2010) alue ei ole enää mukana, mutta se on asiantuntijaviranomaisten määrittelemänä todettu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi. Tarkka syy nimenomaan kirkon ympäristön merkitysluokan ”putoamiseen” ei ole tämän selvityksen tekijän tiedossa. Kirkon ympäristöä voisi kuvata nykyisellään historiallisesti tärkeäksi, mutta nykyisin hiljentyneeksi keskusympäristöksi, joka näyttää menettäneen tai menettävän joitakin maisemallisia arvojaan. Niitä vähentävät lähistön eräiden lähistön merkittävien rakennusten (etenkin Hinkkasen kauppatalon ryhmä, entinen apteekki ja Kuosan torppa) rappeutuminen, selkeän järvenrantaan ulottuvan näkymän puuttuminen, tienvarsien umpeenkasvu ja kirkkoaukion tietty yksipuolisuus.

Ansiokkaasti kunnostettu Pitäjätupa parantaa selvästi kirkon ympäristöä, joskin sen pihapiiriä voisi vielä kohentaa mm. niittämällä ja harkitulla tienvarsipuuston poistolla. Myös Pitäjätuvan piha-alueen kunnostaminen ja puutarha-istutukset sekä jonkinlainen ulkomuseoesineistö tai jopa sopiva ITE-taideteos voisi vielä kohottaa profiilia. Lähistöllä kasvaa myös villiä humalaa (mm. entinen apteekki ja Kuosan torppa), joten kirkonkylän mahdollinen historiallinen humalanviljely ja jopa humalatarhan perustaminen kannattaisi selvittää myös Pitäjätuvan kohdalla (vrt. myös Hannin mylly). Tärkeää olisi myös järjestää mahdollisuuksien mukaan jonkinlainen yleinen pääsy järven rantaan, joko laituri tai muu järvenrantamaiseman näköalapaikka. Heikko näkyvyys Rautjärvelle on tyypillinen, suurelta osin pinnanmuodoista, mutta myös rantojen umpeenkasvusta johtuva puute koko valtatie 6:n – Rautjärven kirkon – järven pään (Miettiläntie) välillä. Parhain näköala avautuu luonnollisesti alueen korkeimmalta kohdalta Taipaleenmäeltä, jossa on linkkitorni, mutta onneksi myös laavu hienolla paikalla. Miettiläntien varrella alempana oleva järvenrantalevike olisi sille vielä tervetullut lisä.

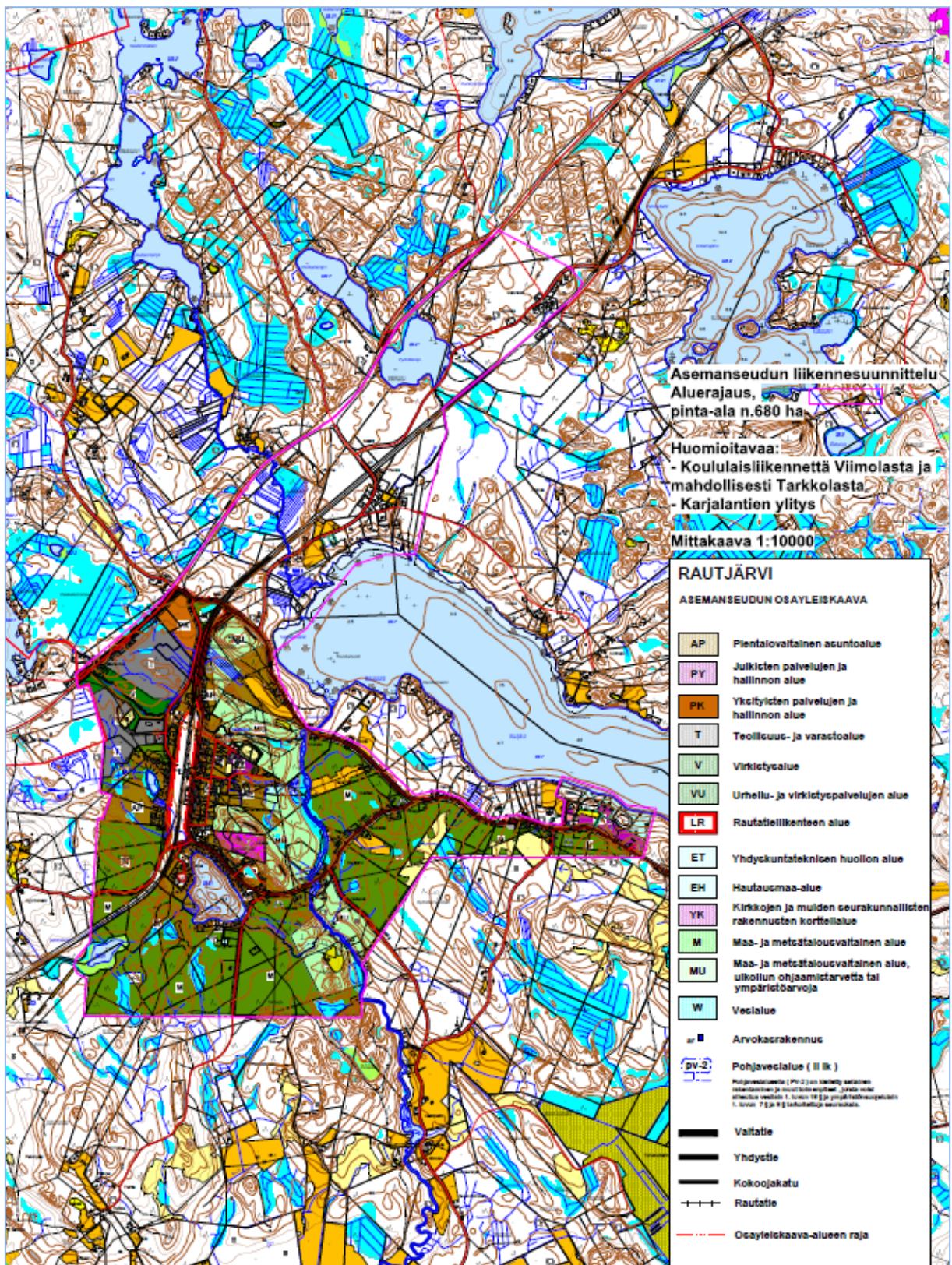
Mainittujen kirkonkylän ytimen heikkokuntoisten rakennusten kunnostaminen ja ainakin osan julkinen käyttö olisi myös Pitäjätuvan kunnostuksen jälkeen paikallinen kulttuuriteko, mutta lienee jo toteuttamismahdollisuuksiltaan epävarma. Asia kannattaisi kuitenkin selvittää siihen liittyvine rakennusten omistajien intresseineen, kuntoarvioineen ym. tekijöineen pikaisesti, sillä rakennukset ovat nykyisessä kunnossaan ilmeisen uhanalaisia.

Valtatie 6:n liittymä ja Pyöriälammen levähdysalueen kohentaminen

Asemanseudun, kirkon ja koko kanta-Rautjärven liittymisen valtatiehen (6) on jossain määrin ongelmallinen. Rautjärvi kko -viitoitus ei anna minkäänlaista kuvaa aluetta ja sen lähiseutuja tuntemattomalle Asemanseutu-nimisestä taajamasta. Jos tieviitoitusta ei voi lisätä/täsmentää, Asemanseutu olisi kuitenkin syytä jollain tavalla esitellä mieluiten jo valtatiellä tai ainakin heti liittymästä käännyttäessä, joko ennen junaradan ylittämistä tai heti sen jälkeen Asemanseudulle käännyttäessä. Kyseeseen voisi ehkä tulla jonkinlainen tyyllitelty porttiaukko (esim. rautatieradan ja nimen logo, joka on jo olemassa) tai vähintään kyltititys, mikäli tällaiselle saadaan tiehallinnon viranomaislupa. Lisäksi tai vaihtoehtoisesti keskeinen paikka on nykyinen Karhuntupa-baari ja entinen Nevalaisen huoltamorakennus liittymän eteläpuolella aivan valtatiehen tuntumassa. Paikalle olisi myös hyvä saada Asemanseutua ja Rautjärven kirkonkylää, ehkä myös koko kanta-Rautjärveä laajemmin esittelevää opastusta. Vanhan huoltamorakennuksen mahdollinen uusiokäyttö olisi myös selvittämisen arvoinen asia. Kahvila-baariyrittäjän lisäksi tulisi tässä kartoittaa muitakin toimijoita.

Pyöriälammen levähdysalue edellä mainitusta liittymästä jonkin verran pohjoiseen on suosittu autoilijoiden levähdyspaikka. Rannassa on myös uimalaituri. Lisäksi vastapäinen Parikallan edustan levike on etenkin raskaan liikenteen suosiossa. Pyöriälampi on pieni luonnonkaunis vesialue, mutta levikkeen ympäristö on usein sotkuinen, jopa siivoton, katos ja pöytä-penkki-yhdistelmät sekä Rautjärven kunnan opaste vanhoja ja kuluneita. Kunnan sekä kanta-Rautjärven yhtenä ”näyteikkunana” toimivan alueen kohennus ja osittainen uudistus olisi paikallaan.

LIITE 1: Asemanseudun liikennesuunnittelun aluerajaus ja osayleiskaava

Kartta: Rautjärven kunta / Asemanseudun vetovoimasuunnitelma -hanke.

LIITE 2: Rakennuskohteita

Seuraavassa on laadittu lyhyet kohdekuvaukset sisältävä yhteenveto tämän selvityksen yhteydessä todetuista huomionarvoisista rakennetun ympäristön kohteista selvitysalueella. Kohteista esitetään numeroitu peruskuvaukset, kuva tai kuvat, peruste (arvo tai merkitys), lähdetieto ja karttaviite. Kohdeluetteloon sisältyvät karttaliitteet, joihin kohteet on merkitty.

Luettelo perustuu enimmäkseen paikan päällä tehtyyn havainnointiin ja dokumentointiin, osin myös aiempiin olemassa oleviin inventointeihin. Koska selvityksen kokonaistyön luonteen vuoksi ei kuitenkaan ole ollut mahdollista keskittyä ensisijaisesti kohdealueen rakennusinventointiin, tiedot ovat osin niukkoja tai puutteellisia, jopa epätarkkoja. Tähän liittyen esimerkiksi Asemansseudulla Tulilammen ympäristössä ja Viimolassa on muutamia vuotta 1940 vanhempia rakennuksia, joita ei ole sisällytetty luetteloon. Tätä yhteenvetoa voi kuitenkin käyttää muita selvityksiä täydentävänä, suuntaa antavana ja harkinnan mukaan tarkempaan inventointiin tai varsinaiseen rakennustutkimukseen kehottavana esiselvityksenä. Mukaan on sisällytetty rakennuskohteita tai kohdealueista, joihin liittyy rakennushistoriallisia, historiallisia tai maisemallisia arvoja. Kohde-esittelyjen oheisiin lähdetietoihin on luettelossa viitattu seuraavilla lyhenteillä:

SRY/EKM = Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon kohdeinventointi (Etelä-Karjalan museo)

EKM/ka = Etelä-Karjalan museo, kuva-arkisto

MajRR = Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie (2004)

ÖrmSRR = Örmärk, Kauko: Saha Rautjärven rannalla (1987)

HauUU = Hautakangas, Marja: Untamo unissain

IltRV = Iltanen, Jussi: Radan varrella

PaMui = Palvelukoti Muistola Oy (inet)

ResVau = Resiina-lehti / Vaunut (inet)

LemJKM = Lempiäinen, Teuvo: Juuret kaskimaitten mullassa – Rautjärven Lempiäiset (2007)

Suullisia tiedonantoja:

MF = Marja Forsell

EL = Eija Lankinen

HL = Hannu Lempiäinen

KL = Kari Luumi

MartL = Martti Lempiäinen

MarjL = Marja Lempiäinen

KM = Kaarina Mangström

NM = Niina Mangström

PM = Pertti Mutikainen

VR = Ville Rita

SS = Sirkku Saarenkylä

MT = Marjaana Tykkyläinen

RT = Raili Tervonen

HV = Helinä Varis

Peruskartat Rautjärvi (4412 12 + 4114 03) ja Untamo (4121 10) ovat 1:20 000 maastokarttoja.

Mustavalkoiset kohdekuvat ovat vertailukuvia Etelä-Karjalan museon kuva-arkistosta.

Rautjärven kirkon piirros on Rautjärven seurakunnan kotisivuilta (inet).

Rautjärven kirkonkylä

Kohde: Rautjärven kirkko (1)

Kuvaus: Tasavartinen, sisäviisteinen puinen ristikirkko, jossa päätytorni ja keskuskupoli. Kirkko on rakennettu vuonna 1881 ja sen on suunnitellut arkkitehti A.J. Jansson.

Peruste: Kohteella on rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja. Rautjärven kirkon ympäristö on luokiteltu kulttuurimaisema-alueeksi ja maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi (2009).

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Pitäjätupa (2)

Kuvaus: Vuonna 1905 rakennettu luonnonkiviperustalla seisova, pienellä kuistilla varustettu kookas punamullattu hirsirakennus, jonka yläosan seinät on pystypeiterimoitettu. Katto on peltikatto. Pitäjätuvan pihamaalle on rakennettu myös ulkokuusi ja vinttikaivo. Rakennus on kunnostettu.

Peruste: Kohteella on rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja. Rautjärven kirkon ympäristö on lisäksi luokiteltu kulttuurimaisema-alueeksi ja maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi (2010).

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Rantama (3)

Kuvaus: Pihapiiri sijaitsee aivan Rautjärven kirkon tuntumassa kirkkoaukiosta länteen. Pihatie varrella on vanha sauna, pihassa Uimolasta Rautjärven kirkolle nykyiselle paikalleen noin 1900-luvun alussa siirretty ja myöhemmin lisäosilla laajennettu päärakennus, suorakulma-
muotoinen talousrakennus, vanha viistokatteinen aittarivi sekä tiettävästi 1700-luvulta peräisin oleva aitta. Aitassa on säilytteillä kokoelma vanhaa talonpoikais- ja sota-ajan esineistöä. Tila on kuulunut ns. Ryönin (von Ollongren) hoviin. Paikalta on myös tehty vuonna 2012 vanha rahalöytö, joukossa 1600-luvun rahoja. Nykyinen omistaja on entinen kirkkoherra Kari Luumi.

Peruste: Rantaman tila ja pihapiiri on historiallisesti merkittävä ja maisemallisesti edustava osa kirkon ympäristöä. 1900-luvun alun päärakennuksella ja erityisesti aitoilla erityispiirteinen (mm. aittarivin viisteet, yksittäisaitan hirsikonsolit, hirsinen viljasalvo) on rakennushistoriallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, AKS, KL, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Huugola eli entinen Hinkkasen kauppa (4)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Miettäläntien ja Purnujärventien risteyksessä sen länsikulmassa Rautjärven kirkonkylällä. Kyseessä on entinen Hinkkasen kauppa ja asunto, jossa kauppa piti jo ennen Torsansalosta muuttaneita Mikko ja Ida Josefiina Hinkkasta kauppias Sergejeff. Hinkkasten poika Hugo Hinkkanen piti kauppa vuoteen 1981. Kivijalassa on vuosiluku 1906, kauppiasparin on kuitenkin kerrottu muuttaneen rakennukseen jo 1896. Erityispiirteitä ovat kulmasisäänkäynti ja moniulotteinen kattomuoto (satula+frontoni+pulpetti). Nykyinen omistaja on perillinen Sija Penttilä Aitoosta. Rakennuksen kunto on asumattomana heikko ja se on häviämisuhan alainen. Läheisistä piharakennuksista varastossa on yhä vanhaa sekalaista kauppatavaraa, navetta on sortunut.

Peruste: Rakennuksella on rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja. Se on osa kirkon ympäristöä ja edustaa vuosisadan vaihteen kaupparakentamista ja kylän kaupparakentamista.

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, AKS, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Kuosan torppa t. mökki (5)

Kuvaus: Kohde sijaitsee Miettäläntien ja Purnujärventien risteyksessä sijaitsevan Hinkkasen kaupan varastorakennuksen vieressä Purnujärven tiellä Rautjärven kirkonkylällä. Se kuuluu entisen apteekin, Hinkkasen kauppatalo ja nahkurin talon ohelle kirkonkylän vanhimpiin rakennuksiin. Nahkuri (eräissä asiakirjoissa myös ”sorvari”) Reinhold Bosten myi osuutensa Ryönin tilasta Uimolasta muutaneelle Heikki Matinpoika Kalpiolle ja sai perimätiedon mukaan elinikäisen asumisoikeuden ko. torppaan. Sen omistaa nykyisin Pertti Luumi. Rakennus tunnetaan nimityksellä Kuosan torppa, sillä Bostenin Kuosa-nimiset sisarpuolet asuttivat mökkiä Reinholdin kuoleman jälkeen. Perilliset ovat käyttäneet sitä näihin päiviin kesämökinä. Kyseessä on tällä hetkellä tiettävästi kirkonkylän vanhin asuinrakennus, mahdollisesti peräisin jopa 1700-luvulta (?).

Peruste: Kohteella on rakennushistoriallista arvoa ikänsä takia. Sisätiloissa on myös näyttävät koristeelliset pariovet. Torpalla on myös maisemallista arvoa osana Miettäläntien – Purnujärventien vanhaa rakennusryhmittymää. Pihapiirissä ja torpan peräseinustalla kasvaa villiintynyttä humalaa, kuten eräiden muiden kylän vanhimpien rakennusten seinillä. Rakennuksen kunto on kuitenkin melko heikko, erityisesti sisäpihan pitkän sivun seinärakenteen ongelmat tekevät sen uhanalaiseksi.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, AKS, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen apteekki (6)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Miettäläntien ja Purnujärventien risteyksessä sen itäkulmassa vastapäätä Hinkkasen kauppataloa Rautjärven kirkonkylällä. Se on alun perin vanha maalaistalo 1800-luvulta. Hinkkasen kauppiaspari osti myös tämän talon 1900-luvun alussa. Rakennuksessa toimi vuonna 1918 valkoisten esikunta. Päädyssä oli apteekki omalla sisäänkäynnillä. Apteekkareina toimivat Siiri Tietäväinen, sitten Irma Peranka, jonka jälkeen apteekki muutti aseman lähelle osuusliikkeen taloon. Talossa on asunut vuokralaisia (sotaleski Aino Jurva, kotitalousopettaja Elin Laitinen, Martta Poikolaisen perhe). Sisällä on epämääräistä tavaraa ja jopa vanha hammaslääkärin välineistö. Rakennuksen tien puolella olleet lasikuistit on purettu, pihan välitön ympäristö on metsittynyt ja rehevöitynyt ja talo on heikossa kunnossa. Vähän kauempana on apurakennuksia.

Peruste: Rakennuksella on historiallisia ja maisemallisia arvoja. Apteekki on ollut osa kirkonkylän toimintoja. Lähellä Purnujärventiellä on sijainnut vielä toinen apteekki (Lundell).

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, AKS, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen Mikko Jurvan kauppatalo I. nahkurin talo (7)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee lähes Miettäläntien ja Purnujärventien risteyksessä apteekin ja Hinkkasen kaupan vastakkaisella puolella, risteystä ja toisaalta Pitäjätupaa vastapäätä. Maa-alue on aikanaan kuulunut vanhaan Ryönin hoviin ja sillä on toiminut nahkuri. Mikko Jurva osti sen vuonna 1937 ja siinä on toiminut sittemmin hänen kauppansa. Kauppias Jurvan vaimo myi myös paikalla kukkavihkoja kirkonkävijöille. Rakennus on luonnonkiviperustainen ja ilmeisesti 1800-luvulta tai 1900-luvun alusta. Hirsirunko on vaakalautavuorattu, katto aaltopellitettty. Pihan kookkaiden tammien taimet on tietävästi tuotu Viipurista. Porttiaukossa on myös vanhoja tuijia (?).

Peruste: Rakennuksella on kauppatalona ympäristöineen historiallisia ja maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: NM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen kirkonkylän osuuskappi (8)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Miettäläntien varressa Miettäläntien ja Purnujärventien risteyksestä länteen sen eteläpuolella lähes tien reunassa Rautjärven kirkonkylällä. Rakennus on ollut Suomen Osuuskauppojen Keskusliiton (SOK) alainen osuuskauppa, joka perustettiin Rautjärvelle 1908. Alussa toiminta keskittyi tähän ja Miettälän myymälöihin. Talossa on ollut useita myymälänhoitajia, mm. Mikko Jurva. Sittemmin se on ollut myös kotiseutumies Viljo Ohvon asuintalo. 1900-luvun alun rakennus on mansardikattoinen (kate punaista peltiä, alun perin pärettä), seinät yläosasta vaakavuorilaudoitettu, alaosasta pystyrimalaudoitettu ja maalattu vihreäksi. Piha-aita on punainen.

Peruste: Rakennuksella on rakennushistoriallista ja kauppatalona historiallista arvoa.

Lähdetieto ja karttaviite: NM, MT, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Hauturin / Leskisen talo (9)

Kuvaus: Pieni talo sijaitsee Mikko Jurvan vuokrahuoneiston naapurissa kirkolle päin samalla puolella Miettäläntietä, lähes tiessä kiinni. Rakennus on matala yksikerroksinen, kaksi ikkunaa tielle päin, vaalea, vaakalautavuorattu, katto vihreää peltiä. Rakennusajankohta ei ole tiedossa, mutta se lienee ainakin 1900-luvun alkupuolelta, ellei vanhempi. Paikalla on tiettävästi asunut haudankaivaja Aleksi Kurronen, sittemmin kuulunut Leskiselle. Apurakennukset takapihalla (entinen hevoshaka) on tiettävästi tuotu paikalle muualta myöhemmin ja niiden joukossa on myös vanhoja rakennuksia.

Peruste: Rakennuksella ja mahdollisesti myös piharakennuksilla on rakennushistoriallista arvoa. Piharakennukset muodostavat pihapiirissään omalmeisen rakennusryhmänsä.

Lähdetieto ja karttaviite: MT, NM, KM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Rautjärven pappila (10)

Kuvaus: Rautjärven pappila sijaitsee kirkon itäpuolella hieman Rautjärven rantaa lähempänä. Pappilaan johtaa kolme pihatietä, viitoitettu päätie kääntyy Miettäläntietä nousevalta mäeltä ennen ns. apu- tai yläpappilaa. Nykyinen pappila on tehty noin sata vuotta palvelleeseen vanhan pappilan paikalle vuonna 1957. Tiilirakenteinen pappila on moderni, mutta sisältää sisätilaratkaisuiltaan monia mielenkiintoisia rakentamisajankohtansa piirteitä. Paikalla asuu seurakunnan kanttori. Osa seurakunnan arkistosta on yhä pappilan tiloissa, joita osin käytetään yhä seurakunnallisissa toiminnoissa. Pihan ns. perheentupa on hävinnyt, mutta jäljellä on kivinavetta, joka voi olla peräisin jo 1850-luvulta. Massiivisen navetan erityispiirteitä ovat hirsisen yläosan lukkonurkkasalvos, hirsikonsoleien koristelu ja holvirakenteet. Takaseinässä on sortumia ja katossa pieniä vaurioita.

Peruste: Vaikka pappila ei muodosta ajallisesti tai rakennuskulttuurisesti yhtenäistä miljöötä, pappilarakennuksella ja kivinavetalla on toisistaan riippumatonta rakennushistoriallista ja historiallista arvoa. Maisemallista arvoa vähentää 1950-luvun talon erillisuus kirkonkylän rakennuskannasta, rantamaiseman umpeenkasvu ja kohteen näkymättömyys laajemmalle.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, RT, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Seurakuntatalo (yläpappila, apupappila) (11)

Kuvaus: Toinen pappila, ns. yläpappila, sijaitsee varsinaisen pappilan yläpuolisella mäellä Miettäläntien varressa samalla puolen tietä ja näkyy tielle. Se rakennettiin kirkkoherran apulaista varten todennäköisesti vasta 1900-luvun puolella, tarkasta rakennusajankohdasta ole tietoa. Vuonna 1970 se muutettiin seurakuntakodiksi. 1920-luvulla siellä asui tuleva kirkkoherra Arvo Salomaa ja myöhemmin useita pastoreita. Yläpappilassa toimi jatkosodan aikana kaukopartiomiesten tukikohta. Rakennusta on laajennettu vuosina 1977 – 78 nykymuotoonsa. Se on seurakunnan tilaisuuksien, myös muistotilaisuuksien pitopaikka. Pihassa on apurakennus ja kaukopartiomiesten muistomerkki.

Peruste: Kohteella on rakennushistoriallista ja kirkollisena julkisrakennuksena historiallista arvoa.

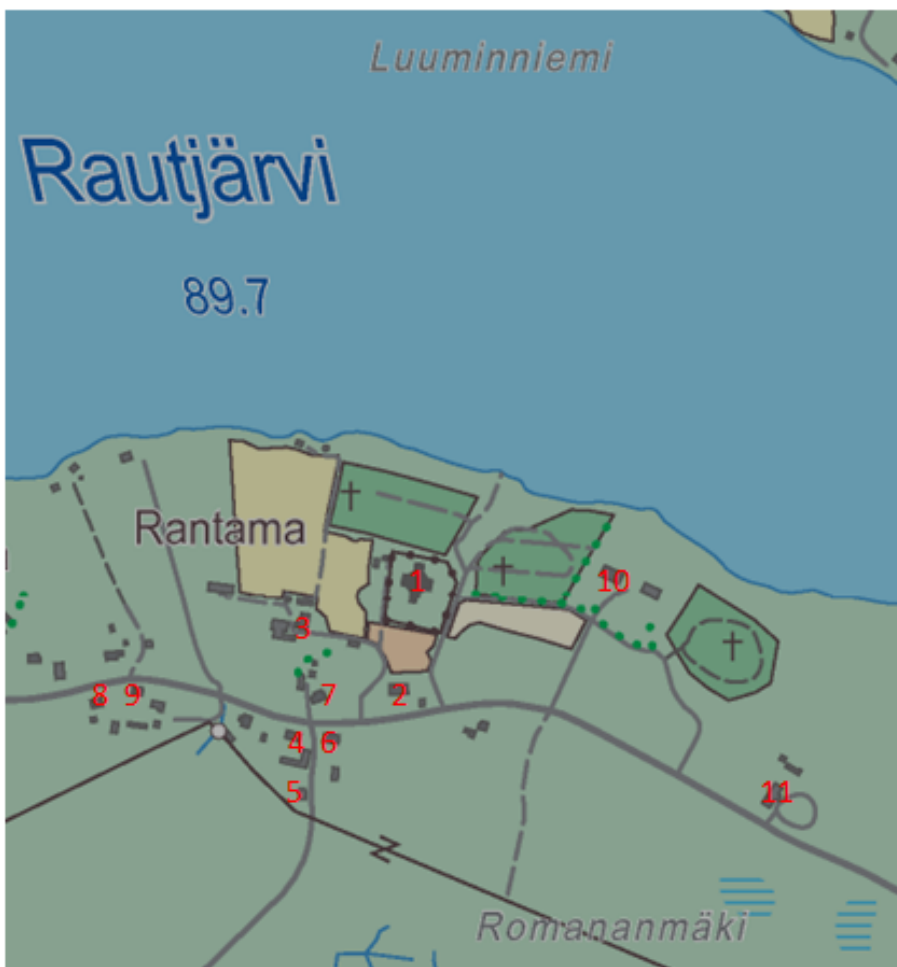
Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Rakennuskohteiden karttaliitteet:

1. Rautjärven kirkonkylän alue

- Rautjärven kirkko 1
- Pitäjätupa 2
- Rantama 3
- Huugola (Hinkkasen kauppa) 4
- Kuosan torppa t. mökki 5
- Entinen apteekki 6
- Entinen Mikko Jurvan kauppatalo l. nahkurin talo 7
- Entinen kirkonkylän osuuskauppa 8
- Hauturin / Leskisen talo 9
- Rautjärven pappila 10
- Seurakuntatalo (yläpappila, apupappila) 11

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

Kohde: Ritan tila (Rantala) (12)

Kuvaus: Kohde sijaitsee kirkon suunasta kuutostielle päin nousevan pitkäkhön mäen tasangolla, Helisevänjoesta luoteeseen Taipaleenmäen ja Saikkosenmäen välissä. Nykyistä vanhempi tilan paikka on ollut lähellä Rautjärven rannassa Mustalahden pohjukan lähellä. Ritan tila on vanhin saman yksityisen suvun hallussa olevista tiloista kirkonkylän alueella. Se oli aiemmin kruununtila, mutta siirtyi yksityisomistukseen (Jaakko Rita) vuonna 1800. Tila jakaantui seuraavan sukupolven aikana kahdelle veljekselle. Myöhemmin osamaista muodostettiin useita tontteja kirkonkylän alueelle. Tila on ollut pitkään karjatilana, nykyisin on vielä kaksi hevosta. Laidunmaa (Opatta) on ulottunut alun perin lähelle junarataa ja on yhä käytössä. Talo on 1930-luvulta, jatkettu lisäsiivellä, pihassa on kookas harmaahirsikarjasuoja, savusauna ja kaksi rannasta siirrettyä aittaa, joista toinen on tiettävästi vuodelta 1742. Tilan isäntä Jaakko Rita käy töissä Imatran Kaukopäässä.

Peruste: Ritan tila on vanha kantatila, jonka merkitys on kirkonkylän kannalta asutushistoriallinen. Se on nykyisin ainoa perinteinen maatila Asemanseudun läheisyydessä ja siksi alueellaan arvokas. Rakennushistoriallisia arvoja edustavat 1700-luvun aitta, säilynyt savusauna ja erikoispiirteitä (osittainen patsasrakente, ikkunapuitteet, följarit) sisältävä navetta. Maisemalliset arvot liittyvät vanhoihin rakennuksiin osin uudistetussa, mutta sopusointuisessa pihapiirissä ja näkymiin niitylle.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, VR, AKS, Miettäläntie 1974, 56610 Rautjärvi (huom. katve peruskartassa).

Kohde: Kurun myllytila (13)

Kuvaus: Kohde sijaitsee Helisevänjoen ylityskohdassa Viimolantiellä noin puoli kilometriä kirkonkylälle ja Asemanseudulle/valtatie 6:lle haarautuvasta Miettäläntien risteyksestä. Paikalle on perustettu 1800-luvulla mylly, joka palveli Pirholan ja Hinkkalan asukkaita ja kirkonkyläläisiä. Pirholan mylly on mainittu isojaon aikaiseen kartta vuonna 1837 ja kosken molemmille puolille on merkitty myllyt. Myös Houkkalan myllystä puhutaan asiakirjoissa, mutta näiden yhdistäminen tähän myllyyn on epäselvää. Myllyn omistajaksi tuli vuonna 1906 Kalle Kuru. Toimintaa jatkoi vuodesta 1944 alkaen Sakari Kuru, joka rakensi myllyn yhteyteen sirkkelisahan ja pärehöylän. Paikalla sahattiin myös pilkkeitä häkäpönttöautoihin. Koskessa oli tukkiränni uittoja varten, jota käytettiin vielä 1950-luvulla uimaliu'uissa. Paikalla ei ole nykyisin varsinaista myllyrakennusta tai koneistoja, vaan haarautuvalla koskella kaksi pientä punamultarakennusta, puusilta ja asuintalo.

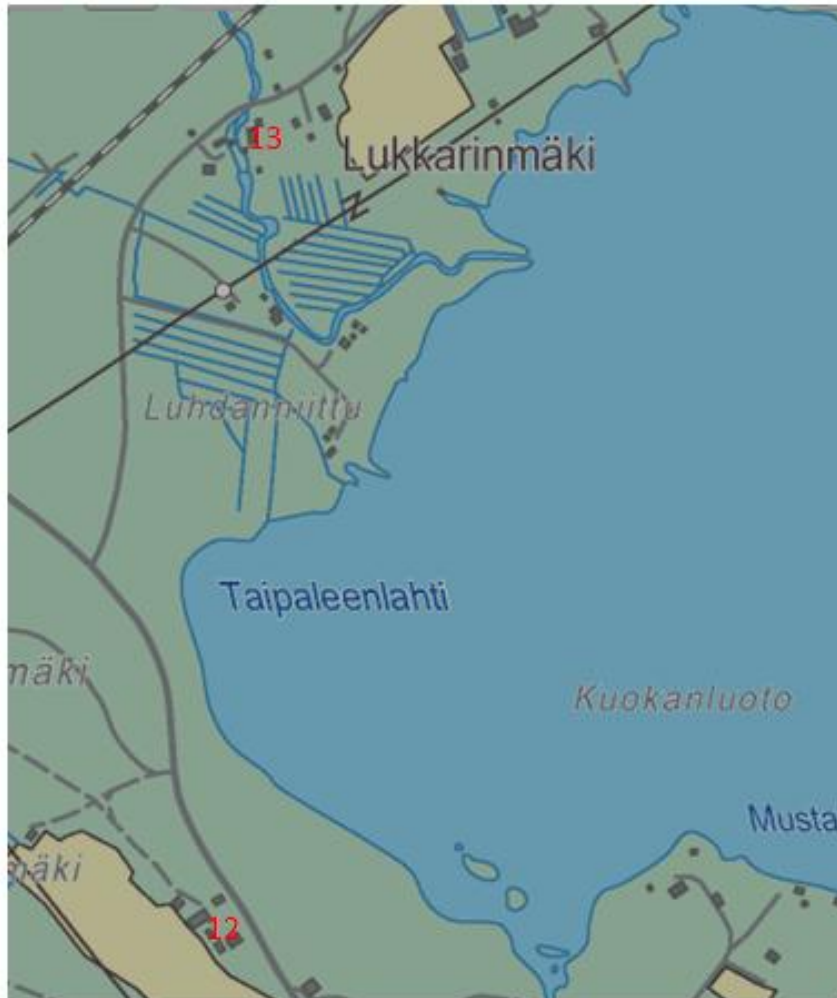
Peruste: Kohteella on maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Rakennuskohteiden karttaliitteet: 2. Taipaleenlahden ympäristö

- Ritan tila (Rantala) 12
- Kurun myllytila 13

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

Kohde: Entinen kauppias Lammen kauppatalo (14)

Kuvaus: Kohde sijaitsee Rautjärven kirkolta Asemanseudulle kaartuvan eteläisen yhdystien varrella noin 200 metriä kirkolta päin tultaessa tien vasemmalla puolella. Siniseksi maalattu, lautavuorattu ja aaltopellitetty matalahko rakennus on varustettu erillisellä porstualla. Se on toiminut tietyvästi kauppias Lammen kauppana ja on peräisin 1920- tai 1930-luvulta.

Peruste: Rakennuksella on lähinnä paikallista historia-arvoa kirkonkylän vanhana kauppatalona. Kunnostettu nykyasu (kivijalan rappaus, kate, maali) häivyttää rakennusajankohdan vaikutelman.

Lähdetieto ja karttaviite: KM, NM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Helisevä 1/2 (15)

Kuvaus: Kohde sijaitsee Rautjärven kirkonkylän – Asemanseudun eteläiseltä yhdystieltä Purnujärventielleä kääntyvästä tienhaarasta seuraavalla tilalla Hannin myllytilasta Purnujärvelle päin samalla puolella tietä. Se on luonnonkiviperustainen, hirsirunkoinen, satulakattoinen ja lautavuorattu (päätykolmio peiterimalauuditettu ja kuisti pystyvuorilauuditettu) punamullattu kookas rakennus 1900-luvun alkupuolelta. Pihapiirissä on vanha sauna ja aitta. Tontti on kasvanut puustoiseksi. Rakennus on nykyisellään kesäkäytössä (Kauko Miikin perikunta / Unto Arminen). Paikkaan on viitattu mahdollisesti myös aiempaan Häyhän tai Pelkosen (?) talona. *Peruste:* Kohteella on rakennushistoriallisia (1900-luvun alun rakennus, erityispiirteinä esim. porstuan oven sulkapanelointi ja aitan oven vinoruutupanelointi) arvoja. Rakennuksen hahmo muistuttaa hieman Rautjärven pitäjätupaa. Pihapiirillä ja rakennusten sijoittelulla on maisemallisia arvoja, tosin tontin umpeenkasvu ja metsittyminen on niitä jossain määrin uhkaava tekijä.

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, HL, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Hannin (Pellisen, Henttosen mylly) (16) Huom! Ks. selvitysoosan 6. artikkeli

Kuvaus: 1900-luvun alun Vesimyllyn ja sirkkelisahan yhdistelmä Helisevänjoessa Purnujärven tien (nro 5) varressa Rautjärventien ylityssillan alapuolella. Myllyssä on turbiinimyllykoneisto.

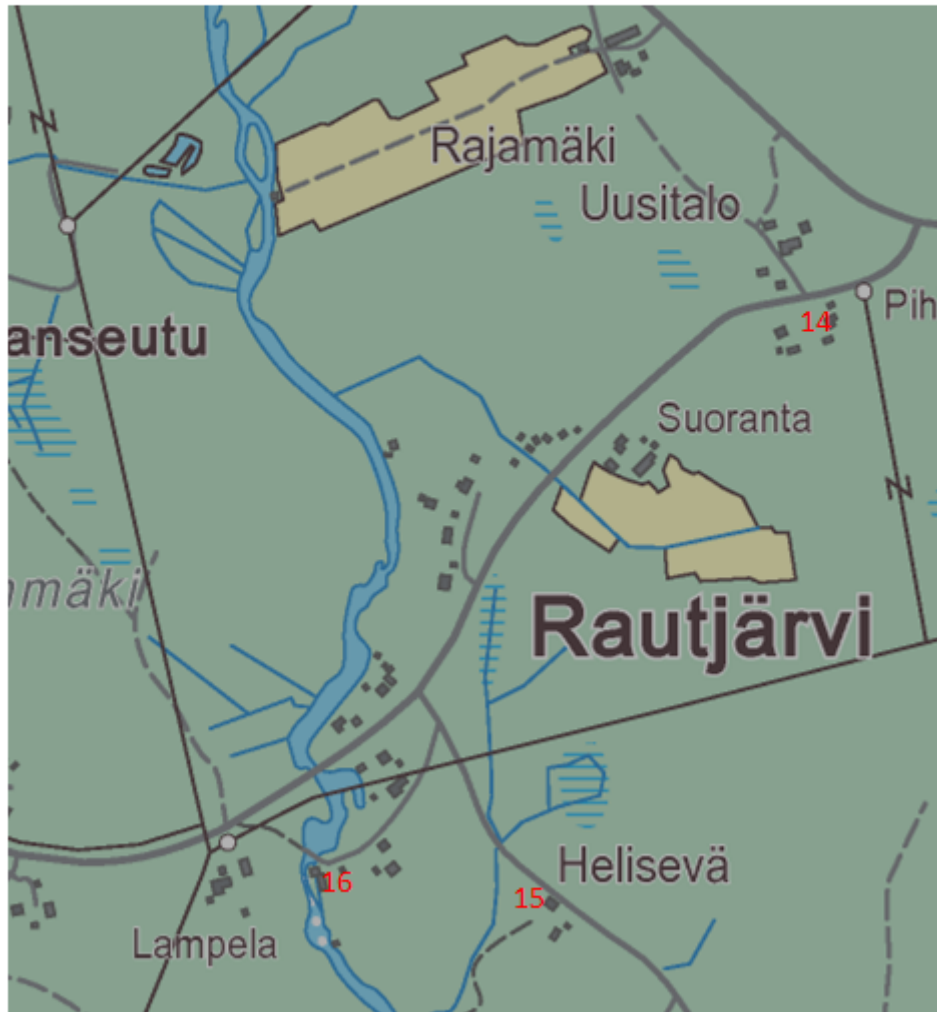
Peruste: Kohteella on rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja.

Lähdetieto: SRY/EKM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Rakennuskohteiden karttaliitteet:
**3. Kirkonkylän – Asemaseudun välisen
eteläisen yhdystien (Rautjärventie) alue**

- Entinen kauppias Lammen kauppatalo 14
- Helisevä 1/2 15
- Hannin (Pellisen, Henttosen) mylly 16

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

Asemanseutu

Kohde: Kyyrönmäen tila 1, Jurvala (17)

Kuvaus: Kohde sijaitsee noin 1,2 km Asemanseudulta Kopsalaan päin kääntyvää vanhaa Rautjärven – Ruokolahden tietä (Kopsalantie) lähes tiessä kiinni Kyyrönmäen kohdalla ennen jyrkkää alaspäin kääntyvää mutkaa. Asuintalo on lautavuorattu ja värikkään punainen, runkoa jatkettu kookkaalla terassikuistilla, pihassa on harmaahirrestä tehdyt vanha aitta ja entinen karjasuoja, nykyinen varasto. Pihatie on läpiajettava ja muodostaa puolikaaren. Päärakennus on 1800-luvulta ja paikka on pysynyt saman Lempiäisen suvun hallussa kauan. Tilan tiedetään olleen asutun jo 1500-luvulla. Se palautuu ilmeisesti yhtenä alustilana vapaaherra Kuningatari Kristiinan vuonna 1652 Reinhold von Ungern-Stenbergille lahjoittamaan Ruokolahden Anteroistenmäen säterikartanoon. Tähän liittyvä toinen lahjoitus vuodelta 1661 on yhdistetty ko. tilaan Jurvalassa. Tilan henkikirjatiedot ulottuvat vuoteen 1818. Paikalla on perimätiedon mukaan toiminut myös kestikievari, jossa on mm. vaihdettu hevosia. Karjasuoja-varastossa on säilytteillä joitakin vanhoja talonpoikaisesineitä. Pihassa on maakivi, johon on hakattu suvun nimi. Tila on ennen käsittänyt noin 100 ha, nykyisin metsää 28 ha. Karjan pidosta on luovuttu noin vuonna 1970, emäntä käy Imatran Stora Enson tehtaalla töissä.

Peruste: Kohteella on erilaisia edellä mainittuja historiallisia arvoja. Rakennuksella on yhä osin uudistettuna, myös aitala ja karjasuojalla rakennushistoriallisia arvoja. Maisemalliset arvot liittyvät rakennuksen sijaintiin alkuperäisellä paikallaan vanhan tien vieressä osana mäki-asutusta.

Lähdetieto ja karttaviite: MarjL, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Mäkelän tila, Jurvala (18)

Kuvaus: Kohde sijaitsee noin 1,2 km Asemanseudulta Kopsalaan päin kääntyvää vanhaa Rautjärven – Ruokolahden tietä (Kopsalantie) mäessä Kyyrönmäen tilan yläpuolella. Mäkelän talo on tehty 1920-luvulla, samoin muut pihapiirin rakennukset (aitat, vanha navetta). Puista, sinisenväristä luonnonkiviperustaista päärakennusta on jatkettu tiilisellä lisäosalla noin vuonna 1970. Tila on jakaantunut Lempiäisen suurtilasta ja sen maat ovat ulottuneet Asemanseudulle Tulilammen rantaan ja Livastin alueelle. Viimeisimmät tontit erotettiin Mäkelästä 1960-luvulla.

Peruste: Kohteella on paikallisia historiallisia arvoja Asemanseudun asutushistoriassa. Uudisosa vähentää alkuperäisiä rakennushistoriallisia arvoja, tosin aitat ja navetta yhdessä päärakennuksen kanssa muodostavat yhtenäisen pihapiirin. Maisema-arvot liittyvät tyyppilliseen mäki-asutukseen.

Lähdetieto ja karttaviite: MF, MajRR, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Korjolanmäen tila, Jurvala (19)

Kuvaus: Kohde sijaitsee noin 1,2 km Asemanseudulta Kopsalaan päin kääntyvää vanhaa Rautjärven – Ruokolahden tietä (Kopsalantie) mäessä Mäkelän tilan yläpuolella. Kyseessä on tiettävästi vanhin nykyisen Korjolan kylän asuinrakennus ja ylin Korjolanmäen/ Kymäläisenmäen rakennusryhmistä. Kymäläisen suku on omistanut ja hallinnut tilaa vuodesta 1842 alkaen, jolloin tilalla asui mylläri Heikki Kymäläinen. On todennäköistä, että hänen aikanaan rakennettiin vielä nykyisinkin paikallaan oleva talo Kymäläisenmäen kalliolle. Pihapiirissä on myös vanha aittayhdistelmä, karjasuoja ja vähän edempänä mäessä riihi. Kymäläisen ja Lempiäisen suvut ovat sittemmin liittyneet toisiinsa ja tämän tilan maita on jaettu. Niistä on myös muodostettu Asemanseudun Konnalampeen rajoittuneita tontteja jo ennen sotavuosia. Tilaa on kutsuttu kansanomaisella nimellä ”Vanhasija”, mikä viittaa tilan historialliseen asemaan.

Peruste: Vanhalla Korjolanmäen kantatilalla on paikallisia historiallisia arvoja Asemanseudun asutushistoriassa. Sen pihapiiri pää- ja apurakennuksineen muodostaa rakennushistoriallisesti jokseenkin yhtenäisen saman ajan pihapiirin ja tiiviin ryhmittelyn. Päärakennusta on tosin osittain uudistettu (porstua satulakatoista pulpettikatoksi, alakerran ikkunat, kate). Maisemalliset arvot liittyvät kohteen sijaintiin mäen päällä, olettavasti vanhan mäki-asutuksen parhaimmalla sijainnilla.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Rakennuskohteiden karttaliitteet:

4. Korjolanmäen alue

- Kyyrönmäen tila 1, Jurvala 17
- Mäkelän tila 18, Jurvala
- Korjolanmäen tila, Jurvala 19

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

Kohde: Rautjärven asema ja apurakennukset (20) Huom! Ks. selvitysoosan 8. artikkeli

Kuvaus: Rautjärven asema avattiin henkilöliikenteelle vuonna 1937 ja sen toiminta päättyi vuonna 1989. Varsinaiseen asemarakennukseen liittyy Rautjärventien ja radan välisellä alueella Asemanseudun taajamassa kokonainen rakennusalue, joka on peräisin 1930-luvulta. Siihen kuuluvat seuraavat erilliskäytökset: tavaramakasiini, karjasuoja-puukuuri-huussi, maa-kellari-konehuone, palokalustovaja, tavarasuoja, karjasuoja-puukuuri-kaksoishuussi, sauna, huussi-halkovaja, sekä kaksi kahden perheen asuintaloa (asemamiehen ja sähköttäjän talo, ratamestarin virka-asunto). Suurin osa näistä on nyt tyhjillään, uudistettu ratamestarin talo on ainoastaan asuttu.

Peruste: Rakennuksilla on rautatierakentamiseen ja taajaman paikallishistorialliseen yleisilmeeseen kiinteästi liittyvänä yhdyskuntakohteena rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: SS, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen Osuuskaupan eli K-kaupan talo (21)

Kuvaus: Osuuskaupan toiminta Rautjärvellä sai vauhtia, kun sille valmistui varistorakennus asemalle ratapihan pohjoispäähän pistoraitteen varteen. Siihen tuli myös väliaikainen myymälä. Uusi kauppamyymälä valmistui rautatieaseman läheisyyteen vuosina 1936 – 38. Rakennus laajennettiin kaksikerroksiseksi vuonna 1952. Myöhemmin Rautjärven osuuskauppa fuusioitui Ruokolahden osuuskauppaan, joka muutti nimensä osuuskauppa Vuoksenmaaksi. Paikalla on nykyisin tyhjänä oleva vanhoilla K-kaupan tunnuksilla varustettu rakennus, jossa harjoitettiin kauppatoimintaa vielä 2000-luvun alkuun. Yläkerrassa on ollut vuokralaisia. Rakennus, ainakin sen julkisivu, on kulunut.

Peruste: Kohteella on paikallisen kauppaja osuusliiketoiminnan vaiheiden vuoksi historiallisia arvoja. Rakennushistorialliset arvot liittyvät kaupparakentamisen ajankuvaan (mm. suuret kauppaikkunat), maisemalliset puolestaan rakennuksen asemaan osana taajamarakennetta.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4121 12 + 4114 03

Kohde: Siwan kauppatalo (22)

Kuvaus: Rakennus on vuodelta 1952 ja rakennettu alun perin Edistysmielisen osuuskauppa-liikkeen OTK:n (osuustukkukaupan) toiseksi, uudemmaksi kaupparakennukseksi aseman lähetyville. Vanhempi tämän osuusliikkeen kauppatalo sijaitsi nykyisen kirjastotalon paikalla. Nykyisen Siwan toimivan kaupparakennuksen tilalla toimi talvisodan aikaan kauppias Pajarin tekeillä olevassa rakennuksessa betonisessa, katetussa pohjakerroksessa sotavainajien arkut-tamo eli KEK (kaatuneiden evakuointikeskus) tai sen alaosasto. Rakennuksen on lisätty siipi- ja varastotiloja ja kauppaosan yläkerrassa on asuinhuoneita. Rakennus on toimivana kauppana pidetty kunnossa.

Peruste: Kohteella on paikallisen kauppa- ja osuusliiketoiminnan ja sotahistorian kautta paikallisia historiallisia arvoja. Rakennushistorialliset arvot liittyvät kaupparakentamisen ajanku-vaan (1950-luvun rakennustyyppi), maisemalliset arvot rakennuksen säilymiseen osana taa-jamarakennetta.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4112 12 +4114 03

Kohde: Entinen Näräsen kahvilatalo (23)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Rautjärventiellä Asemanseudun keskustaajamassa Siwan kauppatalon vieressä. Se on vuodelta 1936 ja rakennettu lähes korpimaisemaan jo ennen varsinaisen kylätaajaman syntymistä kahvilaksi, jossa käytössä se toimi useita vuosikymmeniä. Kahvila tunnettiin ja rakennus tunnetaan edelleen perustajistaan pitkäikäisimpänä kahvilayrittäjänä toimineen Vilho Näräsen ja perheensä mukaan Näräsen kahvilana. Se toimi taajaman sosiaali-sena keskus- ja kokoontumispaikkana ja merkittävänä pitkäaikaisena työllistäjänä. Monet kahvilan työntekijöistä asuivat vuokralaisina kahvilan yläkerran huoneistoissa. Loppuaikoina kahvilan nimi oli Dossikka ja valikoimaan lisättiin ruoka-annoksiakin mm. pankin ruokaili-joille. Rakennus on mitä ilmeisimmin pidetty kunnossa ja siinä on nyt ainakin pitopalvelutoi-mintaa ja asuinhuoneistoja.

Peruste: Kohteella on pitkäaikaisena taajaman palveluja edustavana liikehuoneistona ja julki-sena sosiaalisena ”olohuoneena” historiallisia arvoja. Rakennushistorialliset arvot liittyvät rakennuksen säilymiseen tunnistettavilta piirteiltään ajankohtaansa edustavana kevyistä muu-toksista (mm. kate, käynti) huolimatta, maisemalliset arvot taas puurakennuksen säilymiseen osana taajamarakennetta.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, EKM/ka, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Muistolan talo (24)

Kuvaus: Rakennus tunnetaan paikallisesti nykyisin nimellä Muistola, ennen Olavi Siisiäisen talona. Vanhempi perusosa on ilmeisesti jo 1930-luvulta, laajennusosa on tehty 2001. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1991 yksityiselle palveluasumisyksikölle, joka harjoittaa tiloissa edelleen palvelua mielenterveyskuntoutujille. Rakennuksessa on toiminut aiemmin ainakin pankki, kampaamo, Rautjärven talouskauppa ja puhelinkeskus, joka siirtyi paikalle yksityisasunnosta.

Peruste: Rakennuksella on julkisten toimintojensa takia historiallisia arvoja. Rakennushistorialliset arvot perustuvat alkuperäisrakennusajankohtaan, joskin niitä osin vähentävät lisäosa ja muutostyöt (julkisivupinta). Rakennus on silti osa vanhaa taajamarakennetta, jossa sillä on myös maisemallisia arvoja Rautjärventien rakennusten ryhmittelyssä. Sisäpiha apurakennukseen on sopusointuinen.

Lähdetieto ja karttaviite: SS, HV, PaMUI, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen kirjakaupan talo (25)

Kuvaus: Kioskin, baarin ja kirjaston toiminnot sisältävän uudisrakennuksen vieressä (eteläpuolella) sijaitsevaa ns. Sinistä taloa nimitetään Asemanseudulla toisinaan vielä vanhempien keskuudessa kirjakaupan taloksi. Rautjärven kirja- ja sekatarvikauppa merkittiin kaupparekisteriin vuonna 1948. Kauppatoiminta harjoitti tässä asuintalonsa yhteydessä Tuomas Lempiäinen. Pienimuotoista liiketoimintaa kesti yli kaksi vuosikymmentä. Rekisteristä kauppaliike on poistettu vuonna 1973. Talon omistaa Rautjärven kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja, kuvataiteilija Marjaana Tykkyläinen puolisoineen. Talo on huomiota herättävän sinivärinen ja reunustettu aaltoilevalla puuaidalla.

Peruste: Rakennuksella on kylätaajaman entisten erikoispalvelujen kautta lähinnä paikallista historia-arvoa. Rakennushistorialliset arvot liittyvät joidenkin alkuperäisten kauppapiirteiden (mm. alakerran liikeikkunat) säilymiseen. Taajamamaisemassa talo on erikoinen maamerkki.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, MT, EKM/ka, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Mikko Jurvan entinen kotitalo (26)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee heti Näräsen kahvilan takana Rautjärventien ja Mikonkadun välissä, sisäänkäynti on Välikadulta. Tilan nimi on Livasti, tontilla oleva talo on rakennettu vuonna 1950. Sen omistajana on ollut kauppias Mikko Jurva. Nykyiset omistajat ovat Pentti ja Kaarina Mangström. Jurvan omistamista maista on läheiselle Jurvan mukaan nimetylle Mikonkadulle lohkottu runsaasti myyntitontteja, joille on rakennettu pientaloja. Talossa esiintyvä epäsymmetrinen satulakattomalli, jossa toinen lape jatkuu muodostaen päärungosta erillisen apusiiven, on melko suosittu rakenneratkaisu ja tunnuspiirre Rautjärven aseman ympäristön vanhemmissa pientaloissa.

Peruste: Rakennuksella on kauppias Jurvan ja hänen ”asutustoimintansa” kautta paikallista historiallista merkitystä. Kuvauksessa mainittu rakenneratkaisu on tyyppiesimerkki taajaman vanhasta pientalorakentamisesta ja sellaisenaan rakennushistoriallisesti erityinen piirre.

Lähdetieto ja karttaviite: KM, NM, EKM/ka, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Entinen puusepän versta (27)

Kuvaus: Rakennukset, vanha puurakenteinen pystyrimalaudoitettu pääversta ja sitä pienempi apurakennus sijaitsevat Mikonkadun eteläpäässä sähkölinjan ja kadun kevyenliikenteen väylään liittyvän suorakulman välissä Livastinmäen läheisyydessä. Puusepänliikkeen perustivat vuonna 1951 Juho Partinen, Sakari Kuru ja Kaarlo Kalpio, joista viimeinen jäi yksin omistajaksi vuonna 1955. Verstaassa valmistettiin ovi ja ikkunoita ja monet 1950-luvulla rakentaneet asemanseutulaiset ostivat Kalpion liikkeestä ovensa ja ikkunansa. Liike välitti myös erilaisia puuvalmisteita suuremmista liikkeistä (vrt. Rauma-Repolan mainos julkisivussa). Parhaimmillaan liike tarjosi työpaikan 5 – 10 henkilölle. Puuseppinä toimivat omistajan lisäksi Raimo Partinen ja Seppo Kuru.

Peruste: Puusepän rakennuksilla on lähinnä aseman ympäristön pienteollisen käsityöläistöiminnan muistomerkkinä paikallista historiallista arvoa. Rakennukset lienevät kunnoltaan heikentyneitä.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Satulaseppä Turkin entinen talo, Puutarha (28)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Asemanseudun keskuskadulta Rautjärventieltä ennen rataa Kopsalaan päin (vanhaa Ruokolahdentietä) kääntyvän tien ja Tulilammen välissä. Paikalla piti verstasta/pajaa monitoiminen satulaseppä Juho Turkki sotien jälkeen ainakin 1950-luvulle asti. Työnkuvaan kuuluivat erilaiset hevosvaljas- ja nahkatyöt. Turkilla oli paikalla myös pienimuotoista kaupallista puutarhatoimintaa kasvihuoneissa, siitä tilan nimi Puutarha. Vuonna 1941 valmistunut rakennus on mansardikattoinen ja edustaa ns. Amerikan mallia. Rakennuksen rungon osat ja nelisivuinen kattorakenne avautuvat ristikkäin neljään suuntaan. Se on nykyisin saneerattu asuinkäyttöön.

Peruste: Rakennuksella on erikoiskäsityöläisen toiminnan kautta paikallista historiallista arvoa, rakennuspiirteillä ja niiden säilymisellä rakennushistoriallista ja ympäristöllä maisemallista arvoa.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, EKM/ka, EL, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: Päivärinne (29)

Kuvaus: Rakennus on valmistunut vuonna 1940 ja säilyttänyt ilmeeltään alkuperäisluonteensa, vaikka rakennusta on uudistettu voimaperäisesti (esimerkiksi lautavuoraus, kate ja ikkunat ja sisäänkäynti on uusittu). Huonekorkeus on esimerkiksi tyypillisesti ns. rintamamiestaloa matalampi. Rakennuksessa on toiminut Rautjärven ensimmäinen puhelinkeskus. Pihapiiri, jossa on uudisrakennuksia, avautuu Tulilammelle. Omistaja on Sirkku Saarenkylä.

Peruste: Rakennus edustaa kunnostettuna Tulilammen ympäristön ensimmäisen vaiheen vanhaa pientalorakentamista. Sillä on myös paikallishistoriallisia ja maisemallisia arvoja ympäristössään. Rakennus edustaa tyypillistä vanhaa Tulilammen rantarakentamista.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, SS, EKM/ka, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Kohde: NNKY:n talo (30)

Kuvaus: Rakennus sijaitsee Tulilammen koillisrannalla Rautjärventiestä hieman syrjemmällä päiväkodin, ns. lääkärin talon taustalla viereisellä tontilla. Kanttori Heikki Henttonen rakensi Tulilammen rantaan Rantala-nimiselle tilalle tämän talon 1930-luvulla. Sen omistajana on ollut vuodesta 1964 alkaen NNKY:n Imatran osasto. Paikalla pidetään mm. hengellistä leiri-toimintaa, kohdetta myös vuokrataan. Pihapiirissä on pitkähkö varistorakennus ja rantasauna sekä uimaranta. Rakennuksen erityispiirteitä ovat mm. suomalaisittain epätyypilliset suljettavat ikkunaluukut, rakennus on jyrkkälapainen ja satulakattoinen, takalappeella on pieni ikkunafrontoni.

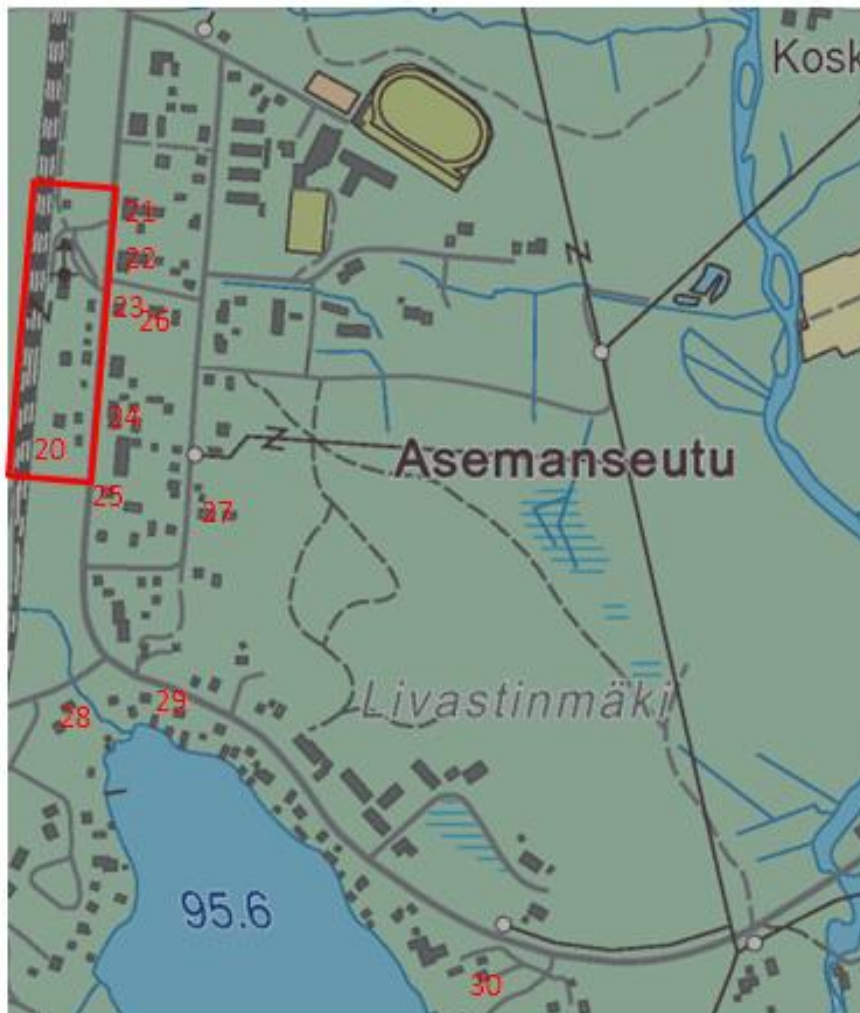
Peruste: Rakennuksella on paikallisyhdistystoiminnan ja kirkollistytön kautta historiallisia arvoja, rakennushistoriallisia arvoja (vrt. erityispiirteet) ja Tulilammen rannan takia maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: MajRR, NM, Peruskartta 4112 12 + 4114 03

Rakennuskohteiden karttaliitteet: 5. Asemanseudun – Tulilammen alue

- Rautjärven asema ja apurakennukset 20
- Entinen osuuskaupan eli K-kaupan talo 21
- Siwan kauppatalo 22
- Entinen Näräsen kahvilatalo 23
- Muistolan talo 24
- Entinen kirjakaupan talo 25
- Mikko Jurvan entinen kotitalo 26
- Entinen puusepän versta 27
- Satulaseppä Turkin entinen talo, Puutarha 28
- Päivärinne 29
- NNKY:n talo 30

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avoimien aineistojen tiedostopalvelu.

Viimola

Kohde: Lukkarinmäki (31)

Kuvaus: Kohde sijaitsee pienellä jyrkähköllä mäellä Helisevänjoen yläpuolella miltei puolessa välissä Viimolantien – Miettäläntien ja Viimolantien – Kokkolantien haarautumakohdista. Tilan päärakennuksen iästä ei ole tietoa, mutta tällä 1700-luvulta peräisin olevalla kantatilalla on jo viimeistään vuonna 1837 ollut karttatietojen mukaan tämä rakennus. Tilan nimi on ennen ollut kylän mukainen Viimola, mutta nykyisen omistajan lukkari Johan Leinonen muutti sen nykyiseksi ostettuaan tilan vuonna 1880. Rakennusta on jatkettu Rautjärven puoleisesta päädyistä vuonna 1910 keittiöllä ja kamarilla. Kuisti on ehkä tehty samoihin aikoihin. Perusta luonnonkiveä ja jatko-osassa grannittiharkoista, ulkoväri keltainen, katto satulamallinen, runko hirsinen ja lautavuorattu (yläosa ponttilautaa, alaosa pystypeiterimalaudoitettu). Tilaan on aiemmin kuulunut myös myllytila, jossa on ollut vuoden 1780 kartan mukaan tila ja kaksi myllyä Helisevänjoessa. Vuodesta 1968 rakennus on ollut kesäpaikkana. Vanhoista apurakennuksista (2 aittaa, lammasläävä, navetta, talli, halkoliiteri, vanha kaivo) on enää jäljellä viljaaitta ja graniitista tehty kellari talon päädyssä.

Peruste: Kohde on läheisen Viimolan koulun/leirikeskukseen ohella ainut sr-1-merkinnällä varustettu rakennus Asemanseudun osayleiskaava-alueella. Merkinnän sisältö on: suojeltava rakennus, jolla erityistä rakennushistoriallista ja/tai historiallista ja/tai maisemallista arvoa, kohteeseen kuuluvia rakennuksia ei saa purkaa ilman lupaa (MRL 127.1§) eikä niiden ulkoasua saa muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai miljöön kannalta merkittävä luonne muuttuu. Rakennuksella on rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, Peruskartta 4121 10

Kohde: Entinen Viimolan koulu eli leirikeskus (32) Huom! Ks. selvitysohan 7. artikkeli

Kuvaus: Kohde sijaitsee Rautjärven pohjoisrannalla koivukujan päässä Viimolantieltä Lukkarinmäen ja Viimolantien – Kokkolantien tienhaaran välissä. Se on vuonna 1905 valmistunut, sittemmin mm. kenttäsairaalana ja leirikeskusena, nyttemmin yksityisomistuksessa oleva rakennus apurakennuksineen (vanha ja uusi sauna). Lähellä on kivitautinen asuinpaikka.

Peruste: Kohde on lähistöllä sijaitsevan Lukkarilan ohella ainut sr-2-merkinnällä varustettu rakennus Asemanseudun osayleiskaava-alueella. Merkinnän sisältö on: suojeltava rakennus, jolla erityistä rakennushistoriallista ja/tai historiallista ja/tai maisemallista arvoa, kohteeseen kuuluvia rakennuksia ei saa purkaa ilman lupaa (MRL 127.1§) eikä niiden ulkoasua saa muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai miljöön kannalta merkittävä luonne muuttuu. Kohteella on rakennushistoriallisia, historiallisia (koulu, sota-aika, muinaisjäänös) ja maisemallisia arvoja.

Lähdetieto ja karttaviite: SRY/EKM, Peruskartta 4121 10

Kohde: Viimolan eli Rautjärven sahan entinen asuntoalue erilliskohteineen (33)

Huom! Ks. selvitysosan 11. artikkeli

Kuvaus: Rautjärven saha toimi vuosina 1947 – 1965. Sahalla oli seudun työllistäjänä, sähkö- ja puhelinverkoston sekä postikulun ja kehittäjänä ja paikkakunnan asutuksen tiivistymisessä suuri merkitys kyseisenä ajanjaksona. Saha paloi vuonna 1965. Tässä yhteydessä kuitenkin säästyivät joitakin rakennetun ympäristön kohteita, jotka ovat säilyneet nykypäivään saakka saha-alueen muuttumisesta huolimatta. Ne olivat alun perin Enso-Gutzeitin omistamia henkilökunnan rakennuksia, joista Viimolassa sijaitsevat yhä: **1)** Tonttila (Viimolantien ja Kokkolantien risteyksen lähistöllä entistä kauppaa vastapäätä), **2)** entinen Kiukaan kauppa (Viimolantien – Kokkolantien risteyksen kiilassa) ja **3)** Virkailijatalo (Kokkolantien varressa sen eteläpuolella), konttori (entisen sahalle kääntyvän tien päässä Jaakkimajoen itäpuolella). Lisäksi lähistöllä on **4)** ns. sahan sepän talo (Kokkolantien varressa sen pohjoispuolella ennen Jaakkimajokea). Rakennukset ovat nykyisin yksityisasuntoja ja pidetty kunnossa. Verrattain pienin muutoksin ne ovat edelleen tunnistettavissa aikakautensa, pääosin 1950-luvun edustajiksi. Saha-alueen konttorirakennus, **5)** on vuodelta 1947, joskaan sen julkisivuasu ei, pihakuurit pois lukien, ilmennä rakentamisajankohtansa tunnuspiirteitä.

Peruste: Sahan asuntoalue ei ole yhtenäinen tai eikä teollisuusaluetta enää ole, mutta rakennuksilla on historiallista merkitystä edustamansa pienteollisen aikakauden rakentamisen erilliskohteina. Ne ovat yhä asuttuina myös osa Viimolan nykyistä pientaajamaa ja sen maisemallista kokonaisuutta.

Lähdetieto ja karttaviiite: HL, PM, ÖrmSRR, Peruskartta 4121 10

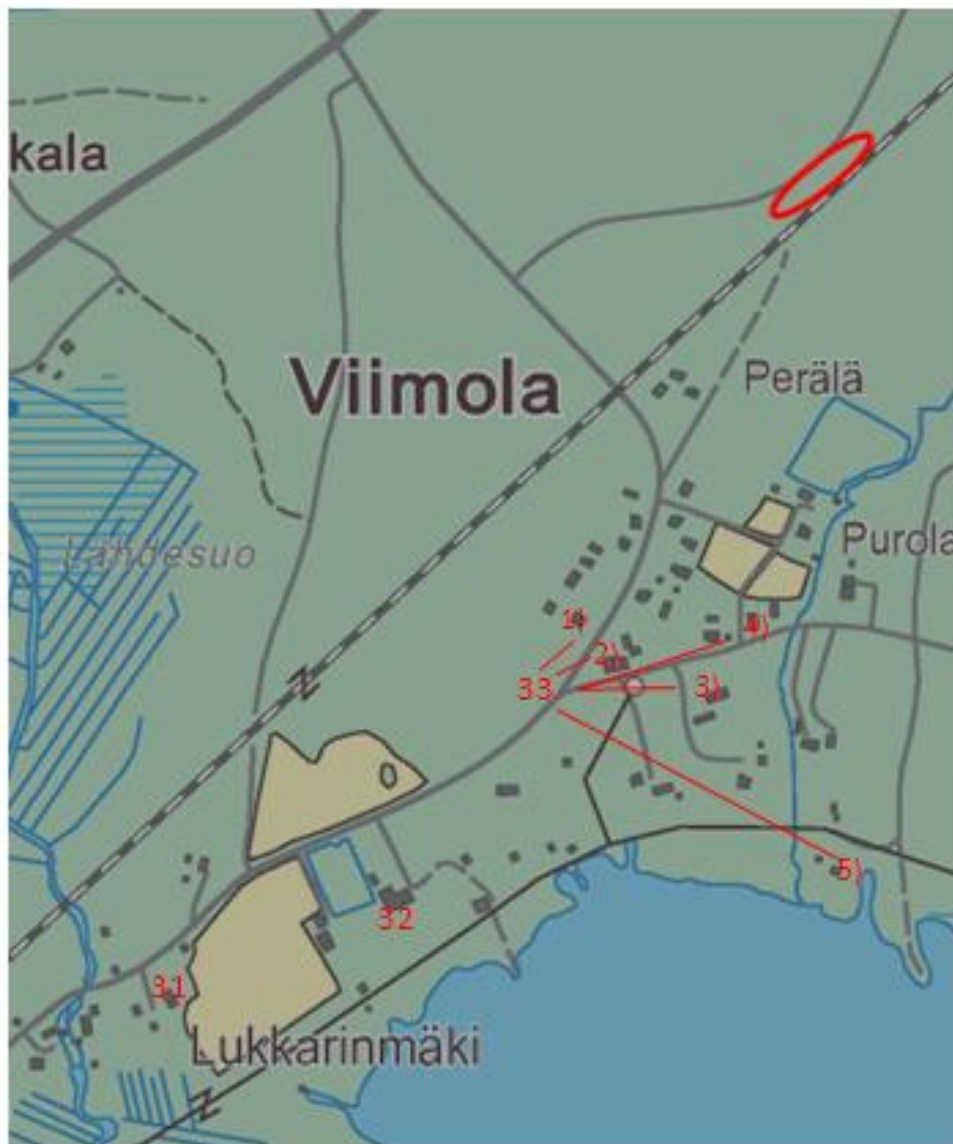

Rakennuskohteiden karttaliitteet:

6. Viimolan alue

- Lukkarinmäki 31
- Entinen Viimolan koulu eli leirikeskus 32
- Viimolan eli Rautjärven sahan entinen asuntoalue erilliskohteineen 33:
 - Tonttila 1)
 - Entinen Virkailijatalo 2)
 - Entinen Kiukaan kauppa 3)
 - Sahan sepän talo 4)
 - Konttorirakennus (saha-alueella) 5)

Viimolan seisakkeen paikka on kuvattu ympyröidyssä rajauksessa (summittainen arvio).

Karttopohja: Maanmittauslaitos / Avointen aineistojen tiedostopalvelu.

Untamo

Kohde: Untamon entisen pysäkin/seisakkeen rakennettu ympäristö (34)

Kuvaus: Kohde sijaitsee Untamon pientaajamassa valtatie kuuden ja rautatieradan välissä Untamojärven länsipuolella. Kulmakunnalle johtaa pieni viitoitettu liittymä valtatieltä Uimolaan kääntyvää tietä vastapäätä. Untamoon on myös selkeämmin opastettu pohjoinen liittymä, mutta se johtaa järven pohjoispuolelle, josta on ko. keskittymään vielä kohtuullinen muutamien kilometrin matka. Untamon laiturivaihde sijoitettiin samannimiseen kylään ja sinne valmistui vuonna 1937 vaatimaton (Thure Hellström) laiturirakennus. Se muutettiin miehittämättömäksi seisakevaihteeksi vuonna 1958 ja seisakkeeksi tavaraliikenteen loppuessa 1966. Liikennepaikka lakkautettiin henkilöliikenteen loppuessa 1968. Laiturirakennus, joka toimi myös asuinrakennuksena (Irja Kauhanen) on purettu. Tiettävästi sen hirret on käytetty kesämökkitarpeiksi Punkaharjulle. Ensimmäinen asuinrakennus paloi sodan aikana. Untamon rakennukset ovat keskittyneet erilleen järven pohjoispuolelle ja entisen seisakkeen ympäristöön. Jälkimmäisessä on nähtävissä yhä hiljentyneen taajaman rakennetta; rakennukset ovat sijoittuneet melko tiheästi radan, Untamontien ja valtatielle johtavan Poikkitien läheisyyteen ja seisakkeella näyttää olleen ratkaiseva vaikutus ympäristön ja tielinjausten jäsentymiseen. Untamossa oli parhaimmillaan kaksi kauppaa, joista toinen oli Rautjärven Osuuskaupan sivuliike (Hermann Kiurulla) ja toinen Hugo Hinkkasen, sittemmin Heikki Revon yksityiskauppa (Oskari Pellisen talon itäpäässä). Myös Holman kauppa toimi täällä hetken aikaa. Ratapihan maisemaan kuului olennaisesti myös radan varren puulaani, jossa oli halkoja, vanerikoivua, propseja ja veistettyjä englanninparruja. Pysäkki oli aikanaan kylän keskus, johon kokoontuttiin vieraita vastaan, tuomaan maitoa, hakemaan postia tai muuten vaan junille. Entinen osuuskaupan talo on jäljellä Untamontien ja Poikkitien kulmassa ja rakennuksista, jotka ovat sijoittuneet radan läheisyyteen, ainakin osa on toimivan pysäkkivaiheen ajalta.

Peruste: Untamon entisen seisakkeen rakennettu ympäristö on esimerkki rautatietoiminnan vaikutuksesta pienten asutus- ja palvelukeskittymien keskittymiseen. Näiltä osin se vertautuu, tosin mittakaavaltaan huomattavasti pienempänä, Rautjärven Asemanseutuun. Untamon pysäkkiajan rakennuskannalla on historiallista arvoa yleisen ja paikallisen rautatiehistorian muistomerkinä.

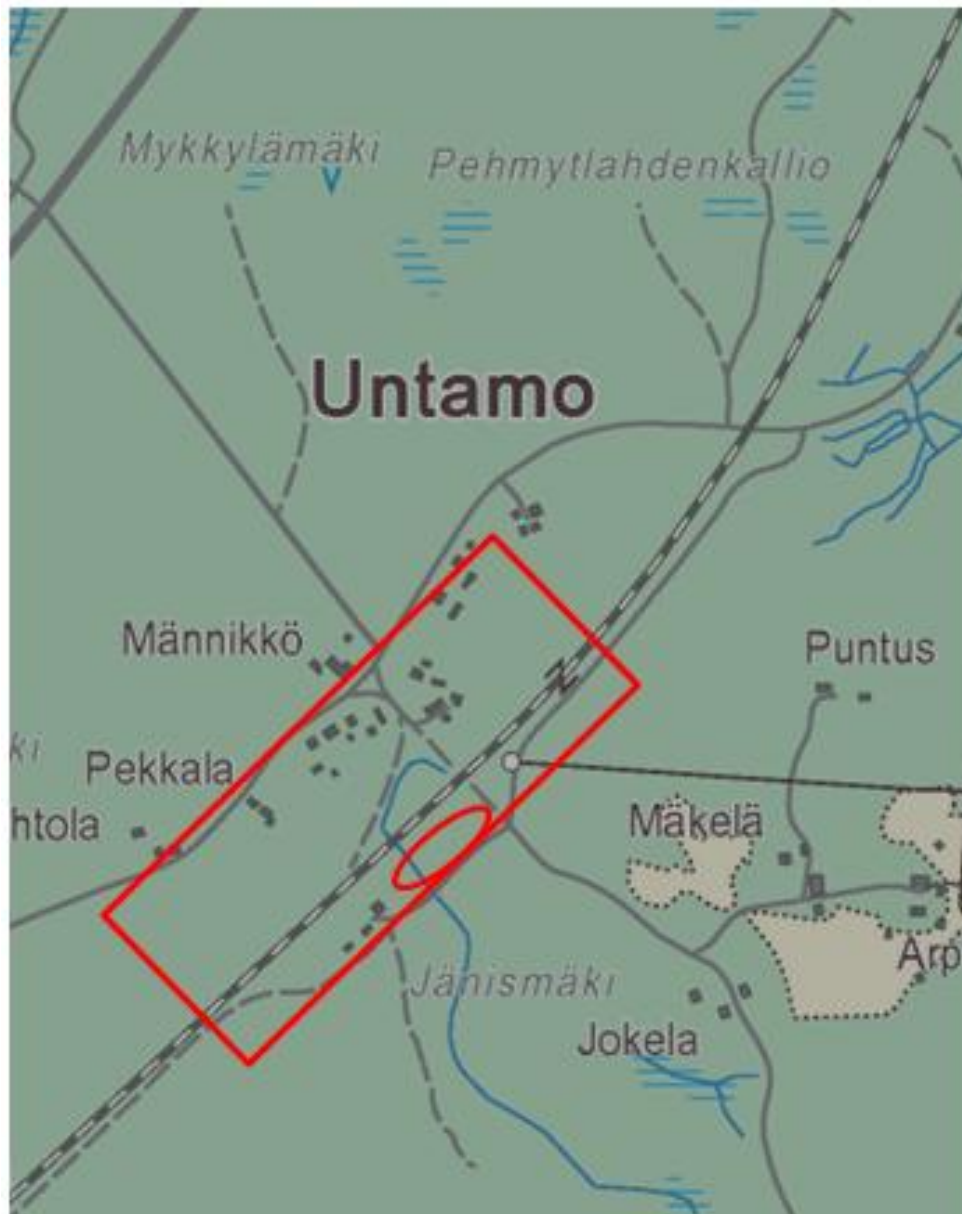
Lähdetieto ja karttaviite: IltRV, ResVau, EKM/ka, HauUU, Peruskartta 4121 10

Rakennuskohteiden karttaliitteet:

7. Untamon alue

Rajauksen sisällä on kuvattu Rautjärven Untamon entisen rautatieseisakkeen lähiympäristö. Joukossa on eri ikäistä rakennuskantaa. Laturivaihde-seisakkeen arvioitu summittainen paikka on kuvattu ympyröidyllä rajauksella.

Karttapohja: Maanmittauslaitos / Avointen aineistojen tiedostopalvelu.

LIITE 3: Henkilöitä

Seuraavassa on esitelty lyhyesti joitain henkilöitä ja persoonallisuuksia, jotka ovat vaikuttaneet Asemanseudulla ja/tai Rautjärven kirkonkylässä tai tämän kulttuurihistoriallisen selvityksen kokonaisalueella. Kriteereinä on pidetty näiden yleistä historiallista merkitystä tai merkitystä paikallisyhteisössään, ammatin, työn tai julkisen toiminnan kautta jäänyttä konkreettista jälkiperintöä tai toisaalta poikkeuksellista, erottuvaa ja aikanaan tunnettua persoonallisuutta, jolla on ollut huomioarvoa kyläyhteisössä. Selvityksessä ei ole ollut mahdollista paneutua tarkemmin henkilöhistorialliseen tutkimukseen, joten yhteenveto on jokseenkin mieli-
valtainen ja epätäydellinen. Myös esiteltyjen henkilöiden perustiedot ovat joiltakin osin puutteellisia tai summittaisia, mutta ainakin osan kohdalta tarkemmin täydennettävissä. Käytetyt lähteet on alla listattu seuraavin lyhentein:

ANT = Anterus eli Pöpötti-Antti (Arne Luumin laatima käsikirjoitus, Kari Luumin hallussa)

Arvo & Johanna/Elsa = Finnish Genealogy Pages (inet)

LohSUKU = Lohikainen, Ulpu (sukututkijat, inet)

MajRR = Majuri, Eero: Ristikirkko ja rautatie (2004)

MarKAU = Marokon Kauhu. Kapteeni Arne Juutilainen (inet).

ÖrmSRR = Örmark, Kauko: Saha Rautjärven rannalla (1987)

GENI = Wulf ”Wuli” Gurevitsch. Geni. A My Heritage Company (sukupuusiivusto, inet).

HäyRSV = Häyhä, Aarre: Rautjärven seurakunnan vaiheet (käsikirjoitus 14.10.1984, Rautjärven kunnanarkisto).

LAP = Lapuan liike. Wikipedia (inet).

MÄN = Mäntsälän kapina. Wikipedia (inet).

NevURAN = Nevalainen, Maija: Uranuurtaja Julius Lundell piti pitäjässä rohtokauppaa ja hoiti ihmisiä 29 vuotta. Rautjärven äskettäin sata vuotta täyttänyt apteekki määrättiin siirtoapteekiksi Myrskylään. Karjala 29.5.2008.

NevVILJ = Nevalainen, Maija: Viljo Ohvo löytää taiteen luonnosta. Etelä-Saimaa 5.8.1991.

PamSEU = Pamaus-seura. Viipurin suomalainen voimakeskus. Seuran perustaminen (inet).

PapRAU = Pappisluettelo – Rautjärvi (Suomen Sukututkimusseura, inet)

RepHIS = Repolan historiaa vuoteen 1939 ja Homasen suvun vaiheita. Kirjoittanut Leo Homanen (inet).

SallÄH = Salomaa, Arvo: Lähetysaarnaaja Yrjö Roiha. Elämänvaiheet ja kirjeitä. Omakustanne. Helsinki 1956.

Taulu790 = Härskensaaren Haikokset, sukutaulu 790 (inet)

YR = Yrjö Roiha. Wikipedia (inet).

Suullisia tiedonantoja:

KL = Kari Luumi

KM = Kaarina Mangström

NM = Niina Mangström

HV = Helinä Varis

JV = Jouko Varis

SS = Sirkku Saarenkylä

Gurevitsch, Wulf ”Fuli t. Wuli” (1.5.1904 Viipuri – 8.11.1983 Helsinki)

”Kurevitsin Fuli” työskenteli vastaavana työnjohtajana Rautjärven aseman taustalla toimineella Mäntytuotteen sahalla 1940- ja 1950-luvuilla. Viipurilaissyntyinen juutalainen, joka puhui huonosti suomea, mutta oli tiettävästi henkilönä helposti lähestyttävä. Gurevitsch (myös Gourevitsch) oli myös menestynyt nyrkkeilijä. Hän voitti kuuluisan Gunnar ”Geebee” Bärlundin ja Suomen raskaansarjan mestaruuden 1930. Rautjärvelle Gourevitsch tuli vuonna 1947.

Lähteet: MajRR, GENI

Hammerman, Johan Erik (kappalaisena 1716 – 1741, k. 1743)

Kymistä kirkkoherran poikana syntynyt Hammerman oli Rautjärven kiistanalainen kappalainen 1700-luvun alkupuolella ja paikallinen (kirkko)historiallinen erikoisuus. Hammermanin (kirjoitusasu Hammarman vaihtelee esim. Ristikirkko ja rautatie -kyläkirjassa) toiminnasta on kirkollisten asiakirjojen perustella jäänyt värikkäitä kuvauksia (mm. kirkkokansan julki-juopottelua, riita-asioita kyläläisten kanssa kappalaisen rakennuksista). Pikkuvihan jälkeen kasakkapartioiden poltettua Rautjärven kirkon vuonna 1741, Hammerman joutui venäläisten vangiksi. Näiden mukana hän joutui Moskovaan joksikin aikaa ja kuoli paluumatkalla 1743.

Lähteet: MajRR, HäyRSV, PapRAU

Jurva, Mikko (13.3.1897 – 31.10.1964)

Mikko Jurva oli tunnettu kirkonkylän osuuskaupan myymälänhoitaja ja yksityiskauppias. Jurva toimi myös mm. kirjastonhoitajana ja otti osaa VPK:n näytelmäkerhon ja palokunnan toimintaan. Osallistui vuoden 1918 sisällissotaan valkoisten puolella. Jurva omisti laajan maa-alueen Rautjärven aseman ympäristössä, josta myi useita maa-aloja tonteiksi ja rakennutti omalla kustannuksellaan tien, mukaansa nimetyn nykyisen Mikonkadun. Kotitalo on säilynyt.

Lähteet: MajRR, KM, NM

Kymäläinen, Henrik (Heikki) (asiakirjatieto vuodelta 1811)

Tiettävästi vanhin asiakirjoista selviävä nykyisen Korjolan kylän (Asemanseudun) asukas. Esiintyy vuonna 1811 käsityöläisluettelossa seppä-talollisen nimikkeellä. Asuinpaikkana oli Korjolanmäen tila Kyrrönmäen pohjoispuolella. Vielä 1850-luvulla tämä on todennäköisesti ollut ainoa Korjolan talo. Kymäläisen sukua on kuitenkin jäljitetty Korjolan paikannimeen yhdistettynä ilmeisesti vuoteen 1746. Kantatilasta on lohkottu useita tontteja Asemanseudulle.

Lähteet: MajRR, LohSUKU

Larkki, Viktor eli ”Larkki-ukko” (1930-luku)

Viktor Larkki muutti kirkonkylään 1930-luvulta ja pois koko paikkakunnalta joitakin aikaa myöhemmin ja työskenteli täällä sekatyömiehenä. Huhut kertoivat miehen olleen ehkä varakas laivanomistaja, mutta menettäneen omaisuutensa. Häntä pidettiin arvoituksellisena ja erikoisuutena aikansa kyläyhteisössä, jossa mitä ilmeisimmin lähes kaikki tunsivat toistensa

taustat läpikotaisin. Larkki-ukkoon liittyy muisti- ja perimätietoa ja mielikuvia, joihin on vaikuttanut osaltaan tämän vaatimattoman asuinmökkin sijainti vilkkaan kirkolle vievän tien varrella ns. Silmsillan lähellä.

Lähteet: MajRR, JV

Lundell, Julius (26.2.1866 Jyväskylä – 19.10.1936)

Lundell oli kirkonkylän apteekkari, joka sai apteekkarioikeuden Rautjärvellä vuonna 1908 ja luopui siitä vähän ennen kuolemaansa 1936. Lundellia pidettiin aikanaan ilmeikkäänä persoonallisuutena: toisaalta äkkipikaisena ja temperamenttisena, mutta myös avuliaana ja ahkerana töissään. Hän hoiti ”lasaretissaan” myös ensiaputoimia ja rajoitetusti jopa lääkärin tehtäviä. Ennen Rautjärvelle saapumista Lundell oli palvellut lukuisissa apteekeissa eri puolilla Suomea ja myös Pietarissa.

Lähteet: MajRR, NevURAN

Läpäperi, Antti I. Anterus, ”Pöpötti-Antti” (1.2.1853 Rautjärvi – 3.3.1932 Rautjärvi)

Kyseessä oli ilmeisesti aikanaan tunnettu, mutta jälkipolville tarkemmin tuntemattomaksi jäävä kyläläinen, josta on tehty paikallinen kirjallinen muistelmä. Se sisältää kuvauksen jokseenkin yksinkertaisen, mutta rauhallisen ja hyväntahtoisen pojan/miehen elämästä kasunomaisine sattumuksineen. Liikanimi johtui omalaatuisesta ”puputtavasta” puhetavasta, johon sekoittui pappilan vaikutteina ”kirjakielen sanoja” ja johon kuului lauseen viimeisen tavun venyttäminen. Tiedetään olleen nuorena Rautjärven pappilassa ja jossain kartanossa töissä. ”Pöpötti-Antti” on haudattu Rautjärven kirkkomaahan, hautamerkkiä ei ole säilynyt.

Lähteet: ANT

Ohvo, Viljo Johannes (Ville) (24.4.1909 Räisälä – 9.7.1992 Imatra)

Viljo Ohvo muistetaan Rautjärvellä monipuolisena kulttuuri- ja kotiseutuihmisenä; hän oli kotiseutuyhdistyksen kunniapuheenjohtaja ja perinnesäntä ja mm. kotiseutumuseoesineistön kokoaja. Ohvo vaikutti myös ruumiinkulttuurin saralla urheilijana ja urheiluohjaajana sekä mm. nuoriso- ja seurakuntatyössä ja kunnan kulttuuri- ja kotiseutulautakunnan puheenjohtajana.

Lähteet: MajRR, NevVILJ

Roiha, Yrjö (5.1.1856 Rautjärvi, Roiha – 4.8.1894 Ambomaa, nyk. Namibia)

Yrjö Roiha oli Rautjärvellä syntynyt lähetyssaarnaajapioneeri. Hän teki elämäntyönsä kahden työkauden ajan vuosina 1883 – 1894 Suomen Lähetysseuran työntekijänä Saksan Lounais-Afrikan Ambomaalla, jossa suomalainen lähetystyö alkoi vuonna 1870. Tätä ennen 1870-luvulla Roiha toimi Rautjärven seurakunnassa koulumestarina, nuorena kirkollisena opettajana. Tuohon aikaan harvinaiselle suuntautumiselle lähetystyöhön näyttää olleen jonkinlaisia juuria ja vaikutteita pitäjän seurakuntatyössä 1800-luvun lopulla. Roihaa voidaan pitää yhtenä suomalaisen lähetystyön uranuurtajana, jonka elämään liittyi myös epäonnea ja vastoinkäymi-

siä (mm. vaimo Greta Bexar-Roihan kuolema, avioliiton ulkopuoliset suhteet ym.). Roihan kirjeitä on säilynyt ja hänen elämästään on koostettu pienoiselämäkerta sekä paikallista tekoa oleva laulunäytelmä, joka on esitetty Roihan synnyinkylässä vuonna 2006 tämän syntymän 150-vuotisjuhlavuotena.

Lähteet: YR, SalLÄH

Salomaa, Arvo Edvard (30.11.1885 Viipuri mlk – 20.2.1961 Helsinki)

Roihan ohella toinen, etenkin paikallisesti merkittävä kirkollinen vaikuttaja myöhempänä aikana. Rautjärvellä oli rovasti Arvo Salomaa (ent. Skogster). Hän toimi kirkkoherrana Rautjärvellä ensin vuosina 1913 – 1915, toisena pappina vuodet 1920 – 1928 ja uudelleen kirkkoherrana 1932 – 1955. Salomaa teki pitkän päivätyön seurakunnassaan ja tuli ilmeisen tutuksi seurakuntalaisilleen. Hänen muistetaan mm. käyneen talvisodan taistelujen aikana Kollaalla rautjärveläisiä rintamamiehiä tukemassa ja jopa vierailleen henkilökohtaisesti jokaisen rautjärveläisen evakon luona.

Lähteet: Arvo & Johanna/Elsa, MajRR, KL

Sario, Walde (1888 – 1952)

Johtaja, konsuli Walde Sario oli Rautjärven sahan (1947 – 1965) perustaja. Tätä vaihetta ennen hän oli omistanut Akkavaaran sahan Lumivaarassa, joka jäi sotien jälkeen rajan taa. Sitten Sario rakensi sahan Vihtariin Heinävedelle, mutta osti jo pian tämän jälkeen Miетtilän sahan Rautjärveltä. Hän kuitenkin luopui sahasta jo vuonna 1950 heikentyneen terveytensä ja talousvaikeuksien takia ja omistajanvaihdosjärjestelyjen jälkeen saha päättyi lopulta Enso-Gutzeitille vuonna 1955. Sarion menneisyyteen ennen saha-aikoja kuului kansallisen tason oikeistoradikalismi. Hänet on luettu Lapuan liikkeen johtoon Vihtori Kosolan, K.M. Walleniuksen ja eräiden muiden rinnalla. Sario oli myös yksi Mäntsälän kapinan osanottajista vuonna 1932. Kapinan aikaan 44-vuotias Sario saapui johtoseurueessa Kosolan ja Iivari Koiviston kanssa Hausjärven Oittiin resiinalla. Vuonna 1918 heimosotien ja Venäjän sisällissodan aikaan Sario osallistui vänrikkinä Repolan suojelutoimiin rajavartiostoilaiden komentajana Itä-Karjalassa. Hän toimi myös aluksi Repolan valtuuston puheenjohtajana. Walde Sario oli vuorollaan suomenmielisten liikemiesten vuonna 1891 perustaman viipurilaisen teollisuuden- ja liikkeenharjoittajien Pamaus-seuran puheenjohtaja.

Lähteet: ÖrmSRR, LAP, MÄN, RepHIS, PamSEU

Varis, Emil (9.9.1909 Ruokolahti – 25.7.1994 Rautjärvi)

Emil Varis muutti Rautjärvelle 1940-luvulla sotien jälkeen Rautjärven sahalle töihin. Hän oli kotoisin naapurista Ruokolahdelta. Kotitalo on yhä olemassa Asemanseudulla radan takana Ratakadulla. Varis oli talvisodassa Kollaalla kuuluisan ”Marokon kauhun” eli Aarne Juutilaisen lähetti, jota tämä kutsui nimityksellä ”linnunpoika”. Varis mm. satoi kerran tämän käden, johon oli osunut kranaatin sirpale. Tunnettiin ilmeisesti myös nimellä ”Lintu-Eemeli”.

Lähteet: SS, MarKAU, KL

LIITE 4: Asemanseudun messupäivän 31.8.2013 haastattelujen referaatit

Hienonen, Eeva

asemapäällikön tehtävät:

- tarkoin määritellyt, hierarkkiset muiden toimijoiden kanssa
- työaika alkoi klo 6
- postin /lehtien haku junasta, ei kuulunut junanlähettäjälle
- vaihteen vaihtaminen resiinaa apuna käyttäen,
- junan ohjaaminen sivuraiteelle moneen kertaan päivässä

rakennukset:

- asemakonttorin kanssa samassa rakennuksessa myös posti, johon käynti asemarakennuksen sisältä
 - postille kuului lehtien ja postin lajittelu -> posti jaettiin asemahallissa
- asemarakennuksessa asui asemapäällikkö
- asemarakennuksen vieressä paritalo, jossa omat pesutilat ja sauna
- autotalli "autovaja" (palokunnan autoille rakennettu)
- navetta, jota käytettiin myös junassa tulevan karjan lyhytaikaiseen säilytykseen
- erillinen sauna ja pesutupa
- rautatiekioski
 - lehtiä, kortteja, paperitavaraa
 - kuvalehtiä, kirjoja

Varis, Tuula

asema leikkipaikkana:

- puistoalue, jossa paljon penkkejä
- junaradalla leikkimistä
- luukku radalla, jonka sisällä pojat kävivät, jonkinlainen suoja
- iltaisin klo 23 viimeinen juna, sitä kuunneltiin sängyssä

rakennuksia:

- kioski, jossa myytiin tupakkaa, karkkia, lehtiä, lopetti 60-luvulla
- Turkin talo, Suomen talo -> kolmikulmio
- uimaranta "Jurvan ranta" Helisevän joella Mikko Turkin mailla Livastin kohdalla
- Turkin kohdalla sillan alla käytävä (jonkinlainen suoja sota-aikana??)
- kirjakauppa
- kauppa Osuusliike
- apteekki ja siinä ulkorakennus
- kuppila kulmauksessa
- vuokratalo apteekin ja kuppilan välissä -> Muistola
- kampaamo alakerrassa
- tanssilava urheilukentän vieressä
- villakarstaamo
- luistinrata tulilammella, jossa 5m hyppytorni kesällä käytössä, samoin 25 m rata uintia varten
- 2 sahaa

Varis, Helinä ja Varis, Jouko

käsityöläisammattaja asemaseudulla:

- satulaseppä Juha Turkia
- suutari Matti Kiuru
- suutari Paajanen

radan rakennus -37

- palveluja alkoi tulla
 - kahvila
 - sahojen toiminta
 - Viimolan puuliike
 - Hännikäisen saha
 - Arne Siisiäisen saha
 - majoitustoiminta (radantekijät)

rakennuksia:

- Rautjärven Osuusliike
- Holman kauppa
- Pajarin kauppa
- säästöpankki Muistolan talossa
- satulaseppän talo
- asemapäälliköllä navetta
- autovaja
- kellari
- aggregaatti alueella, valoja?
- posti asemarakennuksessa
- 2-perheen asuinrakennus asema-alueella
- ”insinöörirakennus” asema-alueella
- kipsa

sodan aikaisia muistikuvia:

- arktus osuusliikkeen talossa alakerrassa
- ”peltitaivas” joulupäivänä -> venäläisten pommikoneet lensivät Venäjälle päin kirkon yli tai-vas mustanaan joulupäivänä joulukirkon loppumisen aikaan
- asemamies tai Martikainen hakkasivat rataa ilmahälytyksen merkiksi
- junat ajettiin metsäiselle taipaleelle pois asemalta hälytyksen aikana
- ilmahälytyksen tullen myös radan alla oli sirpalesuoja, johon kerääntyi
- sotavankien säilytys varastolla osuuskaupan tiloissa Kipsan kohdalla
- kaksikielisen vangin kohtalo -> haudattuna Livastin mäelle

Wahlroos, Riitta-Liisa

Pitäjätuvan käyttö:

- kirkon remontin aikana rippikoulupaikkana
- kirjastona
- Inkeriläisten majoituspaikkana useampana vuonna

Muistoja tai tarinoita, joita kuullut äidiltään tai tädiltään, jotka tulivat evakkoon tänne

- evakkoon tulivat kävellen ja lehmien kanssa
- vainajien pesupaikka -> kylän naiset pesivät ja arkuttivat sotavainajat
- Rautjärven muikut olivat suuria ja hyviä (tarjoiltiin ruokana Länsi-Suomen sukulaisille)

LIITE 5: Aineistoluettelo

Kirjallisuutta (vrt. myös taustaselvityksiä):

- Europaeus, Mikko: Hiitolanjoki – latvavesiltä Laatokalle. Tammerprint Oy. Tampere 2012.
- Hautakangas, Marja: Untamo unissain. Muistumia 50-luvulta.
- Iltanen, Jussi: Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat. Karttakeskus. Helsinki 2009.
- Jääsken kihlakunnan historia. Osat I-III.
- Kotiseutumme Rautjärvi, Ruokolahti. Pohjoismainen kirjatuotanto. [Tuuri] 2006.
- Laine, Sirkka (toim.): Muistoja Rautjärveltä. Kirjoituskilpailun satoa. Helsinki 2003.
- Lempiäinen, Teuvo: Juuret kaskimaitten mullassa – Rautjärven Lempiäiset.
Lempiäisten sukuseura 2007.
Rautjärven Lääperit. Lääperin sukuseura ry 2010.
- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkonkylän ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. [Simpele, Rautjärven kunta] 1996.
- Matikka, Laina: Matkan varrelta. Imatra 1987.
Vaivaiskoivu. Imatra 1989.
Hämärän linnut. Runoja. Imatra 1991.
- Paappa, Eero & Ropponen, Jyri: Jääsken kihlakunnan historia III 1860 – 1980. Pieksämäki 1992.
- Pajari, Kyösti: Jot sil viisii. Murrepakinoita. [Lappeenranta] 1996.
- Ronimus, J.V.: Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Yliopistollinen väitöskirja. Joensuu 1906.
- Sahla, Seppo: Rautjärven koululaitos 1887 – 1987. [Rautjärvi, Rautjärven kunta, Imatra] 1987.
- Salomaa, Arvo: Lähetysaarnaaja Yrjö Roiha. Elämänvaiheet ja kirjeitä. Omakustanne. Helsinki 1956.
- Siitonen, Sulo (toim): Postin kehitys Ruokolahdella. Ruokolahden kotiseutulukemisto VI. Ruokolahti-seura. Imatra 1997.
- Syrjö, Veli-Matti: Jääsken kihlakunnan historia II. Vuodesta 1700 1860-luvulle. Helsinki 1976.

Tiussa, Unto: Rautjärven Kokkolan kylän historiaa. Tutkinut, koostanut ja kirjoittanut Unto Tiussa Rautjärven Kokkolan kylästä 1990-luvulla. Esipuhe Kaarina Tiussa. Imatra 2010.

Vahter, Tyyni: Muistitietoa Rautjärven vedentakaisten kirkkomatkoista. Viipurilaisen osakunnan julkaisu Kaukomieli VII 1935. Viipuri 1935.

Vilkko, Jaakko sekä työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena & Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä, kotikyläni. Lappeenranta 1995.

Vilksa, M.: Parikkalan historia, I osa. Käkisalmi 1926.

Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I. Vuoteen 1700. Imatra 1957.

Örmark, Kauko: KoRoHoRo Kannaksella. Kranaatinheitinkomppania 13./JR jatkosodassa ja rintamayhteisönä.

Markku, korohoromies. Sotapäiväkirja 1943 – 1944. [Lappeenranta] 1990.

Rahtu Rautjärven historiaa. [Rautjärvi] 2001.

Repo-suvun asuinpaikka Rautjärvellä. [Lappeenranta] 2008.

Saha Rautjärven rannalla. Enso Gutzeit Oy:n Rautjärven saha 1955 – 1965. [Helsinki] 1987.

(Tekijällä yhteensä 17 julkaisunimikettä)

Arkistoaineistoja:

Digitaaliarkisto:

Yhteensä 33 hakukohdetta sekalaista aineistoa eri arkistonmuodostajilta:

- Maanmittaushallituksen ja Viipurin kuvernementin kartta-aineistoa
- Ratahallintokeskuksen aineistoa (mm. rakennuspiirustukset Rautjärven aseman rakennuskohteista)
- Viipurin läänin henkikirjoja 1875 – 1925
- Sisäasiainministeriön vahvistamaa heraldista vaakuna-aineistoa

Etelä-Karjalan museo / rakennustutkimus / Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo / Kohdeinventointilomakkeet:

- Hannin myllytontti 1/2-2/2
- Huugola
- Lukkarinmäki (Viimola) 1/2
- Lukkarinmäki (Viimola) 2/2
- Seurakuntakoti (Ylä-Pappila)
- Pitäjätupa
- Rantala
- Rautjärven kirkko
- Tuulela
- Viimolan leirikeskus (entinen Rautjärven koulu), Valola

- Lisäksi inventointeihin liittyvää oheismateriaalia, esim. Viimolan leirikeskusten päärakennus. Purkamista vastustava allekirjoittajien adressi Rautjärven kunnalle 9.7.2001. Etelä-Karjalan museo / rakennustutkimus / kohdeinventointilomakkeet / Viimolan koulu.

Arkistolaitoksen Astia-verkkopalvelun ja Vakka-arkistotietokannan kautta Rautjärven ha-
kuosumia noin 918, joista aineistoa seuraavasti:

Kansallisarkisto, esim.:

- Oikeuskollegion arkiston Savonlinnan tuomiokunnan Ruokolahden ja Rautjärven käräjätapauksia (todennäköisesti kärjäpöytäkirjoja ym.) 1700-luvulta alkaen
- Maanmittaushallituksen kartta-aineistoa (vrt. Digitaaliarkisto sekä runsaasti mm. tilojen lohkomiseen ja halkomiseen liittyviä kartta-aineistoa, isojaon karttoja, jakoasiakirjoja, pyykkiselityksiä yms.)
- Vaivaishoidon tarkastajan aineistoa (1905 – 1911)
- Valtiokonttorin korvausasiatoimiston diaarien maksukortteja vuodelta 1940
- Uudempaa kunnallis- ja verobyrokrattista aineistoa

Mikkelin maakunta-arkistossa, esim.:

Kymen vesi- ja ympäristöpiirin arkisto. Sarja: Kanavat ja kulkuväylät/ Lauttausasiat/ Vesilaitokset 1860–1975. Vihkot 31–33.

Kymen tie- ja vesirakennuspiiri/ Kymen tie- ja vesirakennuspiirin arkisto/ Kanavat ja kulkuväylät - Lauttausasiat – Vesilaitokset

- Helisevänjoki lisävesineen, Rautjärvi, Kirvu, Räisälä (1860–1975)
- Hanninkoski, Helisevänjoki, Rautjärvi (1860–1975)
- Huuhaankoski, Helisevänjoki, Rautjärvi (1860–1975)
- Venevalkamakoski, Helisevänjoki, Kirvu (1860–1975)
- Kivikoski, Helisevänjoki, Kuopiola, Ruokolahti (1860–1975)
- Myllymäenkoski, Helisevänkoski, Tietävälä, Kirvu (1860–1975)
- Pitkälampi, Helisevänjoki, Kirvu (1860–1975)
- Helisevänjoki, Rautjärvi, Ruokolahti, Jääski, Kirvu (1860–1975)

Rautjärven kunnanarkisto, esim.:

- Historiikit (kunnan virkamiesten ja luottamushenkilöiden laatimia käsikirjoituksia)
- Leikekirjat (kunnallishallinnollisia asioita koskevia lehtileikkeitä vuosilta 1980-luvulta 1990-luvulle)
- Esitteet (kunnalliset matkailu- ym. esitteet)
- Puheita, esitelmiä, muistelmia
- Joitakin audiovisuaalisia tallenteita (kelanauhoja ja esim. VHS-kuntavideo vuodelta 1996)

Lisäksi Miettälän Kuntalan aineisto, sisältää mm. henkikirjoja 1950-luvulta, aineisto on ollut tämän aineistoluettelon kokoamisen aikana selvitys- ja siirtovaiheessa (vastuuhenkilö Rautjärven kunnan tietohallintosihteeri Päivi Kujantola-Nupponen)

Internet-sivustoja (vrt. myös taustaselvityksiä ja karttoja):

Finnish genealogy pages / Arvo & Johanna/Elsa:

http://personal.inet.fi/surf/finnish-genealogy-pages/index_mnn3_nmmnna851.html

Haikosen sukuseuran kotisivut. <http://www.haikonen.info/sukukirja100/t790.htm>

Kantapuu-museotietokanta. <http://www.kantapuu.fi/>

Kemppinen Anssi: Kartonki taivuttaa Rautjärveä. Rautjärvellä on syntynyt tänä vuonna vain 12 lasta. Väki vähenee, kun työtä ei riitä kaikille. Imatran Kaukopäässä käy töissä satakunta rautjärveläistä. Etelä-Saimaa -artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 26.9.2010.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=13901>

Rautjärven kansallispukua koristaa verkapäähine. Rautjärven emännänpuvun puseron väri saatiin aikoinaan paisukarveesta. Etelä-Saimaa -artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 12.11.2010.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=13909>

Asemanseudulle kaivataan kauppaa ja maksuautomaattia. Kunta aikoo selvittää ja parantaa Rautjärven Asemanseudun vetovoimaisuutta. Etelä-Saimaa -artikkelitietokanta. Tallennuspäivä 7.1.2011.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=14473>

Kirkkoveneen historia. Sulkavan Vene Oy / historia.

<http://www.sulkavanvene.fi/historia.php>

Kurkijoki Vatjan viidenneksen verokirjassa. Laatinut Tero Vehviläinen 01.07.2008. (HTML-muunnos Mauri Rastas 21.08.2008 / 05.07.2008)

Lapuan liike. Wikipedia. http://fi.wikipedia.org/wiki/Lapuan_liike

Leskinen, Ilpo: Arvokkaat kulttuuriympäristöt vähentyneet Etelä-Karjalassa. Museoviraston uudella tärkeiden kulttuuriympäristöjen listalla on vähemmän eteläkarjalaisia kohteita kuin vuoden 1993 luettelossa. Mälkiän asuin alue ja Sarajärventie on noteerattu kansalliselle tasolle. Etelä-Saimaa-artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 23.12.2009.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=12430>

Lohikainen, Ulpu (sukututkijat, SukuWiki).

[http://suku.genealogia.fi/sukuwiki/index.php/Lohikainen,_Ulpu_-__\(sukututkijat\)](http://suku.genealogia.fi/sukuwiki/index.php/Lohikainen,_Ulpu_-__(sukututkijat))

Marokon Kahu. Kapteeni Aarne Juutilainen. Teksti: Robert Brantberg 2007, 2009.

<http://kotisivu.suomi.net/brantberg/Juutilainen%20Aarne.htm>

Muistutus: Vapo Oy:n Paljasuon turvetuotantoalueen ympäristöluvan lupamääräysten tarkistaminen, Rautjärvi ja Ruokolhti. Etelä-Karjalan luonnonsuojelupiiri / Tiedotus 4.5.2011.
<http://www.sll.fi/etela-karjala/tiedotus/04052011>

Museovirasto / Muinaisjäännösrekisteri / Rautjärvi: 689010006 Valola, asuinpaikat.
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=mjreki&taulu=T_KO HDE&tunnus=689010006

Mäntsälän kapina. Wikipedia. http://fi.wikipedia.org/wiki/M%C3%A4nts%C3%A4n_kapina

Niskapietilän alueen kylät: Kaakkois-Suomen metsätilat OY LKV/ Myytävät kohteet/ Tontit.
http://www.mhy.fi/ksmt/myytavat_kohteet/tontit/haja_asutus/kylaesittely/fi_FI/niskapietila/

Palvelukoti Muistola Oy. <http://www.muistola.fi/>

Pappisluettelo – Rautjärvi:

<http://hiski.genealogia.fi/seurakunnat/srk?CMD=PRIESTS&ID=448&TYPE=HTML&LANG=FI>

Rautjärven kotiseutuyhdistys: Pitäjätupa

<http://yhdistykset.ekarjala.fi/rautkoti/tupa.html>

Rautjärven kunta / kunnanhallituksen pöytäkirja 18/2009.

(PDF, löytyy internetistä ko. hakunimekkeellä)

Rautjärven kirkko. Wikipedia. http://fi.wikipedia.org/wiki/Rautj%C3%A4rven_kirkko

Repolan historiaa vuoteen 1939 ja Homasen suvun vaiheita. Kirjoittanut Leo Homanen.

http://www.repola-seura.org/kyla/Historiikki_Netti_Suo.pdf

Ruokolahden kirkko. Wikipedia. http://fi.wikipedia.org/wiki/Ruokolahden_kirkko

Senaatti-kiinteistöt myy uuden erän rautatiekiinteistöjä – myyntiin tulossa noin 80 kiinteistöä eri puolilta Suomea. 30.1.2009. Resiina-lehti / Artikkelit / Rautatieuutiset 2009.

<http://www.resiinalehti.fi/artikkeli/>

Suomen Kansan Vanhat Runot (SKVR) -tietokanta. Suomen Kansan Vanhat Runot sähköisessä muodossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://dbgw.finlit.fi/skvr/>

Teollisuuden ja liikkeenharjoittajain Seura Pamaus ry / Seura / Historia / Pamaus-Seura, Viipurin suomalainen voimakeskus – Seuran Perustaminen.

<http://www.pamaus.fi/seura/web/index.php/seura/historia?showall=&start=2>

Valtatie 6. http://fi.wikipedia.org/wiki/Valtatie_6

Vento, Päivi: Kylätoimikunta on Asemanseudun uupumaton äänitorvi kuntaan päin. Etelä-Karjalan vuoden kylä on Rautjärven Asemanseutu. Taajama on Rautjärven toiseksi suurin kylä. Kylän tyhjät talot viedään käsistä ja tulevaisuus näyttää valoisalta. Etelä-Saimaan artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 3.4.2005.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=3520>

Mahdollisuuksia ja johdatusta. Etelä-Saimaan artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 12.2.2006. <http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=5157>

Rautjärven kylämessuilla tuoksu lauantaina painotuore kyläkirja. Veikko Päivisestä aineiston hankkiminen oli nautinnollista puuhaa.

Etelä-Saimaa -artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 26.8.2004.
<http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=2448>

Rautjärven Asemanseutu vireytyy yhä. Leikkikenttä ja skeittirata toteutettavissa. Kylätupa jäänee haaveeksi. Etelä-Saimaa -artikkelitietokanta. Julkaisupäivä 3.4.2005. <http://www2.lappeenranta.fi/lehtitietokanta/artikkeli.php?id=1568>

Verta, Mikko: Kirvun sahat ja myllyt. Pitäjä pitäjältä – Kirvu. Karjalan N:o 13 1971 Liite 15.
<http://www.luovutettukarjala.fi/pitajat/pitajaliitteet/kirvu.pdf>

Wuff (Wuli) Gurevitsch. Geni. A My Heritage Company.
<http://www.geni.com/people/Wulf-Wuli-Gurevitsch/6000000007582115877>

Yrjö Roiha. http://fi.wikipedia.org/wiki/Yrj%C3%B6_Roiha

Lehtiartikkeleita (vrt. myös internet-sivustoja):

[Anne]: Kirkkoon veneellä ja jalkaisin: Torsansalolaiset tutustuivat vuosisataiseen kirkkotiehen. Kaakkoisseutu 21.6.1990.

A.N.: Helisevänjoen syntyä ja muutoksia selvitettiin. Kiinnostava tilaisuus vapaa-aikatalolla. Kaakkoisseutu 14.4.1989.

Asemanseutu on kuudentoista kylän palvelukeskus. Kaakkoisseutu 17.9.1993.

E.L.: Kauko Örmärkin kirjat kertovat työstä ja sodasta. Kaakkoisseutu 13.9.1991.

Hakulinen, Matti: Helisevänjoki: viikinkiajan kevyen liikenteen väylä Laatokalta Saimaalle? Museoviesti. Etelä-Karjalan maakuntamuseon tiedotuslehti 2013.

Hämäläinen, Sirkka: Hannin mylly jauha yhä. Vielä kuuluu kivien kolke. Etelä-Saimaa 20.4.1990.

Kivikauden ihmiset liikkuneet Rautjärvellä luultua enemmän. Muinaisjäänneinventointi toi uutta tietoa. Kaakkoisseutu 21.11.1997.

Kunnanhallitus jättäisi museon korjauksen sikseen. Tiloja etsitään nyt Mietttilästä. Kaakkoisseutu 21.11.1997.

Kuulijat poissa itärajaluennolta. Kotiseutuihmiset puuttuvat Rautjärveltä? Kaakkoisseutu 24.9.1996.

Luukkanen Erik: Väärät saappaat veivät kuolemaan. Kenttäsaairaala, kenttöikeus, Kaukopartiomiesten tukikohta, desanttien hautauspaikka, lentäjän hauta. Parikkalan Sanomat 5.11.2012.

Mietttiläläiset tallensivat kylänsä maineikkaan historian kirjaksi. Rautjärven ensimmäinen kyläkirja. Kaakkoisseutu 6.6.1995.

Nevalainen, Maija: Uranuurtaja Julius Lundell piti pitäjässä rohtokauppaa ja hoiti ihmisiä 29 vuotta. Rautjärven äskettäin sata vuotta täyttänyt apteekki määrättiin siirtoapteekiksi Myrskylään. Karjala 29.5.2008.

Nevalainen, Maija: Viljo Ohvo löytää taiteen luonnosta. Etelä-Saimaa 5.8.1991.

Nurmijärven saaresta löydettiin kalliomaalaus. Kaakkoisseutu 5.9.1997.

Opettaja ja oppilaat muistelivat kouluaikojaan Viimolassa. Viimolan koulu on osa suomalaista rakennus- ja kulttuurihistoriaa. Kaakkoisseutu 27.3.2002

Rautjärvellä kerätään tietoa rakennuksista. Museon inventoijat liikkeellä. Kaakkoisseutu 11.6.1996

Rautjärven murre on nyt kirjanakin. ”Jot sil viisii.” Kaakkoisseutu 20.12.1996.

Rautjärven museot kertovat rajaseudun historiasta. Kesä-Kaakkoisseutu N:o 39 – 13.

Suhonen Rauli: Helisevänjoki peilaa kyläläisten historiaa. Ylä-Vuoksi 16.4.1989.

Suomalainen asutus ylitti Pähkinäsaaren rauhan rajan Torsanvuoren ja Haukkavuoren välillä. Keskiajan valtapolitiikka kosketti näitä tienoita. Kaakkoisseutu 27.9.1996.

Tarvaskari, Niina: Viimolan leirikeskus muuttuu hiljaa Kultamaaksi. Purkupäätöstä rakennukselle oli jo haettu. Uutis-Vuoksi 26.9.2002.

Tyrkkö; Jukka: Pajarin poikien tie Rautjärveltä Rajajoelle I. Taistelutoimet menetetyillä alueilla.. Kansa taisteli -artikkelin nrosta 6/1977. Sivut 196-199.

Veijalainen, Matti: Rautjärven Hallilanmäki sai sotamuistomerkin. Etelä-Saimaa 16.9.2013.

Vento, Päivi: Rautjärven seurakunnan purkusuunnitelmat vastatuulella. Etelä-Saimaa 21.2.2002.

Taustaselvityksiä:

Asemanseudun osayleiskaava. Kaavaselostus 9.3.2004. (Simpele-Änkilä, Laikon ja Asemanseudun oyk). Rautjärven kunta.

Etelä-Karjalan maakuntakaava. Etelä-Karjalan liitto.

<http://kanava.etela-karjala.fi/Kiinteasivu.asp?KiinteasivuID=14060&NakymaID=513>

Häyhä, Aarre: Rautjärven seurakunnan vaiheet. Käsikirjoitus 14.10.1984. Säilytteillä Rautjärven kunnanarkistossa.

Kaakkois-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelma Vuoksen vesienhoitoalueelle vuosille 2010–2015. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 1/2010.

Visa Niittyniemi, Marja Kauppi, Taina Ihaksi, Jukka Höytämö, Pekka Ojanen.

<http://www.doria.fi/handle/10024/87567>

Kähtävä-Marttinen, Minna: Rautjärven kunnan arkeologinen inventointi 1007. Museovirasto.

Paljasuon turvetuotantoalueen ympäristöluvan lupamääräysten tarkistaminen: Rautjärvi, Ruokolahti. Etelä-Suomen Aluehallintoviraston päätös Nro 243/2011/4 Dnro ESA-VI/12/04.08/2011. Annettu julkipanon jälkeen 23.11.2011.
www.avi.fi/documents/.../esavi_paatos_243_2011_4-2011-11-23.pdf

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Museovirasto & Ympäristöministeriö. Helsinki 1993.

Rautjärven Asemanseudun vetovoimasuunnitelma -hanke 1.6.2012 – 31.12.2013:

- Tietoa hankkeesta (http://www.rautjarvi.fi/Ajankohtaista/Asemanseudun_vetovoimasuunnitelma)
- Ajankohtaista: Asemanseudun bussipysäkki, Asemanseudun kyläelokuvan traileri (http://www.rautjarvi.fi/Ajankohtaista/Asemanseudun_vetovoimasuunnitelma/Ajankohtaista)
- 2.2.2012 asukastilaisuudessa esille nousseet asiat (www.rautjarvi.fi/Asemanseudun_vetovoimasuunnitelma/Tietoa_hankkeesta/PDF)
- Hankesuunnitelma Rautjärven Asemanseudun vetovoimasuunnitelma -hanke 1.6.2012 –31.12.2013 (www.rautjarvi.fi/Asemanseudun_vetovoimasuunnitelma/Tietoa_hankkeesta/PDF)
- Vetovoimasuunnitelman lähtökohtia 2.3.2012 (www.rautjarvi.fi/Asemanseudun_vetovoimasuunnitelma/Tietoa_hankkeesta/PDF)

Rautjärven Asemanseudun liikenneselvitys. Rautjärven kunta. FCG Suunnittelu ja Tekniikka Oy. 19.04.2013. Selostus.

Rautjärven kunnan rakennustarkastajan päätös Rautjärven seurakunnalle 1.10.2001 Viimolan leirikeskuksen purkamista koskevassa ilmoituksessa. (Sisältää mm. otteen Etelä-Karjalan museon lausunnosta). Etelä-Karjalan museo / rakennustutkimus / Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo / Kohdeinventointilomakkeet: Viimolan leirikeskus (entinen Rautjärven koulu), Valola.

Rautjärven kunnassa sijaitsevan Rautjärven Asemaseudun kylätoiminta-alueen Asemanseutu, Kirkonkylä, Kurrosenkylä, Partila, Kopsala, Kokkola, Viimola, Simolanmäki, Kalpiala, Untamo, Uimola ja Pirhola kyläsuunnitelma 2004. Koutasorvi-hanke.

Rautjärven Pitäjätuvan kunnostuksesta. Etelä-Karjalan museon rakennustutkimuksen vs. amanuenssi Tellervo Saukoniemen lausunto Rautjärven kunnan sivistystoimenjohtaja Eila Toppiselle 20.9.2004.

Rautjärven rantayleiskaavan muutos: Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja muinaisjäännökset. Rautjärven rantayleiskaavamuutosta ja laajennusta varten tekemä maastointointi kulttuurihistoriallisten rakennusten selvittämiseksi. Liite 7. Ramboll Finland Oy. http://projektit.ramboll.fi/kaavoitus/rautjarven_rantayleiskaava/aineisto/kaavaehdotus3/Selostus/Liitteet/LIITE-7-Kulttuurikohteet.pdf

Rautjärven rantayleiskaavan muutos ja laajennus. Kaavaselostus. 12.11.2010. Ramboll Finland Oy. (PDF, löytyy internetistä ko. hakunimikkeellä)

Rautjärven rantayleiskaavan muutos ja laajennus. Kaavaselostus. 11.5.2011. Ramboll Finland Oy. (PDF, löytyy internetistä ko. hakunimikkeellä)

Selvitys Torsa-, Silamus-, Helisevänjokien sekä Nurmijärven vesireitin melontamahdollisuuksista. Lisäksi vielä Hiitolanjoen loppuosan melonta. Kimmo Karjalainen. Suomenniemi 8.10.2009. (Word-tiedosto, Etelä-Karjalan virkistysalueesäätö)

Tasoristeysselvitys: Riihimäki - Kouvola välillä Mankala - Kouvola, Kouvola - Pieksämäki välillä Kouvola - Voikoski, Kouvola - Joensuu välillä Luumäki - Saari. Kaakkois-Suomen tiepiiri/Kouvolan ratapiiri. Kouvola 1994.

Vesistöjen käyttökelpoisuusluokitus 2000–2003. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. [25.8.2013, Ympäristöhallinnon uudistuksen takia verkkosivu ei ole saatavilla]

Voimakkaasti muutetuksi nimeäminen ja hydro-morfologisia olosuhteita parantavien toimenpiteiden kuvaukset VHA 1: Muistio/30.11.2009. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. [25.8.2013, Ympäristöhallinnon uudistuksen takia verkkosivu ei ole saatavilla]

Karttoja:

Digiarkiston kartat

- Digitaalarkisto: Maanmittauslaitos / Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-aineisto (kokoelma) / Pitäjänkartasto: Rautjärvi.

GT Suomi Finland. Tiekartasto 1: 200 000. Genimap Oy / WSOY Tiekartastot. Vantaa 2003.

Kartta Helisevän vesistöistä Rautjärven ja Ruokolahden kunnissa Kymen lääniä. 20 x 13 cm. 1989.

Maanmittauslaitos. Ilmaiset aineistot. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Peruskartta 1:20 000 4112 12 + 4114 03 Rautjärvi. Maanmittauslaitos 2000.

Peruskartta 1:20 000 4121 10 Untamo. Maanmittauslaitos 2001.

Rautjärven kunta: Simpele-Änkilän osayleiskaava, Asemaseudun osayleiskaava, Laikon osayleiskaava. 19.5.2004.

Valokuvia (vrt. myös julkaisematonta yksityistä aineistoa ja esinekokoelmia):

Etelä-Karjalan museo (pientalokuvastoa Korjolasta ja Viimolasta, kohdeinventointikuvat)

Ilomantsin Museosäätö / Ilomantsin valokuva-arkisto

(1 kuva: junavaunu tulella Rautjärven asemalla)

Museovirasto / kuvakokoelmat (valokuvia ja mm. Severin Falkmanin piirroksia Rautjärveltä)

Lusto – Suomen Metsämuseo (joitakin kuvia metsätyökoneista, Ilmeen valtionpuistosta, Rautjärven sahan tukkivarastosta ym.)

SA-kuva-arkisto (68 kpl valokuvia Rautjärveltä, sota-ajan kuvia eri aiheista)

Valokuvat Asemanseudun kulttuurihistoriallisen selvityksen artikkeleissa:

- Europaeus, Mikko: 1, 3 – 24, 26 – 35, 37, 39 – 42, 45–50
- Europaeus Mikko: Havainnepiirros
- 2: Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996. (SKS / kansanrunousarkisto).
- Kuvan 19 alkuperäiskuvat lehtiartikkelissa: Torsansalolaiset tutustuivat vuosisataiseen kirkkotiehen. Kaakkoisseutu 21.6.1990
- 25: Digitaaliarkisto: Maanmittaushallitus / Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-aineisto (koelma) /Pitäjänpitäänto: Rautjärvi.
- 36, 38: Sota-arkisto. SA-kuvat Rautjärveltä
- 43: Saarenkylä, Sirkku.
- 44: Etelä-Karjalan museon kuva-arkisto

Julkaisematonta yksityistä aineistoa ja esinekokoelmia:

Kari Luumin aineisto:

- 1 kansio sekalaista sotahistoriallista aineistoa, sisältäen mm.
 - reittiselosteen ”Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta-Rautjärvellä versio E 12.6.12 (Vesa Salomaa)”
 - muutamia mv-valokuvia Rautjärven kirkolta jatkosodan ajalta
 - Salomaa Vesa: Desantit Rautjärven kirkonkylässä kesällä 1941. Hamina 2009 (käsikirjoitus).
 - 18. Divisioonan esikunnan syytemääräys. KD n:o 251/X/33 a. 16.7.1941 Syyte ja tuomio Venäjän aseellisiin voimiin kuuluvalla Pekka (Pedja) Matinpoika Korpiholle.
 - 18. Divisioonan esikunnan syytemääräys. KD n:o 252/X/33 a. 16.7.1941 Syyte ja tuomio Venäjän aseellisiin voimiin kuuluvalla Yrjö Kalervonpoika Koskelle.
 - Kansa taisteli -lehden (6/1977), jossa Jukka Tyrkön artikkeli ”Pajarin poikien tie Rautjärveltä Rajajoelle I” Kari Luumin tekemillä lisämerkinnöillä
- Anterus eli Pöpötti-Antti (Aarne Luumin laatima päivämätön käsikirjoitus, 6 s.)
- Talonpoikais- ja sotahistoriallista esineistöä
- Vanhoja rahoja 1600-luvulta
- Vanhoja karttoja Rautjärven kirkon ympäristöstä

Lempiäinen, Hannu: Vaatturi Eemil Lempiäisen mittakirjoja, rautakuonalöytö

Lempiäinen, Marja: Talonpoikais- ja käsityöläisesineistöä (mm. suutarin arkku ja lestejä)

Muistio 12.1.2007: Venäläisten vainajien muistomerkki Miettälään. Läsä: Olli Häyhä, Harri Anttila. Paikka: Rautjärven kunnantalo, kunnanjohtajan virkahuone. Aika: 12.1.2007 klo 9.30 – 10.15. (Kunnanjohtaja Harri Anttilan laatima muistio, 1 s.).

Rita, Jaakko: Talonpoikais- ja sotahistoriallista esineistöä (mm. venäläiskoneen irtokappale)

Saarenkylä, Sirkku: Sotilasjakkara Partilan parakkialueelta, mv-valokuvia mm. Tulilammelta

Tykkyläinen, Marjaana: ”Minun todistukset”-kirjekuoren aineisto (16 kpl Tuomas Lempiäisen erilaisia ammatillisia ym. todistuksia 1930-luvulta erillisessä kirjekuoressa)

Varis, Ossi: Rauta-, kivi- ja puuesinelöytöjä eri puolilta Rautjärven kunnan aluetta

Suullisia tiedonantoja:

Hienonen Eeva, Pitäjätupa 31.8.13 Asemaseudun messupäivä (äänite)

Husu, Olli

Javanainen, Aarre

Lankinen, Eija

Lempiäinen, Hannu

Lempiäinen, Marja

Luumi, Kari

Mangström, Kaarina

Mangströn, Niina

Mutikainen, Pertti

Rita, Ville

Sairanen, Petter

Saarenkylä, Sirkku

Tervonen, Raili

Tykkyläinen, Marjaana

Varis, Helinä, Pitäjätupa 31.8.13 Asemaseudun messupäivä (äänite)

Varis, Tuula, Pitäjätupa 31.8.13 Asemaseudun messupäivä (äänite)

Varis, Jouko, Pitäjätupa 31.8.13 Asemaseudun messupäivä (äänite)

Varis, Martti

Varis, Ossi

Wahlroos, Riitta-Liisa, Pitäjätupa 31.8.13 Asemaseudun messupäivä (äänite)

Muuta aineistoa:

Rautjärven kotiseutunäyttely, kuvaus:

Etelä-Karjalan museot / Museot Etelä-Karjalassa:

<http://www.etelakarjalanmuseot.fi/rautjarven-kotiseutunayttely/>

Rautjärven kunta / matkailu / kotiseutunäyttely: Kotiseutunäyttely, Miетtilän terveystalo:

<http://194.251.35.222/Kiinteasivu.asp?KiinteasivuID=7883&NakymaID=234>

Rautjärven kotiseutumuseon uusittu näyttely avattiin yleisölle 2001. Vanha Rautjärven kotiseutumuseo sijaitti lähellä Rautjärven kirkkoa vanhassa pitäjäntuvassa vuodesta 1978 vuoteen 1996, jolloin rakennus suljettiin korjaustöiden vuoksi. Nykyisin kotiseutumuseo sijaitsee entisessä terveystalossa historiallisella Miетtilän kasarmialueella muodostaen kokonaisuuden Kollaa-museon kanssa. Rautjärven kotiseutumuseoon voi tutustua sopimuksesta.

Miетtilän vanhaan terveystaloon on kunnostettu kolme huonetta kotiseutunäyttelyä varten. Suurimmassa huoneessa on esillä edustava näyttely Rautjärven alueella 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa käytetyistä maa- ja kotitalousesineistä. Erilaisia kalastusvälineitä sekä suutarin työvälineitä on myös näytteillä.

Museon tekstiilikokoelma on esillä omassa huoneessaan. Samassa huoneessa on myös kangaspuut sekä pellavankäsittelyyn liittyviä työvälineitä, kuten pellavaloukku. Museon erikoisuutena ovat Ruokolahden kirkon urkurina toimineen Juho Luumin (1825 – 1922) virsikantele ja jousi, jotka ovat esillä omassa vitriinissään.

Esineistöä on yhteensä noin 750 kpl.

Tykkyläinen, Marjaana: Tuomaan joulu. Paperinukke-esitys 2000. Kantaesitys Rautjärvellä.

”Kyllä Rautjärvellä kelpaa ellää”. Näytelmäkirjoitus 2010.

Kantaesitys Simpeleen NS-talolla, Kansalaisopiston näytelmäpiiri.

Ohjaus Marjaana Tykkyläinen.

Kyynelin kylvetty. Näytelmäkirjoitus 2006. Kantaesitys Roihan

kylässä. Parikkalan kesäteatteri, Oronmyllyn toimintakeskus, Teatteri Imatra 2007. Ohjaus Marjaana Tykkyläinen.